

cro fonte susceperit, aut ad chrisma tenuerit, &c. Ergo sicut requiritur, quod aliquis baptismum de sacro fonte levet; ita debet aliquis ab alio teberi ad sacramentum confirmationis accipiendum.

Respondeo dicendum, quod, sicut dicitur est (art. præc.) hoc sacramentum exhibetur homini ad robur pugnae spiritualis. Sicut autem aliquis de novo natus indiget instructione in his quæ pertinent ad conservationem vite, secundum illud Hebr. xi. 9. *Patres quidem carnis vestre habitum eruditores, & reuerentur eos;* ita illi qui assumuntur ad pugnam, indigent eruditoribus, à quibus instruuntur de his quæ pertinent ad modum certaminis. Et ideo in bellis materialibus constituuntur duces, & centuriones; per quos alii gubernentur.

Et propter hoc etiam ille qui accipit hoc sacramentum, ab alio tenetur, quasi per alium in pugna spirituali erudiendus. Similiter etiam, quia per hoc sacramentum confertur homini perfectio spiritualis ætatis, sicut dicitur est (art. 2. & 3. huj. quæst.) ideo ille, qui ad hoc sacramentum accedit, sustentatur, quasi adhuc spiritualiter imbecillus, & puer.

Ad primum ergo dicendum, quod, licet ille qui confertur, sit adultus corporaliter, nondum tamen est adultus spiritualiter.

Ad secundum dicendum, quod, licet baptismus sit effectus membrum Ecclesie, nondum tamen est adscriptus militie christiane; & ideo Episcopo, tamquam duci exercitus, per alium exhibetur jam militie christiane adscriptum: non enim debet alium ad confirmationem tenere qui nondum est confirmatus.

Ad tertium dicendum, quod, sicut dicitur Coloss. 1. 11. *In Christo Jesu non est masculus, & femina;* & ideo non distat, utrum masculus, vel femina teneat aliquem in confirmatione.

ARTICULUS XI. 424

Utrum solus Episcopus hoc sacramentum conferre possit.

IV. dist. VII. quæst. 1. art. 1. quæst. 3. & dist. XII. quæst. 1. art. 1. quæst. 1. & dist. XXVI. quæst. 1. art. 1. cor. & IV. cont. cap. LX. quæst. 1. art. 1. cor. & quodam. x. art. 7.

Ad undecimum sic proceditur. Videtur quod non solus Episcopus hoc sacramentum conferre possit. Gregorius enim scribens Januario Episcopo (in Regist. Lib. III. epist. xxvi. in fin.) dicit: *Peruenit ad nos, quosdam scandalizatos fuisse, quod Presbyteros chrismate tangere eos qui baptizati sunt, prohibuimus. Et nos*

(a) Ita cum niss. Nicolajus. Al. à domino Papa.

quidem secundum veterem usum nostra Ecclesia fecimus. Sed, si omnia hac de re aliqui contristantur, ubi Episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus. Sed illud, quod pertinet ad necessitatem sacramentorum, non est propter vitandum scandalum immutandum. Ergo videtur quod non sit de necessitate hujus sacramenti quod ab Episcopo conferatur.

2. Præterea. Sacramentum baptismi videtur majoris efficacie quam sacramentum confirmationis: quia per baptismum fit plena remissio peccatorum, & quantum ad culpam, & quantum ad poenam, quod non fit in hoc sacramento. Sed simplex sacerdos ex suo officio potest tradere sacramentum baptismi, & in necessitate quilibet etiam non ordinatus potest baptizare. Ergo non est de necessitate hujus sacramenti, quod ab Episcopo conferatur.

3. Præterea. Summitas capitis, ubi secundum medicos est locus rationis, scilicet parietalis, quæ dicitur virtus cogitativa, est nobilior fronte, ubi est locus imaginativæ virtutis. Sed simplex sacerdos potest baptizatos ungere chrismate in vertice. Ergo multo magis potest eos chrismate signare in fronte; quod pertinet ad hoc sacramentum.

Sed contra est, quod Eusebius Papa dicit (epist. 111. cir. fin. & hab. cap. 14. de consecrat. dist. 4.) *Manus impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest nisi à summis Sacerdotibus; nec tempore Apostolorum ab aliis quam ab ipsis Apostolis, legitur, aut scitur peractum esse; nec ab aliis quam qui eorum locum tenent, unquam perfici potest, aut fieri debet: nam si aliter presumptum fuerit, irritum habeatur, & vacuum; nec inter ecclesiastica unquam reputabitur sacramenta.* Est igitur de necessitate hujus sacramenti, quod dicitur sacramentum manus impositionis, quod ab Episcopo tradatur.

Respondeo dicendum, quod in quolibet opere ultima columinatio suprema arti, aut virtuti reservatur; sicut preparatio materie pertinet ad inferiores artifices, superior autem dat formam. Supremus autem est ad quem pertinet usus, qui est finis artificiatorum: unde epistola, quæ à notario scribitur, (a) à domino signatur. Fideles autem Christi sunt quoddam divinum opus, secundum illud I. Corinth. 11. 9. *Dei edificatio estis.* Sunt etiam quasi quædam epistola Spiritui Dei scripta, sicut dicitur II. Corinth. 11. 3. Hoc autem confirmationis sacramentum est quasi ultima consummatio sacramenti baptismi; ita scilicet, quod per baptismum edificatur homo in domum spiritualium, & confertur quasi quædam spiritualis epistola; sed per sacramentum confirmationis, quasi domus edificata, deditur in templum Spiritus Sancti.

Ad primum ergo dicendum, quod, licet baptismus sit effectus membrum Ecclesie, nondum tamen est adscriptus militie christiane; & ideo Episcopo, tamquam duci exercitus, per alium exhibetur jam militie christiane adscriptum: non enim debet alium ad confirmationem tenere qui nondum est confirmatus.

Ad tertium dicendum, quod, sicut dicitur Coloss. 1. 11. *In Christo Jesu non est masculus, & femina;* & ideo non distat, utrum masculus, vel femina teneat aliquem in confirmatione.

Ad primum ergo dicendum, quod, licet ille qui confertur, sit adultus corporaliter, nondum tamen est adultus spiritualiter.

Ad secundum dicendum, quod, licet baptismus sit effectus membrum Ecclesie, nondum tamen est adscriptus militie christiane; & ideo Episcopo, tamquam duci exercitus, per alium exhibetur jam militie christiane adscriptum: non enim debet alium ad confirmationem tenere qui nondum est confirmatus.

(a) Ita cum niss. Nicolajus. Al. à domino Papa.

& quasi epistola conscripta signatur signo crucis. Et ideo collatio hujus sacramenti Episcopus reservatur, qui obtinet summam potestatem in Ecclesia; sicut, & in primitiva Ecclesia per impositionem manus Apostolorum, quorum vicem gerunt Episcopi, plenitudo Spiritus Sancti dabatur, ut habetur Act. 1. 11. Unde Urbanus I. Papa dicit (in epist. ad omnes fideles. cir. fin. & hab. cap. 1. de consecrat. dist. 4.) *Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum Sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inveniatur.*

Ad primum ergo dicendum, quod Papa in Ecclesia habet plenitudinem potestatis, ex qua potest quædam quæ sunt superiori ordinum, committere quibusdam inferioribus; sicut quibusdam presbyteris concedit conferre minores ordines, quod pertinet ad potestatem episcopalem. Et ex hac plenitudine potestatis concessit B. Gregorius Papa, quod simplices sacerdotes hoc sacramentum conferrent, quamdiu scandalum tolleretur.

Ad secundum dicendum, quod sacramentum baptismi est efficacius quam hoc sacramentum, quantum ad remotionem mali, eo quod est spiritualis generatio, quæ est mutatio de non esse in esse. Hoc autem sacramentum est efficacius ad proficiendum in bono, quia est quoddam spirituale augmentum de esse imperfecto ad esse perfectum. Et ideo hoc sacramentum digniori ministro committitur.

Ad tertium dicendum, quod, sicut Rabbanus dicit in Lib. I. de institutione clericorum (cap. xxx.) *signatur baptizatos chrismate in summitate capitis per sacerdotem, per Pontificem vero in fronte; ut in priori unctio super ipsum significe Spiritus Sancti descensio ab habitationem Dei consecrandam; in secundo quoque, ut eiusdem Spiritus Sancti seipsum gratia, cum omni plenitudine sanctitatis, & scientia, & virtutis, verare in hominem declararetur.* Non ergo propter digniorem partem, sed propter potiore effectum, hæc unctio Episcopis reservatur.

ARTICULUS XII. 425

Utrum ritus hujus sacramenti sit convenientis.

IV. dist. VII. quæst. 111. art. 3. quæst. 2. ad 3. & in exposit. lit.

Ad duodecimum sic proceditur. Videtur quod ritus hujus sacramenti non sit convenientis. Sacramentum enim baptismi est majoris necessitatis quam hoc sacramentum, ut supra dictum est quæst. LXV. art. 4. Sed baptismus deputatur certa tempora, scilicet Pascha, & Pentecoste. Ergo etiam huic sacramento aliquod certum tempus debet prefigi.

2. Præterea. Sicut hoc sacramentum requi-

rit devotionem, & dantis, & recipientis; ita etiam, & sacramentum baptismi. Sed in sacramento baptismi non requiritur, quod à jejuniis sumatur, vel confertur. Ergo videtur inconvenienter statutum in Concilio Aurelianensi (ut cit. art. 7. huj. quæst. ad 2.) *ut jejuni ad confirmationem veniant;* & in Concilio Meldensi (ut hab. cap. 111. de consecrat. dist. 4.) *ut Episcopi non nisi jejuni per impositionem manuum Spiritum Sanctum tradant.*

3. Præterea. Chrisma est quoddam signum plenitudinis Spiritus Sancti, ut supra dictum est (art. 2. huj. quæst.) Sed plenitudo Spiritus Sancti data est fidelibus Christi in die Pentecostes, ut habetur Act. 11. Magis ergo debet chrisma confici, & benedici in festo Pentecostes quam in Cena Domini.

Sed contra est usus Ecclesie, quæ à Spiritu Sancto gubernatur.

Respondeo dicendum, quod Dominus Marth. XVI. 11. 20. fidelibus suis promisit, dicens: *Ubi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Et ideo firmiter tenendum est, quod ordinationes Ecclesie dirigantur secundum sapientiam Christi. Et propter hoc certum esse debet, ritus quos Ecclesia observat in hoc, & in aliis sacramentis, esse convenientes.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Melchisedes Papa dicit (in sua epist. ante med. & hab. cap. De his, de consecrat. dist. 4.) *ita conjuncta sunt hæc duo sacramenta, scilicet baptismi, & confirmationis, ut ab invicem, nisi morte preveniente, nullatenus possint separari, & unum sine altero rite perfici non possit.* Et ideo eadem tempora sunt præfixa baptismi solemniter celebrando, & huic sacramento. Sed, quia hoc sacramentum à solis Episcopis datur, qui non sunt semper presentes, ubi presbyteri baptizant, oportuit, quantum ad communem usum, sacramentum confirmationis etiam in alia tempora differri.

Ad secundum dicendum, quod ab illa prohibitione excipiuntur infirmi, & morte periclitantes, sicut in statuto Meldensi Concilii legitur. Et ideo propter multitudinem fidelium, & propter pericula imminencia sustinetur ut hoc sacramentum, quod non nisi ab Episcopis dari potest, etiam à non jejuniis detur, vel accipiatur: quia unus Episcopus, præcipue in magna ecclesia, non sufficeret ad tot homines confirmandos, si eis tempus arderetur. Ubi tamen congrue observari potest, convenientis est ut à jejuniis detur, & accipiatur.

Ad tertium dicendum, quod, sicut ex Concilio Martini Papæ (hab. inter cap. Martini Episcop. Bracarensis cap. 11. & cap. cxxix. de consecrat. dist. 14.) habetur, omni tempore licebat chrisma conficere; sed, quia solemnissimus, ad quem requiritur usus chris-

passionis Christi nunquam potuit esse salus, secundum illud Rom. 111. 25, *quem proposuit Deus propitiatorum per fidem in sanguine ipsius*. Et ideo oportuit omni tempore apud homines esse aliquid representativum dominicæ passionis: cuius in veteri quidem Testamento præcipuum sacramentum erat agnus paschalis. Unde & Apostolus dicit I. Corinth. v. 7. *Pasccha nostræ non immola ut est Christus*. Successit autem ei in novo Testamento Eucharistiæ sacramentum, quod est rememorativum præteritæ passionis, sicut & illud fuit præfigurativum futura. Et ideo conveniens fuit ut imminente passione, celebrato priori sacramento, novum sacramentum institueret. Unde Leo Papa dicit (serm. vi. de pas. Dom. cap. 1. in fin.) quod *ut vobis cederent corpori, antiqua observantia novo excluditur sacramento; hostia in hostiam transit; sanguine sanguis auferitur; & legalis festivitas, dum mutatur, impletur*. Tertio quia ea quæ ultimo dicuntur, maxime ab amicis recedentibus, magis memoriæ commendantur, præsertim quia tunc magis inflammatur affectus ad amicos: ea vero ad quæ magis afficitur, profundius animo imprimuntur. Quia igitur, ut beatus Alexander I. Papa dicit (epist. 1. ad omnes orth. cap. 14.) *nihil in sacrificiis majus esse potest quam corpus, & sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior est; ideo ut in majori veneratione haberetur, Dominus in ultimo discensu suo ad discipulis hoc sacramentum instituit*. Et hoc est quod Augustinus dicit in Libro responsionum ad Januarium (epist. lxxv. al. cxviii. cap. vi. ad med.) *Salvator quo vehementius commendaret mysterium hujus altitudinem, ultimum hoc voluit articulum insigere cordibus, & memoriæ discipulorum, à quibus ad passum in digressurus erat*.

Ad primum ergo dicendum, quod ex eisdem nutritur ex quibus sumus, non tamen eodem modo nobis advenientibus: nam ea ex quibus sumus, nobis adveniunt per generationem; eadem autem, in quantum ex eis nutritur, nobis adveniunt per manducationem. Unde sicut per baptismum regeneramur in Christo, ita per Eucharistiæ manducationem Christum.

Ad secundum dicendum, quod Eucharistia est sacramentum perfectum dominicæ passionis, tamquam continens ipsum Christum passum; & ideo non potuit institui ante incarnationem; sed tunc habebant locum sacramenta quæ erant tantum præfigurativa dominicæ passionis.

Ad tertium dicendum, quod sacramentum istud fuit institutum in cœna; ut in futurum esset memoriæ dominicæ passionis, ea perfecta. Unde signanter dicit, *Hec quotiescumque feceritis, de futuro loquens*.

Ad quartum dicendum, quod institutio respondet ordini intentionis. Sacramentum

autem Eucharistiæ, quamvis sit posterior baptismi in perceptione, est tamen prius in intentione: & ideo debuit prius institui.

Vel potest dici, quod baptismus jam erat aliquoties institutus in ipso Christi baptismo: unde & jam aliqui ipso Christi baptismo erant baptizati, ut legitur Joan. 111.

ARTICULUS VI. 431

Utrum agnus paschalis fuerit præcipua figura hujus sacramenti.

In 2. quæst. lxxx. art. 10. ad 2. & IV. dist. viii. quæst. 1. art. 2. & dist. xii. quæst. 111. art. 1. quæst. 3. ad 1.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod agnus paschalis non fuerit præcipua figura hujus sacramenti. Christus enim dicitur (Pal. cx. 4.) *sacerdos secundum ordinem Melchisedech*, propter hoc quod Melchisedech gessit figuram sacrificii Christi, offerens panem, & vinum. Sed expressio similitudinis facit quod unum ab alio denominetur. Ergo videtur quod oblatio Melchisedech fuerit potissima figura hujus sacramenti.

2. Præterea, Transitus maris rubri fuit figura baptismi, secundum illud I. Cor. x. 2. *Omnes baptizati sunt in nube, & in mari*. Sed immolatio agni paschalis præcessit transitum maris rubri, quem subsecutus est manna, sicut Eucharistia sequitur baptismum. Ergo manna est expressio figura hujus sacramenti quam agnus paschalis.

3. Præterea, Potissima virtus hujus sacramenti est quod introducit nos in regnum cælorum, sicut quoddam viaticum. Sed hoc maxime præfiguratum fuit in sacramento expiationis, quando Pontifex intrabat semel in anno cum sanguine in sancta sanctorum, sicut Apostolus probat Hebr. ix. Ergo videtur quod illud sacrificium fuit expressio figura hujus sacramenti quam agnus paschalis.

Sed contra est quod Apostolus dicit I. Corinth. v. 7. *Pasccha nostram immolatus est Christus: itaque epuletur in azymis sinceritatis, & veritatis*.

Respondeo dicendum, quod in hoc sacramento tria considerare possumus; scilicet id quod est sacramentum tantum, quod est panis & vinum, & id quod est res, & sacramentum, scilicet corpus Christi verum; & quod est res tantum, scilicet effectus hujus sacramenti.

Quantum igitur ad id quod est sacramentum tantum, potissima figura fuit hujus sacramenti oblatio Melchisedech, qui obtulit panem, & vinum. Quantum autem ad ipsum Christum passum, qui continetur in hoc sacramento, figuræ ejus fuerunt omnia sacrificia veteris Testamenti, præcipue sacrificium expiationis

ARTICULUS I. 432

Utrum materia hujus sacramenti sit panis, & vinum.

IV. dist. 11. quæst. 11. art. 1. quæst. 1. & 2. & IV. cont. cap. lxi. & lxxviii. & I. Cor. xi. lect. 5.

AD primum sic proceditur. Videtur quod materia hujus sacramenti non sit panis, & vinum. Hoc enim sacramentum perfectius debet repræsentare passionem Christi quam sacramenta veteris legis. Sed carnes animalium, quæ erant materis sacramentorum veteris legis, expressius repræsentant passionem Christi quam panis, & vinum. Ergo materia hujus sacramenti magis debet esse carnes animalium quam panis, & vinum.

2. Præterea, Hoc sacramentum est ubique celebrandum. Sed in multis terris non invenitur panis triticus, & in aliquibus non invenitur vinum. Ergo panis, & vinum non sunt convenientes materia hujus sacramenti.

3. Præterea, Hoc sacramentum competit sanis, & infirmis. Sed vinum nocet quibusdam infirmis. Ergo videtur quod vinum non debet esse materia hujus sacramenti.

Sed contra est quod Alexander I. Papa dicit (epist. 1. ad omnes orth. cap. 14.) *In sacramentorum oblationibus panis tantum, & vinum aqua permixtum in sacrificium offeruntur*. Respondeo dicendum, quod circa materiam hujus sacramenti aliqui multipliciter erraverunt.

Quidam enim, qui dicuntur Artotyritæ, ut Augustinus dicit in Lib. de heresibus (heresi xxviii.) offerunt panem, & caseum in hoc sacramento, dicentes, à primis hominibus oblationes de fructibus terræ, & ovium fuisse celebratas.

Alii vero, scilicet Cataphrygæ, & Pepuziani, de infantis sanguine, quem de toto ejus corpore minutis punctationum vulneribus extorquebant, quasi Eucharistiæ suam conficere perhibentur, miscentes eum farina, panemque inde facientes.

Quidam vero, qui dicuntur Aquarii, aquam solam sub specie sobrietatis in hoc sacramento offerunt.

Omnes autem hi errores, & similes excluduntur per hoc quod Christus hoc sacramentum sub specie panis, & vini instituit, ut patet Matth. xxvi. Unde panis, & vinum sunt materia convenientes hujus sacramenti.

Et hoc rationabiliter. Primo quidem quantum ad usum hujus sacramenti, qui est manducatio: sicut enim aqua assumitur in sacramento baptismi ad usum spiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communitur sic in aqua;

quod erat solemnissimum. Quantum autem ad effectum, fuit præcipua ejus figura manna quod habebat in se omnis spiritus suavitatem, ut dicitur Sap. xvi. 20. sicut & gratia hujus sacramenti quantum ad omnia reficit mentem.

Sed agnus paschalis quantum ad hæc tria præfigurabat hoc sacramentum. Quantum enim ad primum, quia manducabatur cum panibus azymis, secundum illud Exodi xxi. 8. *Edent carnes . . . & azymis panis*. Quantum vero ad secundum, quia immolabatur ab omni multitudine filiorum Israel quattadecima Luna; quod fuit figura passionis Christi, qui propter innocentiam dicitur agnus. Quantum vero ad effectum, quia per sanguinem agni paschalis proceci sunt filii Israel à devastante Angelo, & educi de Ægyptiæa servitute; & quantum ad hoc ponitur præcipua figura hujus sacramenti agnus paschalis; quia secundum omnia ipsum repræsentat.

Et per hoc patet responso ad objecta.

QUÆSTIO LXXIV.

De materia Eucharistiæ quantum ad speciem,

quod in 2. quæst. lxxxviii. art. 1. & in 2. quæst. lxxxviii. art. 1. in 2. articulo dist. 11.

Einde considerandum est de materia hujus sacramenti: & primo de specie materie; secundo de conversione panis, & vini in corpus Christi; tertio de modo existendi corpus Christi in hoc sacramento; quarto de accidentibus panis, & vini, quæ in hoc sacramento remanent.

Circa primum queruntur octo.

Primo, utrum panis, & vinum sint materia hujus sacramenti.

Secundo, utrum ad materiam hujus sacramenti requiratur determinata quantitas.

Tertio, utrum materia hujus sacramenti sit panis triticus.

Quarto, utrum sit panis azymus, vel fermentatus.

Quinto, utrum materia hujus sacramenti sit vinum de vite.

Sexto, utrum sit admiscenda aqua.

Septimo, utrum aqua sit de necessitate hujus sacramenti.

Octavo, de quantitate aquæ quæ apponitur.

Ad primum dicendum, quod panis, & vinum sunt materia convenientes hujus sacramenti.

Et hoc rationabiliter. Primo quidem quantum ad usum hujus sacramenti, qui est manducatio: sicut enim aqua assumitur in sacramento baptismi ad usum spiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communitur sic in aqua;

ita & Eucharistia: dicit enim Apostolus I. Corinth. xi. 26. *Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Ergo sicut baptismus est de necessitate salutis, ita etiam hoc sacramentum.

Sed contra est quod Augustinus scribit Bonifacio contra Pelagianos (Lib. I. contr. duas epist. Pelag. cap. xxii.) *Nec illud cogitatis, parvulos vitam habere non posse, qui sunt expertes corporis, & sanguinis Christi.*

Respondeo dicendum, quod in hoc sacramento duo est considerare, scilicet ipsum sacramentum, & rem sacramenti.

Dicendum est autem (art. præc.) quod res hujus sacramenti est unitas corporis mystici, sine qua non potest esse salus: nulli enim patet aditus salutis extra Ecclesiam, sicut nec in diluvio absque arca Noe, quæ significat Ecclesiam, ut habetur I. Petr. i. 11. Dicendum est autem supra (quæst. lxxviii. art. 2.) quod res alicujus sacramenti haberi potest ante perceptionem sacramenti ex ipso voto sacramenti percipiendi. Unde ante perceptionem hujus sacramenti potest homo habere salutem ex voto percipiendi hoc sacramentum, sicut & ante baptismum ex voto baptismi, ut supra dictum est (quæst. lxxviii. art. 2.) Est tamen differentia quantum ad duo. Primo quidem quia baptismus est principium spiritualis vite, & janua sacramentorum (Eucharistia vero est quasi consummatio spiritualis vite, & omnium sacramentorum finis, ut supra dictum est (quæst. lxxv. art. 3.) per sanctificationes enim omnium sacramentorum fit preparatio ad suscipiendam, vel consecrandam Eucharistiam, Et ideo perceptio baptismi est necessaria ad inchoandam spiritualem vitam; perceptio autem Eucharistie est necessaria ad consummandam ipsam, non ad hoc quod simpliciter habeatur, sed sufficit eam habere in voto, sicut & finis habetur in desiderio, & intentione. Alia differentia est, quia per baptismum ordinatur homo ad Eucharistiam: & ideo ex hoc ipso quod pueri baptizantur, ordinantur per Ecclesiam ad Eucharistiam; & sicut ex fide Ecclesie credunt, sic ex intentione Ecclesie desiderant Eucharistiam, & per consequens recipiunt rem ipsam. Sed ad baptismum non ordinantur per aliud precedens sacramentum: & ideo ante susceptionem baptismi non habent pueri aliquo modo baptismum in voto, sed soli adulti: unde rem sacramenti non possunt percipere sine perceptione sacramenti. Et ideo hoc sacramentum non hoc modo est de necessitate salutis, sicut baptismus.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Augustinus dicit (tract. xxvi. in Joan. inter med. & fin.) exponens illud verbum Joan. *Hunc cibum, & potum*, scilicet carnis, & san-

guinis, societatem vult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est Ecclesia in prædestinatione, & vocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis, & fidelibus ejus. Unde, sicut ipse dicit in epist. ad Bonifacium, (id hab. Bed. super illud I. Corinth. x. *Calix benedictionis* &c. Vide cap. cxxxix. de consecrat. dist. xv.) nulli est aliquatenus ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis, sanguinique Domini participem fieri, quando in baptismo membrum corporis Christi efficitur; nec alienari ab illius panis, calicisque consortio, etiam si antequam panem illum comedit, & calicem bibat, de hoc sæculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat.

Ad secundum dicendum, quod hæc est differentia inter alimentum corporale, & spirituale, quod alimentum corporale convertitur in substantiam ejus qui nutritur; & ideo non potest homini valere ad vite conservacionem alimentum corporale, nisi realiter sumatur: sed alimentum spirituale convertit hominem in seipsum, secundum illud quod Augustinus dicit in Lib. VII. Confess. (cap. x. à med.) quod quasi audivit vocem Christi dicentis sibi: *Nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tue, sed tu mutaberis in me.* Potest autem aliquis in Christum mutari, & ei incorporari voto mentis; etiam sine hujus sacramenti perceptione. Et ideo non est simile.

Ad tertium dicendum, quod baptismus est sacramentum mortis, & passionis Christi prout homo regeneratur in Christo virtute passionis ejus; sed Eucharistia est sacramentum passionis Christi, prout homo perficitur in unione ad Christum passum. Unde sicut baptismus dicitur sacramentum fidei, quæ est fundamentum spiritualis vite; ita Eucharistia dicitur sacramentum caritatis, quæ est vinculum perfectionis, ut dicitur Coloss. i. 14.

ARTICULUS IV. 429

Utrum convenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur.

Inf. quæst. lxxix. art. 2. ad 1. & IV. dist. viii. quæst. 1. art. 1. quæst. 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur. Nomina enim debent respondere rebus. Sed hoc sacramentum est unum, ut dictum est (art. 2. huj. quæst.) Ergo non debet pluribus nominibus nominari.

2. Præterea. Species non notificatur convenienter per id quod est commune toti generi. Sed Eucharistia est sacramentum novæ

ARTICULUS V. 430

Utrum institutio hujus sacramenti fuerit concessa huic mundo.

Inf. quæst. lxxix. art. 4. cor. & ad 1. & quæst. lxxx. art. 8. ad 1. & IV. dist. viii. quæst. 1. art. 3. & I. Cor. xi. lect. 4. & lect. 5.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod non fuerit conveniens institutio hujus sacramenti. Ut enim Philosophus dicit in II. de gener. (text. 304.) *ex eisden nutritur ex quibus sumus.* Sed per baptismum, qui est spiritualis regeneratio, accipimus esse spirituale, ut Dionysius dicit. 11. cap. eccles. Hierarch. (parum à princ.) Ergo per baptismum etiam nutritur. Non ergo fuit necessarium institueri hoc sacramentum quasi spirituale nutrimentum.

2. Præterea. Per hoc sacramentum homines Christo ununtur sicut membra capiti. Sed Christus est caput omnium hominum, etiam qui fuerunt ab initio mundi, ut supra dictum est (q. viii.) Ergo non debuit institutio hujus sacramenti differri usque ad cenam Domini.

3. Præterea. Hoc sacramentum dicitur memoriale dominicæ passionis, secundum illud Lucæ xxii. 19. *Hoc facite in meam commemorationem.* Sed memoria est præteritorum. Ergo hoc sacramentum non debuit institui ante Christi passionem.

4. Præterea. Per baptismum aliquis ordinatur ad Eucharistiam, quæ non nisi baptizatis dari debet. Sed baptismus institutus fuit post Christi passionem, & resurrectionem, ut patet Matth. ult. Ergo inconvenienter hoc sacramentum fuit ante passionem Christi institutum.

Sed contra est quod hoc sacramentum est institutum à Christo, de quo dicitur Marc. vii. 37. *Bene omnia fecit.*

Respondeo dicendum, quod convenienter hoc sacramentum institutum fuit in cena, in qua scilicet Christus ultimo cum suis discipulis fuit conversatus.

Primo quidem ratione continentie hujus sacramenti: continetur enim ipse Christus in Eucharistia sicut in sacramento. Et ideo quando ipse Christus in propria specie à discipulis discessurus erat, in sacramentali specie seipsum eis reliquit; sicut in absentia Imperatoris exhibetur veneranda ejus imago. Unde Eusebius Emisenus dicit (hom. vi. in Pacha, quæ incipit, *Magnitudo celestium* &c. parum à princ.) *Quia corpus assumptum ablatum erat ab oculis, & illa species sibi relinquit, non esse erat ut die cenæ sacramentum corporis, & sanguinis sui consecraret nobis, ut celebretur jugiter per mysterium quod fides mel offerretur in pretium.* Secundo quia sine fide

legis: omnibus autem sacramentis commune est quod in eis confertur gratia, quod significat nomen *Eucharistia*, quod est idem quod *bona gratia*; omnia etiam sacramenta remedium nobis afferunt in via presentis vite; quod pertinet ad rationem *Platici*: in omnibus etiam sacramentis fit aliquid sacrum; quod pertinet ad rationem *Sacrificii*: & per omnia sacramenta sibi invicem communicant fideles; quod significat hoc nomen *Senacis* in Græco, vel *Communio* in Latino. Ergo hæc nomina non convenienter adprantur huic sacramento.

3. Præterea. Hostia videtur esse idem quod *Sacrificium*. Sicut ergo non proprie dicitur *Sacrificium*, ita nec proprie dicitur *Hostia*.

Sed contra est quod usus fidelium habet. Respondeo dicendum, quod hoc sacramentum habet triplicem significationem. Unam quidem respectu præteriti, inquantum scilicet est commemorativum dominicæ passionis, quæ fuit verum sacrificium, ut supra dictum est (quæst. lxxviii. art. 3.) & secundum hoc nominatur *Sacrificium*. Aliam autem significationem habet respectu rei presentis, scilicet ecclesiasticæ unitatis, cui homines aggregantur per hoc sacramentum: & secundum hoc nominatur *Communio*, vel *Senacis*. Dicit enim Damascenus IV. Lib. (orth. Fid. cap. xiv. ad fin.) quod dicitur *Communio*, quia communicamus per ipsam Christo, & quia participamus ejus carne, & divinitate, & quia communicamus, & unimur ad invicem per ipsam. Tertiam significationem habet respectu futuri, inquantum scilicet hoc sacramentum est figurativum fructuionis Dei, quæ erit in patria: & secundum hoc dicitur *Platicum*, quia hic præbet nobis viam illuc perveniendi: & secundum hoc etiam dicitur *Eucharistia* id est *bona gratia*, quia gratia Dei *vita æterna*, ut dicitur Rom. vi. 23. vel quia realiter continet Christum, qui est plenus gratia. Dicitur etiam in Græco *metalepsi*, id est *Assumptio*: quia, ut Damascenus dicit (loc. sup. cit.) *per hoc Filii Deitatem assumimus.*

Ad primum ergo dicendum, quod nihil prohibet, idem pluribus nominibus nominari, secundum diversas proprietates, vel effectus. Ad secundum dicendum, quod id quod est commune omnibus sacramentis, attribuitur antonomastice huic propter ejus excellentiam. Ad tertium dicendum, quod hoc sacramentum dicitur *Sacrificium*, inquantum repræsentat ipsam passionem Christi; dicitur autem *Hostia*, inquantum continet ipsum Christum, qui est hostia salutaris, ut dicitur Ephes. v.

Ad primum ergo dicendum, quod nihil prohibet, idem pluribus nominibus nominari, secundum diversas proprietates, vel effectus. Ad secundum dicendum, quod id quod est commune omnibus sacramentis, attribuitur antonomastice huic propter ejus excellentiam. Ad tertium dicendum, quod hoc sacramentum dicitur *Sacrificium*, inquantum repræsentat ipsam passionem Christi; dicitur autem *Hostia*, inquantum continet ipsum Christum, qui est hostia salutaris, ut dicitur Ephes. v.

Ad tertium dicendum, quod hoc sacramentum dicitur *Sacrificium*, inquantum repræsentat ipsam passionem Christi; dicitur autem *Hostia*, inquantum continet ipsum Christum, qui est hostia salutaris, ut dicitur Ephes. v.

Ad tertium dicendum, quod hoc sacramentum dicitur *Sacrificium*, inquantum repræsentat ipsam passionem Christi; dicitur autem *Hostia*, inquantum continet ipsum Christum, qui est hostia salutaris, ut dicitur Ephes. v.

christianis, in vigilia Paschæ celebratur, congrue ordinatum est ut per biduum ante ab Episcopo christina benedicatur, ut possit per diocesanum destinari. Dies etiam ille satis congruit ad materiam sacramentorum benedicendas, in quibus Eucharistia sacramentum institutum, ad quod omnia alia sacramenta quodammodo ordinantur, sicut supra dictum est (quæst. LXV. art. 3.)

QUÆSTIO LXVIII.

De sacramento Eucharistiæ, secundum se,

in sex articulos divisa.

Consequenter considerandum est de sacramento Eucharistiæ: & primo de ipso sacramento; secundo de materia; tertio de forma; quarto de effectibus; quinto de recipientibus hoc sacramentum; sexto de ministro.

Circa primum quaeruntur sex.

Primo, utrum Eucharistia sit sacramentum.

Secundo, utrum sit unum, vel plura.

Tertio, utrum sit de necessitate salutis.

Quarto de nominibus ejus.

Quinto de institutione ipsius.

Sexto de figuris ejus.

ARTICULUS I.

Utrum Eucharistia sit sacramentum.

Inf. art. 4. & quæst. LXXIX. art. 5. & 7. & IV. dist. VIIII. quæst. 1. art. 1. quæst. 1.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod Eucharistia non sit sacramentum. Ad idem enim non debent ordinari duo sacramenta: quia unumquodque sacramentum efficax est ad suum effectum producendum. Cum ergo ad perfectionem ordinetur, & confirmatio, & Eucharistia, ut dicit Dionysius IV. Eccles. Hierarch. (cir. princ. & cap. 11. cir. med.) videtur Eucharistia non esse sacramentum, cum confirmatio sit sacramentum, ut prius habitum est (quæst. præc. art. 1. & quæst. LXV. art. 1.)

2. Præterea. In quolibet sacramento novæ legis id quod visibiliter subjicitur sensui, efficit invisibilem effectum sacramenti; sicut ablutio aquæ causat, & characterem baptismalem, & ablutioem spirituales, sicut supra dictum est (quæst. LXVII. art. 6. & quæst. LXVII. art. 1.) Sed species panis, & vini, quæ subjiciuntur sensui in hoc sacramento, non effi-

ciunt neque ipsum corpus Christi verum, quod est res, & sacramentum, neque corpus mysticum, quod est res tantum & Eucharistia. Ergo videtur quod Eucharistia non sit sacramentum novæ legis.

3. Præterea. Sacramenta novæ legis habentia materiam, in usu materiæ perficiuntur; sicut baptismus in ablutione, & confirmatio in christiatis consignatione. Si ergo Eucharistia sit sacramentum, perficeretur in usu materiæ, non in consecratione ipsius materiæ: quod patet esse falsum: quia forma hujus sacramenti sunt verba quæ in consecratione materiæ dicuntur, ut infra patebit (quæst. LXXVIII. art. 1.) Ergo Eucharistia non est sacramentum.

Sed contra est, quod in collecta dicitur: *Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad penam.*

Respondeo dicendum, quod sacramenta Ecclesie ordinantur ad subveniendum homini in vita spirituali. Vita autem spiritualis vitæ corporali conformatur, eo quod corporalia spiritualium similitudinem gerunt.

Manifestum est autem, quod, sicut ad vitam corporalem requiritur generatio, per quam homo vitam accipit, & augmentum, quo homo perducitur ad perfectionem vitæ; ita etiam requiritur alimentum, quo homo conservatur in vita. Et ideo, sicut ad vitam spirituales oportuit esse baptismum, qui est spiritualis generatio, & confirmatio, quæ est spirituale augmentum; ita oportuit esse sacramentum Eucharistiæ, quod est spirituale alimentum.

Ad primum ergo dicendum, quod duplex est perfectio. Una quæ est in ipso homine, ad quam perducitur per augmentum: & talis perfectio competit confirmationi. Alia autem est perfectio quam homo consequitur ex adjunctione alicujus extrinseci hominem conservantis, puta ex adjunctione cibi, vel instrumenti, vel alicujus hujusmodi: & talis perfectio competit Eucharistiæ, quæ est spiritualis perfectio.

Ad secundum dicendum, quod aqua baptismi non causat aliquem spirituales effectum propter ipsam aquam, sed propter virtutem Spiritus Sancti in aqua existentem. Unde Chrysostomus dicit super illud Joan. 5. *Angelus Domini fecundum tenapus, &c.* (hom. xxxv. in Joan. inter princ. & med.) „ In baptizatis non simpliciter aqua operatur, sed cum Spiritu Sancto, si susceperint gratiam, tunc omnia solvit peccata. „ Sicut autem se habet virtus Spiritus Sancti ad aquam baptismi, ita se habet corpus Christi verum ad species panis, & vini: unde species panis, & vini non efficiunt aliquid nisi virtute corporis Christi veri.

Ad tertium dicendum, quod sacramentum dicitur ex eo quod continet aliquid sacrum. Potest autem aliquid esse sacrum dupliciter, scilicet abso-

absolute; & in ordine ad aliud. Hac autem est differentia inter Eucharistiam & alia sacramenta habentia materiam sensibilem, quod Eucharistia continet aliquid sacrum absolute, scilicet ipsum Christum; aqua vero baptismi continet aliquid sacrum in ordine ad aliud, scilicet virtutem ad sanctificandum: & eadem ratio est de christmate, & similibus. Et ideo sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa consecratione materiæ; alia vero sacramenta perficiuntur in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum: & ex hoc etiam consequitur alia differentia: nam in sacramento Eucharistiæ id quod est res, & sacramentum, est in ipsa materiæ; id autem quod est res tantum, est in suscipiente, scilicet gratia, quæ confertur; in baptismo autem utrumque est in suscipiente, scilicet & character, qui est res, & sacramentum, & gratia remissionis peccatorum, quæ est res tantum. Et eadem ratio est de aliis sacramentis.

ARTICULUS II.

Utrum hoc sacramentum sit unum vel plura.

Inf. quæst. LXXVIII. art. 6. ad 2. & IV. dist. VIIII. quæst. 1. art. 1. quæst. 2.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod Eucharistia non sit unum sacramentum, sed plura: dicitur enim in collecta: *Purificent nos sacramenta que sumimus: & postea singulariter subditur: Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad penam, ad offendendum quod hoc sacramentum quodammodo est multa, simpliciter autem unum.*

2. Præterea. Impossibile est, multiplicato genere, non multiplicari speciem; sicut quod unus homo sit plura animalia. Sed signum est genus sacramenti, ut supra dictum est (quæst. LX. art. 1.) Cum igitur in Eucharistia sint plura signa, scilicet panis, & vinum, videtur consequens esse quod sint plura sacramenta.

3. Præterea. Hoc sacramentum perficitur in consecratione materiæ, sicut dictum est (art. præc. ad 3.) Sed in hoc sacramento est duplex materiæ consecratio. Ergo est duplex sacramentum.

Sed contra est quod Apostolus dicit I. Corinth. x. 17. *Unus panis, & unum corpus multi sumus omnes, qui de uno pane, & de uno calice participamus: ex quo patet quod Eucharistia est sacramentum ecclesiasticæ unitatis. Sed sacramentum similitudinem gerit rei cuius est sacramentum. Ergo Eucharistia est unum sacramentum.*

Respondeo dicendum, quod sicut dicitur V. Metaph. (tex. 9. seq.) unum dicitur, non solum indivisibile, quod est continuum, sed

S. Th. Op. Tom. V.

etiam quod est perfectum: sicut dicitur una domus, & unus homo. Est autem unum perfectione, ad cuius integritatem concurrunt omnia quæ requiruntur ad finem ejusdem, sicut homo integratur ex omnibus membris necessariis ad operationem animæ, & domus integratur ex omnibus partibus quæ sunt necessaria ad inhabitandum. Et sic hoc sacramentum dicitur unum: ordinatur enim ad spirituales refectionem, quæ corporali conformatur.

Ad corporalem autem refectionem duo requiruntur, scilicet cibus, qui est alimentum siccum, & potus, qui est alimentum humidum. Et ideo etiam ad integritatem hujus sacramenti duo concurrunt, scilicet spiritualis cibus, & spiritualis potus, secundum illud Joan. VI. 56. *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Ergo hoc sacramentum multa quidem est materialiter, sed unum formaliter, & perfecte.

Ad primum ergo dicendum, quod in eadem collecta & pluraliter dicitur primo: *Purificent nos sacramenta que sumimus: & postea singulariter subditur: Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad penam, ad offendendum quod hoc sacramentum quodammodo est multa, simpliciter autem unum.*

Ad secundum dicendum, quod panis, & vinum materialiter quidem sunt plura signa, formaliter vero, & perfecte unum, in quantum ex eis perficitur una relectio.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc quod est duplex consecratio materiæ hujus sacramenti, non potest plus haberi nisi quod hoc sacramentum materialiter est multa, ut dictum est (in corp.)

ARTICULUS III.

Utrum Eucharistia sit de necessitate salutis.

Inf. quæst. LXXX. art. 11. & IV. dist. IX. art. 1. quæst. 2. & dist. XII. q. 111. art. 2. quæst. 1. Joan. VI. lect. 7.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum sit de necessitate salutis. Dicit enim Dominus Joan. VI. 54. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Sed in hoc sacramento manducatur caro Christi, & biberitur sanguis ejus. Ergo sine hoc sacramento non potest homo habere salutem spirituales vitæ.

2. Præterea. Hoc sacramentum est quoddam spirituale alimentum. Sed alimentum corporale est de necessitate corporalis salutis. Ergo etiam hoc sacramentum est de necessitate spiritualis salutis.

3. Præterea. Sicut baptismus est sacramentum dominicæ passionis, sine qua non est salus;

Ggg

ita

ita panis, & vinum, quibus communis homines reficiuntur, assumuntur in hoc sacramento ad usum spiritualis manducationis. Secundo quantum ad passionem Christi, in qua sanguis est à corpore separatus: & ideo in hoc sacramento, quod est memoriale dominicæ passionis, scilicet sumitur panis ut sacramentum corporis, & vinum ut sacramentum sanguinis. Tertio quantum ad effectum considerationum in unoquoque sacramentum: quia, ut Ambrosius dicit super epistolam I. ad Cor. (alius Auctor sup. illud cap. XI. *Hic calice novum &c.*) hoc sacramentum valet ad tuitionem anime, & corporis, & ideo corpus Christi sub specie panis pro salute corporis, sanguis vero sub specie vini pro salute anime offertur; sicut dicitur Leviticus XVI. 1. quod anima carnis sanguine est. Quarto quantum ad effectum respectu totius Ecclesiæ, quæ constituitur ex diversis fidelibus; sicut panis conficitur ex diversis granis, & vinum sicut ex diversis uvis, ut dicit Glossa (ord. Aug. tract. XXV. in Joan. aliquant. ante fin.) super illud I. Corinth. X. Multi unum corpus sumus &c.

Ad primum ergo dicendum, quod licet carnes animalium occisorum expressius representent Christi passionem; tamen minus competunt ad communem usum huius sacramenti, & ad ecclesiasticam unitatem significandam. Ad secundum dicendum, quod licet non in omnibus terris nascatur triticum: vel vinum; tamen de facili ad omnes terras deferri potest; quantum sufficit ad usum huius sacramenti: nec propter defectum alterius est unum tantum sine altero consecrandum, quia non esset perfectum sacramentum.

Ad tertium dicendum, quod vinum in modica quantitate sumptum non potest multum egrotanti nocere.

Et tamen si poculentum timeatur, non est necesse quod omnes accipientes corpus Christi etiam accipiant sanguinem, ut infra dicitur (quæst. LXXX. art. 12.)

ARTICULUS II. 433

Utrum requiratur determinata quantitas panis, & vini ad materiam huius sacramenti.

IV. dist. XI. quæst. 11. art. 1. quæst. 3.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod requiratur determinata quantitas panis, & vini ad materiam huius sacramenti. Effectus enim gratiæ non sunt minus ordinati quam effectus naturæ. Sed sicut dicitur in II. de Anima (text. 41.) omnium naturæ constantium positæ sunt termini, & ratio magnitudinis, & augmenti. Ergo multo magis in hoc sacramento, quod dicitur Eucharistia, id est bona gratia, te-

(a) Vulgata: de potestate nostra.

quiritur determinata quantitas panis, & vini. Præterea, Ministris Ecclesiæ non est à Christo data potestas ad ea quæ pertinent ad irrisionem fidei, & sacramentorum eius, secundum illud II. Corinth. X. 8. Secundum potestatem (a) quam dedit nobis Deus in edificationem, & non in destructionem. Sed hoc esset ad irrisionem sacramenti, si sacerdos vellet consecrare totum panem qui venditur in foro, & totum vinum quod est in cellario. Ergo hoc facere non potest.

Præterea, Si aliquis baptizetur in mari, non tota aqua maris sanctificatur per formam baptismi, sed solum aqua illa quæ corpus baptizati abluitur. Ergo nec in hoc sacramento superflua quantitas panis, & vini consecrari potest.

Sed contra est quod multum opponitur paucis, & magnum parvo. Sed nulla est ita parva quantitas panis, aut vini, quæ non possit consecrari. Ergo etiam nulla est ita magna, quæ consecrari non possit.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod sacerdos non potest consecrare immensam quantitatem panis, aut vini; puta totum panem qui venditur in foro, aut totum vinum quod est in dolio.

Sed hoc non videtur esse verum: quia in omnibus habentibus materiam ratio demeritionis materię sumitur ex ordine ad finem; sicut materia ferræ est ferrum, ut sit apta sectioni. Finis autem huius sacramenti est usus fidelium. Unde oportet quod quantitas materię huius sacramenti determinetur per comparationem ad usum fidelium. Non autem potest esse quod determinetur per comparationem ad usum fidelium, qui nunc occurrunt: alioquin sacerdos paucos parochianos habens non posset consecrare multas hostias. Unde relinquatur quod materia huius sacramenti determinetur per comparationem ad usum fidelium absolute. Numerus autem fidelium est indeterminatus. Unde non potest dici, quod quantitas materię huius sacramenti sit determinata.

Ad primum ergo dicendum, quod cuiuslibet rei naturalis materia accipit determinatam quantitatem secundum comparationem ad formam determinatam. Sed numerus fidelium, ad quorum usum ordinatur hoc sacramentum, non est determinatus. Unde non est simile.

Ad secundum dicendum, quod potestas ministrorum Ecclesiæ ad duo ordinatur: primo quidem ad effectum proprium; secundo ad finem effectus. Secundum autem non tollit primum. Unde si sacerdos intendat consecrare corpus Christi propter aliquem malum finem, puta ut irideat, vel veneficia faciat, propter intentionem mali finis peccat; nihilominus tamen propter potestatem sibi datam perficit sacramentum.

Ad

Ad tertium dicendum, quod baptismi sacramentum perficitur in usu materię: & ideo pro forma baptismi non plus de aqua sanctificatur quam quantum venit in usum. Sed hoc sacramentum perficitur in consecratione materię. Et ideo non est simile.

ARTICULUS III. 434

Utrum requiratur ad materiam huius sacramenti quod sit panis triticeus.

IV. dist. XI. quæst. 11. art. 2. quæst. 1. & dist. XII. quæst. 1. art. 2. quæst. 3. ad 1. &

IV. cont. cap. LXVIII. & I. Cor. 11.

lect. 7. princ.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod non requiratur ad materiam huius sacramenti quod sit panis triticeus. Hoc enim sacramentum est rememorativum dominicæ passionis. Sed magis videtur esse consonum dominicæ passioni panis hordeaceus; qui est asperior, & de quo etiam Christus pavit turbas in monte, ut dicitur Joan. VI. quam panis triticeus. Ergo panis triticeus non est propria materia huius sacramenti.

Præterea, Figura est signum speciei in naturalibus rebus. Sed quedam frumenta sunt quæ habent similem figuram grano tritici; sicut far, & pelta, de qua etiam in quibusdam locis panis conficitur ad usum huius sacramenti. Ergo panis triticeus non est propria materia huius sacramenti.

Præterea, Permixtio speciem solvit. Sed vix invenitur farina triticea, quæ alterius frumenti permixtionem non habeat, nisi forte de electis granis studiose fiat. Non ergo videtur quod panis triticeus sit propria materia huius sacramenti.

Præterea, Illud quod est corruptum, videtur esse alterius speciei. Sed aliqui conficiunt ex pane corrupto, qui jam non videtur esse panis triticeus. Ergo videtur quod talis panis non sit propria materia huius sacramenti.

Sed contra est quod in hoc sacramento continetur Christus, qui se grano frumenti comparat Joan. XI. 24. dicens: Nisi granum frumenti cadent in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Ergo panis frumenti, sive triticeus, est materia huius sacramenti.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est (art. 1. huj. quæst. & quæst. LXVI. art. 3.) ad usum sacramentorum assumitur talis materia quæ communis apud homines in talem usum venit. Inter alios autem panes com-

muniis homines utuntur pane triticeo: nam alii panes videntur esse introducti in huius panis defectum. Et ideo Christus creditur in huius panis specie hoc sacramentum instituisse, qui etiam panis magis confortat hominem; & ita convenientius significat effectum huius sacramenti. Et ideo propria materia huius sacramenti est panis triticeus.

Ad primum ergo dicendum, quod panis hordeaceus competit ad significandam tum duriciem veteris legis, propter duriciem panis, tum etiam quia, ut Augustinus dicit in Lib. LXXXI. 11. Q. quæst. LXI. cir. princ. herdei medulla, quæ tenacissima patescitur, vel ipsam legem significat, quæ ita dura erat, ut in ea vitale anime alimentum corporalibus sacramentis obtegeretur, vel ipsum populum nondum ex politum carnali desiderio, quod tanquam palea cordis ejus inherbat. Hoc autem sacramentum pertinet ad suave jugum Christi, & ad veritatem jam manifestatam; & ad populum spirituale. Unde non esset materia conveniens huius sacramenti panis hordeaceus.

Ad secundum dicendum, quod generans generat sibi simile in specie; sit tamen aliqua dissimilitudo generantis ad genitum, quantum ad accidentia, vel propter materiam, vel propter debilitatem virtutis generativæ. Et ideo si qua frumenta sunt, quæ ex semine tritici generari possunt (sicut ex grano tritici seminato in malis terris nascitur silygo) tali frumento panis confectus potest esse materia huius sacramenti: quod tamen non videtur habere locum neque in hordeo, neque in pelta, neque etiam in farre, quod inter omnia est grano tritici similis. Similitudo autem figure in talibus magis videtur significare propinquitatem quam identitatem speciei, sicut ex similitudine figuræ manifestatur quod canis, & lupus sunt propinquæ speciei, non autem ejusdem. Unde ex talibus frumentis, quæ nullo modo possunt (a) ex semine tritici generari, non potest confici panis, qui sit debita materia huius sacramenti.

Ad tertium dicendum, quod modica permixtio non solvit speciem: quia id quod est modicum, quodammodo (b) assumitur à plurimo. Ideo si sit modica admixtio alterius frumenti ad multo majorem quantitatem tritici, poterit exinde confici panis, qui est materia huius sacramenti; si vero sit magna permixtio, puta ex æquo, vel quasi; talis permixtio speciem mutat: unde panis exinde confectus non erit debita materia huius sacramenti.

Ad quartum dicendum, quod aliquando est tanta corruptio panis, quod solvitur species panis; sicut cum continuas solvitur, &

(a) Ita passim. Codex Alean. ex semine grani. Utrumque scriptum à D. Thoma conjectat Madalena sic ex semine grani tritici. (b) Ita post Garciam editi passim. Rom. Editi. cum cod. Alean. assumitur.

apor, & color, & alia accidentia mutantur: unde ex tali materia non potest confici corpus Christi. Aliquando vero non est tanta corruptio quæ speciem solvat, sed est aliqua dispositio ad corruptionem; quod declarat aliquis inmutatio saporis, & ex tali pane potest confici corpus Christi; sed peccat conficiens propter irreverentiam sacramenti. Et quia amyllum est ex tritico corrupto, non videtur quod panis ex eo confectus possit fieri corpus Christi; quoniam quidam contrarium dicunt.

ARTICULUS IV. 435

Utrum hoc sacramentum debeat confici ex pane azymo.

IV. dist. xi. quest. 11. art. 2. quest. 3. & IV. cont. cap. LXVIII. & op. 1. cap. LXI. & Joan. vi. lect. 2.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum non debeat confici ex pane azymo. Debeamus enim in hoc sacramento imitari institutionem Christi. Sed Christus videtur hoc sacramentum instituisse in pane fermentato: quia, sicut legitur Exodi xii. Judæi secundu[m] legem incipiebant uti azymis in die Pasche, quod celebratur quatuordecima Luna. Christus autem instituit hoc sacramentum in cena; quam celebravit ante diem festum Pasche, ut habetur Joan. xiii. Ergo & nos debemus hoc sacramentum celebrare in pane fermentato.

2. Præterea. Legalia non sunt observanda tempore gratiæ. Sed uti azymis fuit quædam legalis creatio, ut patet Exodi xii. Ergo in hoc sacramento gratiæ non debemus azymis uti.

3. Præterea. Sicut supra dictum est (quest. LXV. art. 1. & quest. LXXI. art. 3. ad 3.) Eucharistia est sacramentum caritatis, sicut baptismus fidei. Sed fervor caritatis significatur per fermentum, ut patet in Glossa (intel. super illud Matthei xii. 13. 35.) Simile est regnum ægrotum fermenti. Ergo hoc sacramentum debet confici de pane fermentato.

4. Præterea. Azymum, & fermentatum sunt accidentia panis, non variantia ejus speciem. Sed in materia baptismi nulla discretio adhiberi circa differentiam accidentium aque; puta si sit salis, vel dulcis, calida, vel frigida. Ergo in hoc sacramento aliqua discretio adhiberi non debet, utrum panis sit azymus, vel fermentatus.

Sed contra est quod extra, de celebr. Missarum (cap. Litterarum) puniunt sacerdotes qui in pane fermentato, & sypho ligno Missarum solemniter celebrare presumunt.

(a) Ita communitur editi. Codd. Tarac. & Alcan. & vespertis.

Respondeo dicendum, quod circa materiam hujus sacramenti duo possunt considerari, scilicet quid sit necessarium, & quid conveniens. Necessarium quidem est ut sit panis triticeus, sicut dictum est (art. præc.) sine quo non perficitur sacramentum. Non est autem de necessitate sacramenti quod sit azymus, vel fermentatus: quia in unoquoque confici potest. Conveniens autem est ut unusquisque servet ritum suæ Ecclesiæ in sacramenti celebratione. Super hoc autem sunt diversæ Ecclesiarum consuetudines: dicit enim B. Gregorius in Registro (implic. id hab. Innocent. III. Lib. IV. de myster. Missæ cap. 1v.) Romana Ecclesia offert azymos panes, propterea quod Dominus sine ulla commixtione suscepit carnem; sed Græca Ecclesiæ offerunt fermentatum, pro eo quod verbum Patris indutum est carne, sicut fermentum inestur farina. Unde sicut peccat Presbyter in Ecclesiâ Latinorum celebrans de pane fermentato; ita peccat Presbyter Græcus in Ecclesiâ Græcorum celebrans de pane azymo, quasi perversens Ecclesiæ suæ ritum.

Et tamen consuetudo de pane azymo celebrandi rationabilior est. Primo quidem propter institutionem Christi, qui hoc sacramentum instituit prima die azymorum, ut habetur Mathe. xxvi. & Marci xiv. & Lucæ xxi. qua die nihil fermentatum in domibus Judæorum esse debebat, ut habetur Exodi xii. Secundo quia panis est proprie sacramentum corporis Christi: quod sine corruptione conceptum est, magis quam Divinitatis ipsius, ut infra patebit (quest. LXXVI. art. 1.) Tertio quia hoc magis competit sinceritati fidelium, quæ requiritur ad usum hujus sacramenti, secundum illud I. Corinth. v. 7. Pascha nostrum immolatus est Christus; itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.

Habet tamen hæc consuetudo Græcorum aliquam rationem & propter significationem, quam tangit Gregorius, & in detestationem hæresis Nazareorum, qui legalia Evangelio miscbant.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut legitur Exodi xii. solemnitas paschalis incipiebat (a) in vespere quatuordecimæ Lunæ & tunc Christus post immolationem agni paschalis hoc sacramentum instituit: unde hæc dies à Joanne dicitur precedere diem Pasche, & à tribus aliis Evangelistis dicitur prima dies azymorum, quando fermentatum in domibus Judæorum non inveniebatur, ut dictum est (in corp.) Et de hoc supra notatum est plenius in tractatu dominicæ passionis (quest. XLVI. art. 9. ad 1.)

Ad secundum dicendum, quod conficietas ex azymo non intendunt ceremonias.

niâs legis fervare, sed conformare se institutioni Christi: & ideo non judaizant; alioquin & celebrantes in pane fermentato judaizarent, quia Judæi panes primitiarum fermentatos offerrebant.

Ad tertium dicendum, quod fermentum significat caritatem propter aliquem effectum, quia scilicet panem facit sapidiorem, & majorem; sed corruptionem significat ex ipsa ratione suæ speciei.

Ad quartum dicendum, quod quia fermentum habet aliquid corruptionis, & ex pane corrupto non potest confici hoc sacramentum, ut dictum est (art. præc. ad 4.) ideo magis attenditur circa panem differentia azymi, & fermentati, quam circa aquam baptismi differentia calidi, & frigidi: postea enim tanta esse corruptio fermenti quod ex eo non possit confici sacramentum.

ARTICULUS V. 436

Utrum vinum vitis sit propria materia hujus sacramenti.

IV. dist. xi. q. 11. art. 3. quest. 1. & I. Cor. xi. lect. 7. princ.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod non sit propria materia hujus sacramenti vinum vitis. Sicut enim aqua est materia baptismi, ita vinum est materia hujus sacramenti. Sed in qualibet aqua potest fieri baptismus. Ergo in quolibet vino, puta malorum granatorum, vel mororum, aut hujusmodi, potest confici hoc sacramentum; præsertim cum in quibusdam terris vites non crescunt.

2. Præterea. Acetum est quædam species vini, quod de vitæ sumitur, ut Isidorus dicit (implic. Lib. XX. Etym. cap. 111. circ. med.) Sed de aceto non potest confici hoc sacramentum. Ergo videtur quod vinum vitis non sit propria materia hujus sacramenti.

3. Præterea. Sicut de vitæ sumitur vinum deputatum, ita etiam agresta, & mustum. Sed de his non videtur posse confici hoc sacramentum, secundum illud quod in VI. Synodo legitur (hab. in Conc. Quinisexto cap. xxviii. post Conc. Constant. III.) Didicimus quod in quibusdam Ecclesiis sacerdotes sacrificio oblationis conjungunt uvas; & sic simul utraque populo dispensant. Præcipimus igitur ut nullus sacerdos hoc ulterius faciat: & Julius I. Papa (decreto vii.) reprehendit quosdam, qui expressum vinum in sacramento dominicæ calicis offerunt. Ergo videtur quod vinum vitis non sit propria materia hujus sacramenti.

Sed contra est quod sicut Dominus se commisit.

(a) Ita cum ms. edit. omnes libri. Dominicus Soto legit completa.

paravit grano frumenti, ita se etiam comparavit viti, dicens Joan. xv. 1. Ego sum vitis vera. Sed solus panis de frumento est materia hujus sacramenti, ut dictum est (art. 3. hujus quest.) Ergo solum vinum de vitæ est propria materia hujus sacramenti.

Respondeo dicendum, quod de solo vino vitis potest confici hoc sacramentum.

Primo quidem propter institutionem Christi, qui in vino vitis hoc sacramentum instituit, ut patet ex eo quod ipse dicit Mathe. xxviii. 19. circa institutionem hujus sacramenti: Nihil aliud amodo de hoc germinet viti. Secundo quia, sicut dictum est (art. 3. hujus quest.) ad materiam sacramentorum afficitur id quod proprie, & communiter habet talem speciem. Proprie autem vinum dicitur quod de vitæ sumitur; alii vero liquores vinum dicuntur secundum quandam similitudinem ad vinum vitis. Tertio quia vinum vitis magis competit ad effectum hujus sacramenti, qui est spiritualis læticia, quia scriptum est (Psal. cxi. 15.) quod visum lætificat cor hominis.

Ad primum ergo dicendum, quod illi liquores non dicuntur proprie vinum, sed secundum quandam similitudinem. Potest autem verum vinum ad terras illas deferri, in quibus vites non crescunt, quantum sufficit ad hoc sacramentum.

Ad secundum dicendum, quod vinum sit acetum per corruptionem: unde non sit reditus de aceto in vinum, ut dicitur VIII. Metaphis (text. 14.) Et ideo sicut de pane totaliter corrupto non potest confici hoc sacramentum, ita nec de aceto. Potest tamen confici de vino acetenti, sicut & de pane qui est in via ad corruptionem; licet peccet conficiens, ut prius dictum est (art. 3. hujus quest. ad 4.)

Ad tertium dicendum, quod agresta est in via generationis; & ideo nondum habet speciem vini: & propter hoc de ea non potest confici hoc sacramentum. Mustum autem jam habet speciem vini: nam ejus dulcedo attestat digestionem, quæ est (a) completa à naturali calore, ut dicitur in IV. Meteor. (cap. 111. parum à princ.) & ideo de musto potest confici hoc sacramentum. Non tamen debent unæ integræ hujus sacramenti misceri, quia jam esset tibi aliquid præter vinum. Prohibetur etiam ne mustum sitim expressum de uva in calice offeratur, quia hoc est indecens propter impuritatem musti. Potest tamen in necessitate ferri: dicitur enim ab eodem Julio Papa (loc. cit. in arg.) Si necessitas fuerit, botrus in calice comprimat.

ARTICULUS VI. 437

Utrum aqua sit vino permiscenda.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod aqua non sit vino permiscenda. Sacrificium enim Christi figuratum fuit per oblationem Melchisedech, qui Gen. xiv. non legitur obtulisse nisi panem, & vinum. Ergo videtur quod in hoc sacramento non debeat adungi aqua.

Præterea. Diversorum sacramentorum diverse sunt materię. Sed aqua est materia baptismi. Ergo non debet afflumi ad materiam hujus sacramenti.

Præterea. Panis, & vinum sunt materia hujus sacramenti. Sed panis nihil adjungitur. Ergo nec vino debet aliquid adungi. Sed contra est quod Alexander I. Papa scribit (epist. 11. ad omnes orthodoxos, cap. 14.) In sacramentorum oblationibus, quæ inter Missarum solemniam Domini offeruntur, panis tantum, & vinum aqua permixtum in sacrificium offeruntur.

Respondetur dicendum, quod vino, quod offertur in hoc sacramento, debet aqua misceri.

Primo quidem propter institutionem. Probabiliter enim creditur quod Dominus hoc sacramentum instituerit in vino aqua permixto secundum morem illius terræ: unde & Proverb. ix. 5. dicitur: Bibite, vinum quod miscui vobis. Secundo, quia hoc convenit representationi dominicæ passionis: unde dicit Alexander I. Papa (loci cit.) Non debet in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum: quia utrumque ex latrone ejus in passione sua profuxisse legitur. Tertio quia hoc convenit ad significandum effectum hujus sacramenti, qui est unio populii christiani ad Christum: quia, ut Julius I. Papa dicit (in decreto 111.) videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur. Quarto quia hoc competit ad ultimum effectum hujus sacramenti, qui est introitus ad vitam æternam: unde Ambrosius dicit in Lib. V. de sacramentis (cap. 1. à med.) Redundat aqua in calicem, & sili in vitam æternam.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Ambrosius dicit ibidem, sicut sacrificium Christi significatum est per oblationem Melchisedech, ita etiam significatum est per aquam, quæ in eremo fluxit de petra, secundum illud I. Cor. x. 4. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra.

Ad secundum dicendum, quod aqua assumitur in baptismo ad usum abluionis; in hoc autem sacramento assumitur ad usum refectio-nis, secundum illud Psalm. xxix. 3. super aquam refectio-nis educavit me.

Ad tertium dicendum, quod panis ex aqua, & farina conficitur: & ideo cum vino aqua miscetur, neutrum sine aqua existit.

ARTICULUS VII. 438

Utrum permixtio aquæ sit de necessitate hujus sacramenti.

Inf. quæst. lxxxiii. art. 6. ad 4. q. 6. & 17. dist. xi. quæst. 11. art. 4. quæst. 2. & 3. & I. Cor. xi. lect. 6.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quod permixtio aquæ sit de necessitate hujus sacramenti. Dicit enim Cyprianus ad Cæciliam (Lib. II. epist. 111. inter med. & fin.) Sic calix Domini non est aqua sola, & vinum solum, nisi utrumque miscetur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, nisi utrumque, scilicet farina, & aqua, fuerit adunatum. Sed admixtio aquæ ad farinam est de necessitate hujus sacramenti. Ergo pari ratione admixtio aquæ ad vinum.

Præterea. In Passione Domini, cujus hoc sacramentum est memoriale, sicut de latere ejus exivit sanguis, ita & aqua. Sed vinum, quod est sacramentum sanguinis, est de necessitate hujus sacramenti. Ergo pari ratione, & aqua.

Præterea. Si aqua non esset de necessitate hujus sacramenti, non referret quæcumque aqua huic sacramento apponderetur; & ita posset apponi aqua rosacea, vel quæcumque alia hujusmodi aqua: quod non habet ulus Ecclesię. Aqua ergo est de necessitate hujus sacramenti.

Sed contra est quod Cyprianus dicit (loci cit.) Si aliquis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc observavit, ut scilicet aquam vino misceret in sacramento, potest simplicitati ejus venia concedi: quod non esset, si aqua esset de necessitate sacramenti, sicut est vinum, vel panis. Non ergo aquæ admixtio est de necessitate sacramenti.

Respondetur dicendum, quod iudicium de signo sumendum est ex eo quod significatur. Appositio autem aquæ ad vinum refertur ad significandam participationem hujus sacramenti à fidelibus, quantum ad hoc quod per aquam mixtam vino significatur populus adunatus Christo, ut dictum est (art. præc.) Sed & hoc ipsum quod de latere Christi pendentes in cruce aqua profuxit, ad idem refertur: quia per aquam significatur ablatio pec-

ARTICULUS VIII. 439

catorum, quæ fiebat per passionem Christi. Dicitum est autem supra (quæst. præc. art. 1. ad 3.) quod hoc sacramentum perficitur in consecratione materie: usus autem fidelium non est de necessitate sacramenti, sed est aliquid consequens ad sacramentum. Et ideo consequens est quod appositio aquæ non sit de necessitate sacramenti.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Cypriani est intelligendum, secundum quod dicitur illud esse non posse quod convenienter esse non potest. Et sic similitudo illa attenditur quantum ad id quod debet fieri, non autem quantum ad necessitatem: nam aqua est de essentia panis, non autem de essentia vini.

Ad secundum dicendum, quod effusio sanguinis directe pertinebat ad ipsam Christi passionem: est enim naturale corpori humano vulnerato quod ex eo profluat sanguis. Sed effusio aquæ non fuit de necessitate passionis, sed ad demonstrandum effectum passionis, qui est ablutio à peccatis, & refectio contra ardorem concupiscentię. Et ideo aqua non seorsum offertur à vino in hoc sacramento, sicut vinum offertur seorsum à pane; sed aqua offertur vino permixta, ut ostendatur quod vinum per se pertinet ad hoc sacramentum, tamquam de ejus necessitate existens, aqua autem secundum quod adjungitur vino.

Ad tertium dicendum, quod quia admixtio aquæ ad vinum non est de necessitate sacramenti, non refert, quantum ad sacramenti necessitatem, quæcumque aqua miscetur vino, sive naturalis, sive artificialis, ut rosacea; quamvis quantum ad convenientiam sacramenti peccet qui aliam aquam miscet nisi naturalem, & veram: quia de latere Christi apudentes in cruce aqua vera profuxit, non humor phlegmaticus, ut quidam dixerunt; ad ostendendum quod corpus Christi erat vere compositum ex quatuor elementis; sicut per sanguinem fluentem ostendebatur, quod erat compositum ex quatuor humoribus, ut Innocentius III. dicit in quadam Decretali (quæ hab. cap. in quadam de celebrat. Miss.) Quia vero admixtio aquæ ad farinam est de necessitate hujus sacramenti, utpote constitutivus substantiam panis, si farine admisceretur aqua rosacea, vel quicumque alius liquor quam vera aqua, non posset ex eo confici sacramentum, quia non esset verus panis.

Utrum aqua debeat in magna quantitate apponi.

IV. dist. xi. quæst. 11. art. 4. quæst. 4. & I. Cor. xi. lect. 6.

Ad octavum sic proceditur. Videtur quod oporteat aquam in magna quantitate apponi. Sicut enim sanguis de latere Christi sensibilibus fluxit, ita & aqua: unde dicitur Joan. xix. 35. Qui vidit, testimonium perhibuit. Sed aqua non posset sensibilibus esse in hoc sacramento, nisi in magna quantitate poneretur. Ergo videtur quod aqua debeat apponi in magna quantitate.

Præterea. Parva aqua multo vino admixta corrumpitur. Quod autem corruptum est, jam non est. Ergo idem est apponere parum de aqua in hoc sacramento, & nihil apponere. Sed non licet nihil apponere. Ergo non licet parum apponere.

Præterea. Si sufficeret parum apponere, per consequens esset sufficiens quod gutta aquæ in totum dolium projiceretur. Sed hoc videtur ridiculum. Ergo non sufficit quod parva quantitas apponatur.

Sed contra est quod extra, de celebr. Missarum (cap. xiiii.) dicitur: Periculosus in tuis partibus inolevit abusus, videlicet quod in majori quantitate de aqua in sacrificio ponitur quam de vino; cum secundum rationabilem consuetudinem Ecclesie generalis plus in ipso sit de vino quam de aqua ponendum.

Respondetur dicendum, quod circa aquam adjunctam vino, sicut Innocentius III. dicit in quadam Decretali (cap. Cum Martini, de celebr. Miss.) triplex est opinio. Quidam enim dicunt, quod aqua adjuncta vino per se manet, vino converso in sanguinem. Sed hæc opinio stare non potest: quia in sacramento altaris post consecrationem nihil est nisi corpus, & sanguis Christi. Sicut enim Ambrosius dicit in Lib. de officiis (hab. in Lib. de initiand. cap. ix. à med.) ante benedictionem alia species nominatur, post benedictionem corpus Christi significatur; alioquin non totum adoraretur, veneratione laetitia.

Et ideo alii dixerunt, quod sicut vinum convertitur in sanguinem, ita aqua convertitur in aquam, quæ de latere Christi fluxit. Sed nec hoc rationabiliter dici potest: quia secundum hoc aqua seorsum consecraretur à vino, sicut vinum à pane.

Et ideo, sicut ipse dicit (scilicet Innocentius loci cit.) aliorum opinio probabilior est, qui dicunt aquam converti in vinum, & vinum in sanguinem. Hoc autem fieri non potest.

set, nisi adeo modicum apponeretur de aqua quod converteretur in vinum. Et ideo semper rarius est parum de aqua apponere, & præcipue si vinum sit debile: quia si tanta fieret appositio aquæ ut solveretur species vini, non posset perfici sacramentum. Unde Julius I. Papa (in decreto vi. 1.) reprehendit quosdam qui pannum lineum multo intinctum per totum annum servant, & in tempore sacrificii aqua partem ejus lavant, & sic offerunt.

Ad primum ergo dicendum, quod sufficit ad sacramentum hujus significationem quod sentiat aqua, cum apponitur vino; non autem oportet quod sit sensibilis post mixtionem.

Ad secundum dicendum, quod si aqua omnino non apponeretur, totaliter excluderetur significatio; sed cum aqua in vinum convertitur, significatur quod populus Christo incorporatur.

Ad tertium dicendum, quod si aqua apponeretur dolio, non sufficeret ad significationem hujus sacramenti; sed oportet aquam vino apponi circa ipsam celebrationem sacramenti.

QUÆSTIO LXXV.

De conversione panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi,

in octo articulis divisæ

DEinde considerandum est de conversione panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi: & circa hoc quaeruntur octo.

Primo, utrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem, an solum secundum figuram, vel sicut in signo.

Secundo, utrum in hoc sacramento remaneat substantia panis, & vini post consecrationem.

Tertio, utrum substantia panis, vel vini post consecrationem hujus sacramenti annihilatur, aut in pristinam materiam resolvatur.

Quarto, utrum panis possit converti in corpus Christi.

Quinto, utrum in hoc sacramento post conversionem remaneant accidentia panis, & vini.

Sexto, utrum facta consecratione, remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis.

Septimo, utrum ista conversio fiat in instanti.

Octavo, utrum hæc sit falsa: *Ex pane fit Corpus Christi.*

(a) Ita communiter Nicolaus Dominus.

ARTICULUS I. 440

Utrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.

Sup. quæst. LXXV. art. 3. corp. princ. & inf. quæst. LXXVI. per totam, & IV. dist. 1. princ. & IV. cont. cap. LXI. & I. Corinth. x.

AD primum sic proceditur. Videtur quod in hoc sacramento non sit corpus Christi secundum veritatem, sed solum secundum figuram, vel sicut in signo. Dicitur enim Joan. vi. 54. quod cum Dominus dixisset, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, &c.* multi ex discipulis ejus audientes dixerunt: *Durus est hic sermo: quibus ipse dixit: Spiritus est qui vivificat; caro non prodest quicquam: quasi diceret, secundum expositionem Augustini super Psalm. xcvi. 11. (parum & med.)*, Spiritualiter intelligit quæ locutus sum: non hoc corpus quod videtis, manducatur estis, & bibituri illius sanguinem quem fururi sunt qui se crucifigent. Sacramentum autem quod vobis commendavi, spiritualiter intellectum vivificabit vos; caro autem non prodest quicquam.

2. Præterea, Dominus dicit Matth. ult. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi: quod exponens Augustinus (tract. xxx. in Joan. à princ.) dicit: Do, nec sæculum finiatur, sursum est Dominus; sed tamen & hic nobiscum est veritas (a) Dominus: corpus enim, in quo resurrexit, in uno loco oportet esse; veritas autem ejus ubique diffusa est. Non ergo secundum veritatem est corpus Christi in hoc sacramento, sed solum sicut in signo.*

3. Præterea, Nullum corpus potest esse simul in pluribus locis, cum nec Angelo hoc conveniat: eadem enim ratione posset esse ubique. Sed corpus Christi est verum corpus, & est in celo. Ergo videtur quod non sit secundum veritatem in sacramento altaris, sed solum sicut in signo.

4. Præterea, Sacramenta Ecclesie ad utilitatem fideliū ordinantur. Sed secundum Gregorium in quadam homilia (xxv. 11. in Evang. à princ.) Regulus reprehenditur, quod quaerebat corporalem Christi præsentiam: Apostoli etiam impediebantur recipere Spiritum Sanctum, propter hoc quod affecti erant ad ejus præsentiam corporalem, ut Augustinus dicit super illud Joan. xvi. *Si non abiero, Paracletus non venit ad vos* (tract. xcvi. in Joan. à med.) Non ergo Christus secundum præsentiam corporalem est in sacramento altaris.

Sed

Sed contra est quod Hilarius dicit in VIII. de Trinit. (inter princ. & med.) *De veritate carnis, & sanguinis Christi non est relictuū ambigendi locus: nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra caro ejus vere est cibus, & sanguis ejus vere est potus.* Et Ambrosius dicit VI. de sacramentis (cap. 1. in princ.) *Sicut verus Dei Filius est Dominus Jesus Christus; ita vera Christi caro est quam accipimus, & verus sanguis ejus est potus.*

Respondeo dicendum, quod verum corpus Christi, & sanguinem esse in hoc sacramento, (a) neque sensu, neque intellectu deprehendi potest, sed sola fide, quæ auctoritati divine innititur. Unde super illud Luc. xxii. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur*, dicit Cyrillus (hab. in Catena Div. Th.) *Non dubites, an hoc verum sit; sed potius suscipe verba Salvatoris in fide: cum enim sit veritas, non mentitur.*

Hoc autem conveniens est primo quidem perfectioni novæ legis. Sacrificia enim veteris legis illud verum sacrificium passionis Christi continebant solum in figura, secundum illud Hebr. x. 1. *Umbram habent futurorum bonorum, non ipsam rerum imaginem.* Et ideo oportuit ut aliquid plus haberet sacrificium novæ legis à Christo institutum, ut scilicet contineret ipsum Christum passum, non solum in significatione, vel figura, sed etiam in rei veritate. Et ideo hoc sacramentum, quod ipsum Christum realiter continet, ut Dionysius dicit 11. 1. cap. eccl. Hierarch. (vers. fin.) est perfectivum omnium aliorum sacramentorum, in quibus virtus Christi participatur. Secundo hoc competit caritati Christi, ex qua profalute nostra corpus verum nostræ naturæ assumpsit. Et quia maxime proprium amicitie est convivere amicis, ut Philosophus dicit IX. Ethic. (cap. xii.) sui præsentiam corporalem nobis repropitit in præmium, dicens Matth. xxiv. 28. *Ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur, & aquilæ.* Interim tamen nec sua præsentia corporali nos in hac peregrinatione destituit; sed per veritatem corporis, & sanguinis sui nos sibi conjugit in hoc sacramento. Unde ipse dicit Joan. vi. 57. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.* Unde hoc sacramentum est maxima caritatis signum, & nostræ spei sublevamentum ex tam familiari conjunctione Christi ad nos. Tertio hoc competit perfectioni fidei, quæ sicut est de Divinitate Christi, ita est de ejus humanitate, secundum illud Joan. xiv. 11.

Credidit in Deum, & in me credidit. Et quia fides est invisibilium, sicut divinitatem suam nobis exhibet Christus invisibiliter, ita & in hoc sacramento carnem suam nobis exhibet invisibiliter modo.

Quæ quidam non attendentes posuerunt, corpus, & sanguinem Christi non esse in hoc sacramento nisi sicut in signo; quod est tamquam hereticum abjiciendum, utpote verbis Christi contrarium. Unde & Berengarius, qui primus hujus erroris auctor fuerat, postea coactus est suum errorem revocare, & veritatem fidei confiteri (ut habetur cap. *Ego Berengarius*, de consecr. dist. 11.)

Ad primum ergo dicendum, quod ex hac auctoritate prædicti hæretici occasione errandi sumperunt, male verba Augustini intelligentes. Cum enim Augustinus dicit, *Non hoc corpus, quod videtis, manducatur estis*, non intendit excludere veritatem corporis Christi, sed quod non erat manducandum in hac specie in qua ab eis videbatur. Per hoc autem quod subdit, *sacramentum, quod vobis commendavi, spiritualiter intellectum vivificabit vos*, non intendit quod corpus Christi sit in hoc sacramento solum secundum mysticam significationem; (b) sed spiritualiter dicit, id est invisibiliter, & per virtutem Spiritus Sancti. Unde super Joan. exponens id quod dicitur *Caro non prodest quicquam* (tract. xxvi. 1. parum ante med.) dicit: *Sed quomodo illi intellexerunt; quænam quippe sic intellexerunt; manducandam; quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo modo spiritu vegetatur. Accedat spiritus ad carnem, & prodest plurimum: nam si caro, nihil prodesset, Verbum caro non fieret, ut habitaret in nobis.*

Ad secundum dicendum, quod verbum illud Augustini, & omnia similia sunt intelligenda de corpore Christi, secundum quod videtur in propria specie; secundum quod etiam ipse Dominus dicit Matth. xxv. 10. *Me autem non semper habebitis.* Invisibiliter tamen sub speciebus hujus sacramenti est, ubicumque hoc sacramentum perficitur.

Ad tertium dicendum, quod corpus Christi non est eo modo in hoc sacramento, sicut corpus in loco; quod suis dimensionibus loco commensuratur; sed quodam speciali modo, qui est proprius huius sacramenti. Unde dicimus, quod corpus Christi est in diversis altaribus, non sicut in diversis locis, sed sicut in sacramento: per quod non intelligimus quod Christus sit ibi solum sic

(a) Ita cum quibusdam codd. post Nicolaum recentior editio. Veritas cum aliis in intellectu deprehendi non potest, sed sola fide. (b) In eadem omnia cum quibusdam codd. Cæd. Terrac. & Alana. sed spiritualiter dicit, & invisibiliter, & per virtutem Spiritus. Unde, &c. Al. loco invisibiliter legitur impassibiliter. (c) Al. spirituali.

ita panis, & vinum, quibus communis homines reficiuntur, assumuntur in hoc sacramento ad usum spiritualis manducationis. Secundo quantum ad passionem Christi, in qua sanguis est à corpore separatus: & ideo in hoc sacramento, quod est memoriale dominicæ passionis, scilicet sumitur panis ut sacramentum corporis, & vinum ut sacramentum sanguinis. Tertio quantum ad effectum considerationum in unoquoque sacramentum: quia, ut Ambrosius dicit super epistolam I. ad Cor. (alius Auctor sup. illud cap. XI. *Hic calice novum &c.*) hoc sacramentum valet ad tuitionem anime, & corporis, & ideo corpus Christi sub specie panis pro salute corporis, sanguis vero sub specie vini pro salute anime offertur: sicut dicitur Leviticus XVI. quod anima carnis sanguine est. Quarto quantum ad effectum respectu totius Ecclesiæ, quæ constituitur ex diversis fidelibus, sicut panis conficitur ex diversis granis, & vinum sicut ex diversis uvis, ut dicit Glossa (ord. Aug. tract. XXV. in Joan. aliquant. ante fin.) super illud I. Corinth. X. *Multi unum corpus sumus &c.*

Ad primum ergo dicendum, quod licet carnes animalium occisorum expressius representent Christi passionem; tamen minus competunt ad communem usum huius sacramenti, & ad ecclesiasticam unitatem significandam. Ad secundum dicendum, quod licet non in omnibus terris nascatur triticum: vel vinum; tamen de facili ad omnes terras deferri potest; quantum sufficit ad usum huius sacramenti: nec propter defectum alterius est unum tantum sine altero consecrandum, quia non esset perfectum sacramentum.

Ad tertium dicendum, quod vinum in modica quantitate sumptum non potest multum egrotanti nocere.

Et tamen si poculentum timeatur, non est necesse quod omnes accipientes corpus Christi etiam accipiant sanguinem, ut infra dicitur (quæst. LXXX. art. 12.)

ARTICULUS II. 433

Utrum requiratur determinata quantitas panis, & vini ad materiam huius sacramenti.

IV. dist. XI. quæst. 11. art. 1. quæst. 3.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod requiratur determinata quantitas panis, & vini ad materiam huius sacramenti. Effectus enim gratiæ non sunt minus ordinati quam effectus naturæ. Sed sicut dicitur in II. de Anima (text. 41.) *omnium naturæ constantium positum est terminus, & ratio magnitudinis, & augmenti.* Ergo multo magis in hoc sacramento, quod dicitur *Eucharistia*, id est *bona gratia*, te-

(a) Vulgata: de potestate nostra.

quiritur determinata quantitas panis, & vini. Præterea, Ministris Ecclesiæ non est à Christo data potestas ad ea quæ pertinent ad irrisionem fidei, & sacramentorum eius, secundum illud II. Corinth. X. 8. *Secundum potestatem (a) quam dedit nobis Deus in edificationem, & non in destructionem.* Sed hoc esset ad irrisionem sacramenti, si sacerdos vellet consecrare totum panem qui venditur in foro, & totum vinum quod est in cellario. Ergo hoc facere non potest.

Præterea, Si aliquis baptizetur in mari, non tota aqua maris sanctificatur per formam baptismi, sed solum aqua illa quæ corpus baptizati abluitur. Ergo nec in hoc sacramento superflua quantitas panis, & vini consecrari potest.

Sed contra est quod multum opponitur paucis, & magnum parvo. Sed nulla est ita parva quantitas panis, aut vini, quæ non possit consecrari. Ergo etiam nulla est ita magna, quæ consecrari non possit.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod sacerdos non possit consecrare immensam quantitatem panis, aut vini; puta totum panem qui venditur in foro, aut totum vinum quod est in dolio.

Sed hoc non videtur esse verum: quia in omnibus habentibus materiam ratio demeritionis materię sumitur ex ordine ad finem; sicut materia ferræ est ferrum, ut sit apta sectioni. Finis autem huius sacramenti est usus fidelium. Unde oportet quod quantitas materię huius sacramenti determinetur per comparationem ad usum fidelium. Non autem potest esse quod determinetur per comparationem ad usum fidelium, qui nunc occurrunt: alioquin sacerdos paucos parochianos habens non posset consecrare multas hostias. Unde relinquatur quod materia huius sacramenti determinetur per comparationem ad usum fidelium absolute. Numerus autem fidelium est indeterminatus. Unde non potest dici, quod quantitas materię huius sacramenti sit determinata.

Ad primum ergo dicendum, quod cuiuslibet rei naturalis materia accipit determinatam quantitatem secundum comparationem ad formam determinatam. Sed numerus fidelium, ad quorum usum ordinatur hoc sacramentum, non est determinatus. Unde non est simile.

Ad secundum dicendum, quod potestas ministrorum Ecclesiæ ad duo ordinatur: primo quidem ad effectum proprium; secundo ad finem effectus. Secundum autem non tollit primum. Unde si sacerdos intendat consecrare corpus Christi propter aliquem malum finem, puta ut irideat, vel veneficia faciat, propter intentionem mali finis peccat; nihilominus tamen propter potestatem sibi datam perficit sacramentum.

Ad

Ad tertium dicendum, quod baptismi sacramentum perficitur in usu materię: & ideo pro forma baptismi non plus de aqua sanctificatur quam quantum venit in usum. Sed hoc sacramentum perficitur in consecratione materię. Et ideo non est simile.

ARTICULUS III. 434

Utrum requiratur ad materiam huius sacramenti quod sit panis triticeus.

IV. dist. XI. quæst. 11. art. 2. quæst. 1. & dist. XII. quæst. 1. art. 2. quæst. 3. ad 1. &

IV. cont. cap. LXVIII. & I. Cor. 11.

lect. 7. princ.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod non requiratur ad materiam huius sacramenti quod sit panis triticeus. Hoc enim sacramentum est rememorativum dominicæ passionis. Sed magis videtur esse consonum dominicæ passioni panis hordeaceus; qui est asperior, & de quo etiam Christus pavit turbas in monte; ut dicitur Joan. VI. quam panis triticeus. Ergo panis triticeus non est propria materia huius sacramenti.

Præterea, Figura est signum speciei in naturalibus rebus. Sed quedam frumenta sunt quæ habent similem figuram grano tritici; sicut far, & pelca, de qua etiam in quibusdam locis panis conficitur ad usum huius sacramenti. Ergo panis triticeus non est propria materia huius sacramenti.

Præterea, Permixtio speciem solvit. Sed vix invenitur farina triticea, quæ alterius frumenti permixtionem non habeat; nisi forte de electis granis studiose fiat. Non ergo videtur quod panis triticeus sit propria materia huius sacramenti.

Præterea, Illud quod est corruptum, videtur esse alterius speciei. Sed aliqui conficiunt ex pane corrupto, qui jam non videtur esse panis triticeus. Ergo videtur quod talis panis non sit propria materia huius sacramenti.

Sed contra est quod in hoc sacramento continetur Christus, qui se grano frumenti comparat Joan. XI. 24. dicens: *Nisi granum frumenti cadent in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet.* Ergo panis frumenti, sive triticeus, est materia huius sacramenti.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est (art. 1. huj. quæst. & quæst. LXVI. art. 3.) ad usum sacramentorum assumitur talis materia quæ communis apud homines in talem usum venit. Inter alios autem panes com-

muniis homines utuntur pane triticeo: nam alii panes videntur esse introducti in huius panis defectum. Et ideo Christus creditur in huius panis specie hoc sacramentum instituisse, qui etiam panis magis confortat hominem; & ita convenientius significat effectum huius sacramenti. Et ideo propria materia huius sacramenti est panis triticeus.

Ad primum ergo dicendum, quod panis hordeaceus competit ad significandam tum duriciem veteris legis, propter duriciem panis, tum etiam quia, ut Augustinus dicit in Lib. LXXXI. Q. quæst. LXI. cir. princ. *hordei medulla, quæ tenacissima patescitur, vel ipsam legem significat, quæ ita dura erat, ut in ea vitale anime alimentum corporalibus sacramentis obtegeretur, vel ipsum populum nondum ex politum carnali desiderio, quod tanquam palea cordis ejus inhebrebat.* Hoc autem sacramentum pertinet ad suave jugum Christi, & ad veritatem jam manifestatam; & ad populum spirituale. Unde non esset materia conveniens huius sacramenti panis hordeaceus.

Ad secundum dicendum, quod generans generat sibi simile in specie; sit tamen aliqua dissimilitudo generantis ad genitum, quantum ad accidentia, vel propter materiam, vel propter debilitatem virtutis generativæ. Et ideo si qua frumenta sunt, quæ ex semine tritici generari possunt (sicut ex grano tritici seminato in malis terris nascitur silygo) tali frumento panis confectus potest esse materia huius sacramenti: quod tamen non videtur habere locum neque in hordeo, neque in pelca, neque etiam in farre, quod inter omnia est grano tritici similis. Similitudo autem figure in talibus magis videtur significare propinquitatem quam identitatem speciei, sicut ex similitudine figuræ manifestatur quod canis, & lupus sunt propinquæ speciei, non autem ejusdem. Unde ex talibus frumentis, quæ nullo modo possunt (a) ex semine tritici generari, non potest confici panis, qui sit debita materia huius sacramenti.

Ad tertium dicendum, quod modica permixtio non solvit speciem: quia id quod est modicum, quodammodo (b) assumitur à plurimo. Ideo si sit modica admixtio alterius frumenti ad multo majorem quantitatem tritici, poterit exinde confici panis, qui est materia huius sacramenti; si vero sit magna permixtio, puta ex æquo, vel quasi; talis permixtio speciem mutat: unde panis exinde confectus non erit debita materia huius sacramenti.

Ad quartum dicendum, quod aliquando est tanta corruptio panis, quod solvitur species panis; sicut cum continuas solvitur, &

(a) Ita passim. Codex Alean. ex semine grani. Utrumque scriptum à D. Thoma conjectat Madalena sic ex semine grani tritici. (b) Ita post Garciam editi passim. Rom. Editi. cum cod. Alean. assumitur.

ita & Eucharistia: dicit enim Apostolus I. Corinth. xi. 26. *Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Ergo sicut baptismus est de necessitate salutis, ita etiam hoc sacramentum.

Sed contra est quod Augustinus scribit Bonifacio contra Pelagianos (Lib. I. contr. duas epist. Pelag. cap. xxii.) *Nec illud cogitatis, parvulos vitam habere non posse, qui sunt expertes corporis, & sanguinis Christi.*

Respondeo dicendum, quod in hoc sacramento duo est considerare, scilicet ipsum sacramentum, & rem sacramenti.

Dicendum est autem (art. præc.) quod res hujus sacramenti est unitas corporis mystici, sine qua non potest esse salus: nulli enim patet aditus salutis extra Ecclesiam, sicut nec in diluvio absque arca Noe, quæ significat Ecclesiam, ut habetur I. Petr. i. 11. Dicendum est autem supra (quæst. lxxviii. art. 2.) quod res alicujus sacramenti haberi potest ante perceptionem sacramenti ex ipso voto sacramenti percipiendi. Unde ante perceptionem hujus sacramenti potest homo habere salutem ex voto percipiendi hoc sacramentum, sicut & ante baptismum ex voto baptismi, ut supra dictum est (quæst. lxxviii. art. 2.) Est tamen differentia quantum ad duo. Primo quidem quia baptismus est principium spiritualis vite, & janua sacramentorum (Eucharistia vero est quasi consummatio spiritualis vite, & omnium sacramentorum finis, ut supra dictum est (quæst. lxxv. art. 3.) per sanctificationes enim omnium sacramentorum fit preparatio ad suscipiendam, vel consecrandam Eucharistiam, Et ideo perceptio baptismi est necessaria ad inchoandam spiritualem vitam; perceptio autem Eucharistie est necessaria ad consummandam ipsam, non ad hoc quod simpliciter habeatur, sed sufficit eam habere in voto, sicut & finis habetur in desiderio, & intentione. Alia differentia est, quia per baptismum ordinatur homo ad Eucharistiam: & ideo ex hoc ipso quod pueri baptizantur, ordinantur per Ecclesiam ad Eucharistiam; & sicut ex fide Ecclesie credunt, sic ex intentione Ecclesie desiderant Eucharistiam, & per consequens recipiunt rem ipsam. Sed ad baptismum non ordinantur per aliud precedens sacramentum: & ideo ante susceptionem baptismi non habent pueri aliquo modo baptismum in voto, sed soli adulti: unde rem sacramenti non possunt percipere sine perceptione sacramenti. Et ideo hoc sacramentum non hoc modo est de necessitate salutis, sicut baptismus.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Augustinus dicit (tract. xxvi. in Joan. inter med. & fin.) exponens illud verbum Joan. *Hunc cibum, & potum*, scilicet carnis, & sanguinis, societatem vult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est Ecclesia in prædestinationis, & vocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis, & fidelibus ejus. Unde, sicut ipse dicit in epist. ad Bonifacium, (id hab. Bed. super illud I. Corinth. x. *Calix benedictionis* &c. Vide cap. cxxxix. de consecrat. dist. xv.) nulli est aliquatenus ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis, sanguinique Domini participem fieri, quando in baptismo membrum corporis Christi efficitur; nec alienari ab illius panis, calicisque consortio, etiam si antequam panem illum comedit, & calicem bibat, de hoc sæculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat.

Ad secundum dicendum, quod hæc est differentia inter alimentum corporale, & spirituale, quod alimentum corporale convertitur in substantiam ejus qui nutritur; & ideo non potest homini valere ad vite conservacionem alimentum corporale, nisi realiter sumatur: sed alimentum spirituale convertit hominem in seipsum, secundum illud quod Augustinus dicit in Lib. VII. Confess. (cap. x. à med.) quod quasi audivit vocem Christi dicentis sibi: *Nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tue, sed tu mutaberis in me.* Potest autem aliquis in Christum mutari, & ei incorporari voto mentis; etiam sine hujus sacramenti perceptione. Et ideo non est simile.

Ad tertium dicendum, quod baptismus est sacramentum mortis, & passionis Christi prout homo regeneratur in Christo virtute passionis ejus; sed Eucharistia est sacramentum passionis Christi, prout homo perficitur in unione ad Christum passum. Unde sicut baptismus dicitur sacramentum fidei, quæ est fundamentum spiritualis vite; ita Eucharistia dicitur sacramentum caritatis, quæ est vinculum perfectionis, ut dicitur Coloss. i. 14.

ARTICULUS IV. 429

Utrum convenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur.

Inf. quæst. lxxix. art. 2. ad 1. & IV. dist. viii. quæst. 1. art. 1. quæst. 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur. Nomina enim debent respondere rebus. Sed hoc sacramentum est unum, ut dictum est (art. 2. huj. quæst.) Ergo non debet pluribus nominibus nominari.

2. Præterea. Species non notificatur convenienter per id quod est commune toti generi. Sed Eucharistia est sacramentum novæ

ARTICULUS V. 430

Utrum institutio hujus sacramenti fuerit concessa huic mundo.

Inf. quæst. lxxix. art. 4. cor. & ad 1. & quæst. lxxx. art. 8. ad 1. & IV. dist. viii. quæst. 1. art. 3. & I. Cor. xi. lect. 4. & lect. 5.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod non fuerit conveniens institutio hujus sacramenti. Ut enim Philosophus dicit in II. de gener. (text. 304.) *ex eisden nutritur ex quibus sumus.* Sed per baptismum, qui est spiritualis regeneratio, accipimus esse spirituale, ut Dionysius dicit. 11. cap. eccles. Hierarch. (parum à princ.) Ergo per baptismum etiam nutritur. Non ergo fuit necessarium institueri hoc sacramentum quasi spirituale nutrimentum.

2. Præterea. Per hoc sacramentum homines Christo ununtur sicut membra capiti. Sed Christus est caput omnium hominum, etiam qui fuerunt ab initio mundi, ut supra dictum est (q. viii.) Ergo non debuit institutio hujus sacramenti differri usque ad cenam Domini.

3. Præterea. Hoc sacramentum dicitur memoriale dominicæ passionis, secundum illud Lucæ xxii. 19. *Hoc facite in meam commemorationem.* Sed memoria est præteritorum. Ergo hoc sacramentum non debuit institui ante Christi passionem.

4. Præterea. Per baptismum aliquis ordinatur ad Eucharistiam, quæ non nisi baptizatis dari debet. Sed baptismus institutus fuit post Christi passionem, & resurrectionem, ut patet Matth. ult. Ergo inconvenienter hoc sacramentum fuit ante passionem Christi institutum.

Sed contra est quod hoc sacramentum est institutum à Christo, de quo dicitur Marc. vii. 37. *Bene omnia fecit.*

Respondeo dicendum, quod convenienter hoc sacramentum institutum fuit in cena, in qua scilicet Christus ultimo cum suis discipulis fuit conversatus.

Primo quidem ratione continentie hujus sacramenti: continetur enim ipse Christus in Eucharistia sicut in sacramento. Et ideo quando ipse Christus in propria specie à discipulis discessurus erat, in sacramentali specie seipsum eis reliquit; sicut in absentia Imperatoris exhibetur veneranda ejus imago. Unde Eusebius Emisenus dicit (hom. vi. in Pascha, quæ incipit, *Magnitudo celestium* &c. parum à princ.) *Quia corpus assumptum ablatum erat ab oculis, & illa specula sideribus, non esse erat ut die cenæ sacramentum corporis, & sanguinis sui consecraret nobis, ut celebretur jugiter per mysterium quod fides meli offerretur in pretium.* Secundo quia sine fide

legis: omnibus autem sacramentis commune est quod in eis confertur gratia, quod significat nomen *Eucharistia*, quod est idem quod *bona gratia*; omnia etiam sacramenta remedium nobis afferunt in via presentis vite; quod pertinet ad rationem *Viatici*: in omnibus etiam sacramentis fit aliquid sacrum; quod pertinet ad rationem *Sacrificii*: & per omnia sacramenta sibi invicem communicant fideles; quod significat hoc nomen *Senæ* in Græco, vel *Communio* in Latino. Ergo hæc nomina non convenienter ad præstantur huic sacramento.

3. Præterea. Hostia videtur esse idem quod *Sacrificium*. Sicut ergo non proprie dicitur *Sacrificium*, ita nec proprie dicitur *Hostia*.

Sed contra est quod usus fidelium habet. Respondeo dicendum, quod hoc sacramentum habet triplicem significationem. Unam quidem respectu præteriti, in quantum scilicet est commemorativum dominicæ passionis, quæ fuit verum sacrificium, ut supra dictum est (quæst. lxxviii. art. 3.) & secundum hoc nominatur *Sacrificium*. Aliam autem significationem habet respectu rei presentis, scilicet ecclesiasticæ unitatis, cui homines aggregantur per hoc sacramentum: & secundum hoc nominatur *Communio*, vel *Senæ*. Dicit enim Damascenus IV. Lib. (orth. Fid. cap. xiv. ad fin.) quod dicitur *Communio*, quia communicamus per ipsam Christo, & quia participamus ejus carne, & divinitate, & quia communicamus, & unimur ad invicem per ipsam. Tertiam significationem habet respectu futuri, in quantum scilicet hoc sacramentum est figurativum fructuionis Dei, quæ erit in patria: & secundum hoc dicitur *Viaticum*, quia hic præbet nobis viam illuc perveniendi: & secundum hoc etiam dicitur *Eucharistia* id est *bona gratia*, quia gratia Dei *vita æterna*, ut dicitur Rom. vi. 23. vel quia realiter continet Christum, qui est plenus gratia. Dicitur etiam in Græco *metalepsi*, id est *Assumptio*: quia, ut Damascenus dicit (loc. sup. cit.) *per hoc Filii Deitatem assumimus.*

Ad primum ergo dicendum, quod nihil prohibet, idem pluribus nominibus nominari, secundum diversas proprietates, vel effectus. Ad secundum dicendum, quod id quod est commune omnibus sacramentis, attribuitur antonomastice huic propter ejus excellentiam. Ad tertium dicendum, quod hoc sacramentum dicitur *Sacrificium*, in quantum repræsentat ipsam passionem Christi; dicitur autem *Hostia*, in quantum continet ipsum Christum, qui est hostia salutaris, ut dicitur Ephes. v.

Et Thom. Op. Tom. 7.

passionis Christi nunquam potuit esse salus, secundum illud Rom. 111. 25, *Quem proposuit Deus propitiatorum per fidem in sanguine ipsius*. Et ideo oportuit omni tempore apud homines esse aliquid representativum dominice passionis: cuius in veteri quidem Testamento præcipuum sacramentum erat agnus paschalis. Unde & Apostolus dicit I. Corinth. v. 7. *Pasccha nostrum immolatum est Christus*. Successit autem ei in novo Testamento Eucharistia sacramentum, quod est rememorativum præteritæ passionis, sicut & illud fuit præfigurativum futurae. Et ideo conveniens fuit ut imminente passione, celebrato priori sacramento, novum sacramentum institueret. Unde Leo Papa dicit (serm. vi. de pas. Dom. cap. 1. in fin.) quod *ut vobis cederent corpori, antiqua observantia novo excluditur sacramento; hostia in hostiam transit; sanguine sanguis auferitur; & legalis festivitas, dum mutatur, impletur*. Tertio quia ea quæ ultimo dicuntur, maxime ab amicis recedentibus, magis memoriam commendantur, præsertim quia tunc magis inflammatur affectus ad amicos: ea vero ad quæ magis afficitur, profundius animo imprimuntur. Quia igitur, ut beatus Alexander I. Papa dicit (epist. 1. ad omnes orth. cap. 14.) *nihil in sacrificiis majus esse potest quam corpus, & sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior est; ideo ut in majori veneratione haberetur, Dominus in ultimo discensu suo ad discipulis hoc sacramentum instituit*. Et hoc est quod Augustinus dicit in Libro responsionum ad Januarium (epist. lty. al. cxviii. cap. vi. ad med.) *Salvator quo vehementius commendaret mysterium hujus altitudinem, ultimum hoc voluit articulum insigere cordibus, & memoriam discipulorum, à quibus ad passum in digressurus erat*.

Ad primum ergo dicendum, quod ex eisdem nutritur ex quibus sumus, non tamen eodem modo nobis advenientibus: nam ea ex quibus sumus, nobis adveniunt per generationem; eadem autem, in quantum ex eis nutritur, nobis adveniunt per manducationem. Unde sicut per baptismum regeneramur in Christo, ita per Eucharistiam manducamus Christum.

Ad secundum dicendum, quod Eucharistia est sacramentum perfectum dominicæ passionis, tamquam continens ipsum Christum passum; & ideo non potuit institui ante incarnationem; sed tunc habebant locum sacramenta quæ erant tantum præfigurativa dominicæ passionis.

Ad tertium dicendum, quod sacramentum istud fuit institutum in cæna; ut in futurum esset memoriam dominicæ passionis, ea perfecta. Unde signanter dicit, *Hec quotiescumque feceritis, de futuro loquens*.

Ad quartum dicendum, quod institutio respondet ordini intentionis. Sacramentum

autem Eucharistia, quamvis sit posterior baptismi in perceptione, est tamen prius in intentione: & ideo debuit prius institui.

Vel potest dici, quod baptismus jam erat aliquoties institutus in ipso Christi baptismo: unde & jam aliqui ipso Christi baptismo erant baptizati, ut legitur Joan. 111.

ARTICULUS VI. 431

Utrum agnus paschalis fuerit præcipua figura hujus sacramenti.

In 2. quæst. lxxx. art. 10. ad 2. & IV. dist. viii. quæst. 1. art. 2. & dist. xii. quæst. 111. art. 1. quæst. 3. ad 1.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod agnus paschalis non fuerit præcipua figura hujus sacramenti. Christus enim dicitur (Pal. cx. 4.) *sacerdos secundum ordinem Melchisedech*, propter hoc quod Melchisedech gessit figuram sacrificii Christi, offerens panem, & vinum. Sed expressio similitudinis facit quod unum ab alio denominetur. Ergo videtur quod oblatio Melchisedech fuerit potissima figura hujus sacramenti.

2. Præterea, Transitus maris rubri fuit figura baptismi, secundum illud I. Cor. x. 2. *Omnes baptizati sunt in nube, & in mari*. Sed immolatio agni paschalis præcessit transitum maris rubri, quem subsecutus est manna, sicut Eucharistia sequitur baptismum. Ergo manna est expressio figura hujus sacramenti quam agnus paschalis.

3. Præterea, Potissima virtus hujus sacramenti est quod introducit nos in regnum cælorum, sicut quoddam viaticum. Sed hoc maxime præfiguratum fuit in sacramento expiationis, quando Pontifex intrabat semel in anno cum sanguine in sancta sanctorum, sicut Apostolus probat Hebr. ix. Ergo videtur quod illud sacrificium fuit expressio figura hujus sacramenti quam agnus paschalis.

Sed contra est quod Apostolus dicit I. Corinth. v. 7. *Pasccha nostrum immolatum est Christus; itaque epuletur in azymis sinceritatis, & veritatis*.

Respondeo dicendum, quod in hoc sacramento tria considerare possumus; scilicet id quod est sacramentum tantum, quod est panis & vinum, & id quod est res, & sacramentum, scilicet corpus Christi verum; & quod est res tantum, scilicet effectus hujus sacramenti.

Quantum igitur ad id quod est sacramentum tantum, potissima figura fuit hujus sacramenti oblatio Melchisedech, qui obtulit panem, & vinum. Quantum autem ad ipsum Christum passum, qui continetur in hoc sacramento, figuræ ejus fuerunt omnia sacrificia veteris Testamenti, præcipue sacrificium expiationis

ARTICULUS I. 432

Utrum materia hujus sacramenti sit panis, & vinum.

IV. dist. 11. quæst. 11. art. 1. quæst. 1. & 2. & IV. cont. cap. lxi. & lxxviii. & I. Cor. xi. lect. 5.

AD primum sic proceditur. Videtur quod materia hujus sacramenti non sit panis, & vinum. Hoc enim sacramentum perfectius debet repræsentare passionem Christi quam sacramenta veteris legis. Sed carnes animalium, quæ erant materiam sacramentorum veteris legis, expressius repræsentant passionem Christi quam panis, & vinum. Ergo materia hujus sacramenti magis debet esse carnes animalium quam panis, & vinum.

2. Præterea, Hoc sacramentum est ubique celebrandum. Sed in multis terris non invenitur panis triticus, & in aliquibus non invenitur vinum. Ergo panis, & vinum non sunt convenientes materia hujus sacramenti.

3. Præterea, Hoc sacramentum competit sanis, & infirmis. Sed vinum nocet quibusdam infirmis. Ergo videtur quod vinum non debet esse materia hujus sacramenti.

Sed contra est quod Alexander I. Papa dicit (epist. 1. ad omnes orth. cap. 14.) *in sacramentorum oblationibus panis tantum, & vinum aqua permixtum in sacrificium offeruntur*. Respondeo dicendum, quod circa materiam hujus sacramenti aliqui multipliciter erraverunt.

Quidam enim, qui dicuntur Artotyritæ, ut Augustinus dicit in Lib. de heresibus (heresi xxviii.) offerunt panem, & caseum in hoc sacramento, dicentes, à primis hominibus oblationes de fructibus terræ, & ovium fuisse celebratas.

Alii vero, scilicet Cataphrygæ, & Pepuziani, de infantis sanguine, quem de toto ejus corpore minutis punctationum vulneribus extorquebant, quasi Eucharistiam suam conficere perhibentur, miscentes eum farina, panemque inde facientes.

Quidam vero, qui dicuntur Aquarii, quam solam sub specie sobrietatis in hoc sacramento offerunt.

Omnes autem hi errores, & similes excluduntur per hoc quod Christus hoc sacramentum sub specie panis, & vini instituit, ut patet Matth. xxvi. Unde panis, & vinum sunt materia convenientes hujus sacramenti.

Et hoc rationabiliter. Primo quidem quantum ad usum hujus sacramenti, qui est manducatio: sicut enim aqua assumentur in sacramento baptismi ad usum spiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communitur sic in aqua;

quod erat solemnissimum. Quantum autem ad effectum, fuit præcipua ejus figura manna quod habebat in se omnis spiritus suavitatem, ut dicitur Sap. xvi. 20. sicut & gratia hujus sacramenti quantum ad omnia reficit mentem.

Sed agnus paschalis quantum ad hæc tria præfigurabat hoc sacramentum. Quantum enim ad primum, quia manducabatur cum panibus azymis, secundum illud Exodi xxi. 8. *Edent carnes . . . & azymis panis*. Quantum vero ad secundum, quia immolabatur ab omni multitudine filiorum Israel quattadecima Luna; quod fuit figura passionis Christi, qui propter innocentiam dicitur agnus. Quantum vero ad effectum, quia per sanguinem agni paschalis proceci sunt filii Israel à devastante Angelo, & educi de Ægyptiaca servitute; & quantum ad hoc ponitur præcipua figura hujus sacramenti agnus paschalis; quia secundum omnia ipsum repræsentat.

Et per hoc patet responso ad objecta.

QUÆSTIO LXXIV.

De materia Eucharistia quantum ad speciem,

quod in hoc articulo dicitur.

Einde considerandum est de materia hujus sacramenti: & primo de specie materie; secundo de conversione panis, & vini in corpus Christi; tertio de modo existendi corpus Christi in hoc sacramento; quarto de accidentibus panis, & vini, quæ in hoc sacramento remanent.

Circa primum queruntur octo.

Primo, utrum panis, & vinum sint materia hujus sacramenti.

Secundo, utrum ad materiam hujus sacramenti requiratur determinata quantitas.

Tertio, utrum materia hujus sacramenti sit panis triticus.

Quarto, utrum sit panis azymus, vel fermentatus.

Quinto, utrum materia hujus sacramenti sit vinum de vite.

Sexto, utrum sit admiscenda aqua.

Septimo, utrum aqua sit de necessitate hujus sacramenti.

Octavo, de quantitate aquæ quæ apponitur.

Nono, de quantitate aquæ quæ apponitur.

Decimo, de quantitate aquæ quæ apponitur.

Undecimo, de quantitate aquæ quæ apponitur.

Dodecimo, de quantitate aquæ quæ apponitur.

christianis, in vigilia Paschæ celebratur, congrue ordinatum est ut per biduum ante ab Episcopo christina benedicatur, ut possit per diocesium destinari. Dies etiam ille satis congruit ad materiam sacramentorum benedicendas, in quibus Eucharistia sacramentum institutum, ad quod omnia alia sacramenta quodammodo ordinantur, sicut supra dictum est (quæst. LXV. art. 3.)

QUÆSTIO LXVIII.

De sacramento Eucharistiæ, secundum se,

in sex articulos divisa.

Consequenter considerandum est de sacramento Eucharistiæ: & primo de ipso sacramento; secundo de materia; tertio de forma; quarto de effectibus; quinto de recipientibus hoc sacramentum; sexto de ministro.

Circa primum quaeruntur sex.

Primo, utrum Eucharistia sit sacramentum.

Secundo, utrum sit unum, vel plura.

Tertio, utrum sit de necessitate salutis.

Quarto de nominibus ejus.

Quinto de institutione ipsius.

Sexto de figuris ejus.

ARTICULUS I.

Utrum Eucharistia sit sacramentum.

Inf. art. 4. & quæst. LXXIX. art. 5. & 7. & IV. dist. VIIII. quæst. 1. art. 1. quæst. 1.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod Eucharistia non sit sacramentum. Ad idem enim non debent ordinari duo sacramenta: quia unumquodque sacramentum efficax est ad suum effectum producendum. Cum ergo ad perfectionem ordinetur, & confirmatio, & Eucharistia, ut dicit Dionysius IV. Eccles. Hierarch. (cir. princ. & cap. 11. cir. med.) videtur Eucharistia non esse sacramentum, cum confirmatio sit sacramentum, ut prius habitum est (quæst. præc. art. 1. & quæst. LXV. art. 1.)

2. Præterea. In quolibet sacramento novæ legis id quod visibiliter subjicitur sensui, efficit invisibilem effectum sacramenti; sicut ablutio aquæ causat, & characterem baptismalem, & ablutio spiritualem, sicut supra dictum est (quæst. LXVII. art. 6. & quæst. LXVII. art. 1.) Sed species panis, & vini, quæ subjiciuntur sensui in hoc sacramento, non effi-

ciunt neque ipsum corpus Christi verum, quod est res, & sacramentum, neque corpus mysticum, quod est res tantum & Eucharistia. Ergo videtur quod Eucharistia non sit sacramentum novæ legis.

3. Præterea. Sacramenta novæ legis habentia materiam, in usu materiæ perficiuntur; sicut baptismus in ablutione, & confirmatio in christi signatione. Si ergo Eucharistia sit sacramentum, perficeretur in usu materiæ, non in consecratione ipsius materiæ: quod patet esse falsum: quia forma hujus sacramenti sunt verba quæ in consecratione materiæ dicuntur, ut infra patebit (quæst. LXXVIII. art. 1.) Ergo Eucharistia non est sacramentum.

Sed contra est, quod in collecta dicitur: *Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad penam.*

Respondeo dicendum, quod sacramenta Ecclesie ordinantur ad subveniendum homini in vita spirituali. Vita autem spiritualis vitæ corporali conformatur, eo quod corporalia spiritualium similitudinem gerunt.

Manifestum est autem, quod, sicut ad vitam corporalem requiritur generatio, per quam homo vitam accipit, & augmentum, quo homo perducitur ad perfectionem vitæ; ita etiam requiritur alimentum, quo homo conservatur in vita. Et ideo, sicut ad vitam spirituales oportuit esse baptismum, qui est spiritualis generatio, & confirmationem, quæ est spirituale augmentum; ita oportuit esse sacramentum Eucharistiæ, quod est spirituale alimentum.

Ad primum ergo dicendum, quod duplex est perfectio. Una quæ est in ipso homine, ad quam perducitur per augmentum: & talis perfectio competit confirmationi. Alia autem est perfectio quam homo consequitur ex adjunctione alicujus extrinseci hominem conservantis, puta ex adjunctione cibi, vel instrumenti, vel alicujus hujusmodi: & talis perfectio competit Eucharistiæ, quæ est spiritualis perfectio.

Ad secundum dicendum, quod aqua baptismi non causat aliquem spirituales effectum propter ipsam aquam, sed propter virtutem Spiritus Sancti in aqua existentem. Unde Chrysostomus dicit super illud Joan. 5. *Angelus Domini fecundum tenapus, &c.* (hom. xxxv. in Joan. inter princ. & med.) „ In baptizatis non simpliciter aqua operatur, sed cum Spiritu Sancto, si susceperint gratiam, tunc omnia solvit peccata. „ Sicut autem se habet virtus Spiritus Sancti ad aquam baptismi, ita se habet corpus Christi verum ad species panis, & vini: unde species panis, & vini non efficiunt aliquid nisi virtute corporis Christi veri.

Ad tertium dicendum, quod sacramentum dicitur ex eo quod continet aliquid sacrum. Potest autem aliquid esse sacrum dupliciter, scilicet abso-

absolute; & in ordine ad aliud. Hac autem est differentia inter Eucharistiam & alia sacramenta habentia materiam sensibilem, quod Eucharistia continet aliquid sacrum absolute, scilicet ipsum Christum; aqua vero baptismi continet aliquid sacrum in ordine ad aliud, scilicet virtutem ad sanctificandum: & eadem ratio est de christmate, & similibus. Et ideo sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa consecratione materiæ; alia vero sacramenta perficiuntur in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum: & ex hoc etiam consequitur alia differentia: nam in sacramento Eucharistiæ id quod est res, & sacramentum, est in ipsa materiæ; id autem quod est res tantum, est in suscipiente, scilicet gratia, quæ confertur; in baptismo autem utrumque est in suscipiente, scilicet & character, qui est res, & sacramentum, & gratia remissionis peccatorum, quæ est res tantum. Et eadem ratio est de aliis sacramentis.

ARTICULUS II.

Utrum hoc sacramentum sit unum vel plura.

Inf. quæst. LXXVIII. art. 6. ad 2. & IV. dist. VIIII. quæst. 1. art. 1. quæst. 2.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod Eucharistia non sit unum sacramentum, sed plura: dicitur enim in collecta: *Purificent nos Domine, sacramenta que sumimus: quod quidem dicitur propter Eucharistiæ susceptionem. Ergo Eucharistiæ non est unum sacramentum, sed plura.*

2. Præterea. Impossibile est, multiplicato genere, non multiplicari speciem; sicut quod unus homo sit plura animalia. Sed signum est genus sacramenti, ut supra dictum est (quæst. LX. art. 1.) Cum igitur in Eucharistia sint plura signa, scilicet panis, & vinum, videtur consequens esse quod sint plura sacramenta.

3. Præterea. Hoc sacramentum perficitur in consecratione materiæ, sicut dictum est (art. præc. ad 3.) Sed in hoc sacramento est duplex materiæ consecratio. Ergo est duplex sacramentum.

Sed contra est quod Apostolus dicit I. Corinth. x. 17. *Unus panis, & unum corpus multi sumus omnes, qui de uno pane, & de uno calice participamus: ex quo patet quod Eucharistia est sacramentum ecclesiasticæ unitatis. Sed sacramentum similitudinem gerit rei cuius est sacramentum. Ergo Eucharistia est unum sacramentum.*

Respondeo dicendum, quod sicut dicitur V. Metaph. (text. 9. seq.) unum dicitur, non solum indivisibile, quod est continuum, sed

S. Th. Op. Tom. V.

etiam quod est perfectum: sicut dicitur una domus, & unus homo. Est autem unum perfectione, ad cuius integritatem concurrunt omnia quæ requiruntur ad finem ejusdem, sicut homo integratur ex omnibus membris necessariis ad operationem animæ, & domus integratur ex omnibus partibus quæ sunt necessaria ad inhabitandum. Et sic hoc sacramentum dicitur unum: ordinatur enim ad spirituales refectionem, quæ corporali conformatur.

Ad corporalem autem refectionem duo requiruntur, scilicet cibus, qui est alimentum siccum, & potus, qui est alimentum humidum. Et ideo etiam ad integritatem hujus sacramenti duo concurrunt, scilicet spiritualis cibus, & spiritualis potus, secundum illud Joan. vi. 56. *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Ergo hoc sacramentum multa quidem est materialiter, sed unum formaliter, & perfecte.

Ad primum ergo dicendum, quod in eadem collecta & pluraliter dicitur primo: *Purificent nos sacramenta que sumimus: & postea singulariter subditur: Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad penam, ad ostendendum quod hoc sacramentum quodammodo est multa, simpliciter autem unum.*

Ad secundum dicendum, quod panis, & vinum materialiter quidem sunt plura signa, formaliter vero, & perfecte unum, in quantum ex eis perficitur una relectio.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc quod est duplex consecratio materiæ hujus sacramenti, non potest plus haberi nisi quod hoc sacramentum materialiter est multa, ut dictum est (in corp.)

ARTICULUS III.

Utrum Eucharistia sit de necessitate salutis.

Inf. quæst. LXXX. art. 11. & IV. dist. IX. art. 1. quæst. 2. & dist. XII. q. 111. art. 2. quæst. 1. Joan. vi. lect. 7.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum sit de necessitate salutis. Dicit enim Dominus Joan. vi. 54. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Sed in hoc sacramento manducatur caro Christi, & biberitur sanguis ejus. Ergo sine hoc sacramento non potest homo habere salutem spirituales vitæ.

2. Præterea. Hoc sacramentum est quoddam spirituale alimentum. Sed alimentum corporale est de necessitate corporalis salutis. Ergo etiam hoc sacramentum est de necessitate spiritualis salutis.

3. Præterea. Sicut baptismus est sacramentum dominicæ passionis, sine qua non est salus;

Ggg

ita

apor, & color, & alia accidentia mutantur: unde ex tali materia non potest confici corpus Christi. Aliquando vero non est tanta corruptio quæ speciem solvat, sed est aliqua dispositio ad corruptionem; quod declarat aliquis inmutatio saporis, & ex tali pane potest confici corpus Christi; sed peccat conficiens propter irreverentiam sacramenti. Et quia amyllum est ex tritico corrupto, non videtur quod panis ex eo confectus possit fieri corpus Christi; quoniam quidam contrarium dicunt.

ARTICULUS IV. 435

Utrum hoc sacramentum debeat confici ex pane azymo.

IV. dist. xi. quest. 11. art. 2. quest. 3. & IV. cont. cap. LXVIII. & op. 1. cap. LXI. & Joan. vi. lect. 2.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum non debeat confici ex pane azymo. Debeamus enim in hoc sacramento imitari institutionem Christi. Sed Christus videtur hoc sacramentum instituisse in pane fermentato: quia, sicut legitur Exodi xii. Judæi secundu[m] legem incipiebant uti azymis in die Paschæ, quod celebratur quatuordecima Luna. Christus autem instituit hoc sacramentum in cena; quam celebravit ante diem festum Paschæ, ut habetur Joan. xiii. Ergo & nos debemus hoc sacramentum celebrare in pane fermentato.

2. Præterea. Legalia non sunt observanda tempore gratiæ. Sed uti azymis fuit quædam legalis creatio, ut patet Exodi xii. Ergo in hoc sacramento gratiæ non debemus azymis uti.

3. Præterea. Sicut supra dictum est (quest. LXV. art. 1. & quest. LXXI. art. 3. ad 3.) Eucharistia est sacramentum caritatis, sicut baptismus fidei. Sed fervor caritatis significatur per fermentum, ut patet in Glossa (intel. super illud Matthei xii. 11. 35.) Simile est regnum ægriorum fermenti. Ergo hoc sacramentum debet confici de pane fermentato.

4. Præterea. Azymum, & fermentatum sunt accidentia panis, non variantia ejus speciem. Sed in materia baptismi nulla discretio adhiberi circa differentiam accidentium aquæ: puta si sit salis, vel dulcis, calida, vel frigida. Ergo in hoc sacramento aliqua discretio adhiberi non debet, utrum panis sit azymus, vel fermentatus.

Sed contra est quod extra, de celebr. Missarum (cap. Litterarum) puniunt sacerdotes qui in pane fermentato, & sycibo ligno Missarum solemniter celebrare presumpserunt.

(a) Ita communitur editi. Codd. Tarac. & Alcan. & vespertis.

Respondeo dicendum, quod circa materiam hujus sacramenti duo possunt considerari, scilicet quid sit necessarium, & quid conveniens. Necessarium quidem est ut sit panis triticus, sicut dictum est (art. præc.) sine quo non perficitur sacramentum. Non est autem de necessitate sacramenti quod sit azymus, vel fermentatus: quia in unoquoque confici potest. Conveniens autem est ut unusquisque servet ritum suæ Ecclesiæ in sacramenti celebratione. Super hoc autem sunt diversæ Ecclesiarum consuetudines: dicit enim B. Gregorius in Registro (implic. id hab. Innocent. III. Lib. IV. de myster. Missæ cap. 1v.) Romana Ecclesia offert azymos panes, propterea quod Dominus sine ulla commixtione suscepit carnem; sed Græca Ecclesiæ offerunt fermentatum, pro eo quod verbum Patris indutum est carne, sicut fermentum inestur farini. Unde sicut peccat Presbyter in Ecclesiâ Latinorum celebrans de pane fermentato; ita peccat Presbyter Græcus in Ecclesiâ Græcorum celebrans de pane azymo, quasi perversens Ecclesiæ suæ ritum.

Et tamen consuetudo de pane azymo celebrandi rationabilior est. Primo quidem propter institutionem Christi, qui hoc sacramentum instituit prima die azymorum, ut habetur Mathe. xxvi. & Marci xiv. & Lucæ xxii, qua die nihil fermentatum in domibus Judæorum esse debebat, ut habetur Exodi xii. Secundo quia panis est proprie sacramentum corporis Christi: quod sine corruptione conceptum est, magis quam Divinitatis ipsius, ut infra patebit (quest. LXXVI. art. 1.) Tertio quia hoc magis competit sinceritati fidelium, quæ requiritur ad usum hujus sacramenti, secundum illud I. Corinth. v. 7. Pascha nostrum immolatus est Christus; itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.

Habet tamen hæc consuetudo Græcorum aliquam rationem & propter significationem, quam tangit Gregorius, & in detestationem hæresis Nazareorum, qui legalia Evangelio miscbant.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut legitur Exodi xii. solemnitas paschalis incipiebat (a) in vespere quatuordecimæ Lunæ & tunc Christus post immolationem agni paschalis hoc sacramentum instituit: unde hæc dies à Joanne dicitur precedere diem Paschæ, & à tribus aliis Evangelistis dicitur prima dies azymorum, quando fermentatum in domibus Judæorum non inveniebatur, ut dictum est (in corp.) Et de hoc supra notatum est plenius in tractatu dominicæ passionis (quest. XLVI. art. 9. ad 1.)

Ad secundum dicendum, quod conficiens ex azymo non intendit ceremonias.

niâs legis fervare, sed conformare se institutioni Christi: & ideo non judaizant; alioquin & celebrantes in pane fermentato judaizarent, quia Judæi panes primitiarum fermentatos offerrebant.

Ad tertium dicendum, quod fermentum significat caritatem propter aliquem effectum, quia scilicet panem facit sapidiorem, & majorem; sed corruptionem significat ex ipsa ratione suæ speciei.

Ad quartum dicendum, quod quia fermentum habet aliquid corruptionis, & ex pane corrupto non potest confici hoc sacramentum, ut dictum est (art. præc. ad 4.) ideo magis attenditur circa panem differentia azymi, & fermentati, quam circa aquam baptismi differentia calidi, & frigidi: postea enim tanta esse corruptio fermenti quod ex eo non potest confici sacramentum.

ARTICULUS V. 436

Utrum vinum vitis sit propria materia hujus sacramenti.

IV. dist. xi. q. 11. art. 3. quest. 1. & I. Cor. xi. lect. 7. princ.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod non sit propria materia hujus sacramenti vinum vitis. Sicut enim aqua est materia baptismi, ita vinum est materia hujus sacramenti. Sed in qualibet aqua potest fieri baptismus. Ergo in quolibet vino, puta malorum granatorum, vel mororum, aut hujusmodi, potest confici hoc sacramentum; præsertim cum in quibusdam terris vites non crescunt.

2. Præterea. Acetum est quædam species vini, quod de vitæ sumitur, ut Isidorus dicit (implic. Lib. XX. Etym. cap. 111. circ. med.) Sed de aceto non potest confici hoc sacramentum. Ergo videtur quod vinum vitis non sit propria materia hujus sacramenti.

3. Præterea. Sicut de vitæ sumitur vinum deputatum, ita etiam agresta, & mustum. Sed de his non videtur posse confici hoc sacramentum, secundum illud quod in VI. Synodo legitur (hab. in Conc. Quinisexto cap. xxviii. post Conc. Constant. III.) Didicimus quod in quibusdam Ecclesiis sacerdotes sacrificio oblationis conjungunt uvas; & sic simul utraque populo dispensant. Præcipimus igitur ut nullus sacerdos hoc ulterius faciat: & Julius I. Papa (decreto vii.) reprehendit quosdam, qui expressum vinum in sacramento dominicæ calicis offerunt. Ergo videtur quod vinum vitis non sit propria materia hujus sacramenti.

Sed contra est quod sicut Dominus se comm-

(a) Ita cum ms. edit. omnes libri. Dominicus Soto legit completa.

paravit grano frumenti, ita se etiam comparavit viti, dicens Joan. xv. 1. Ego sum vitis vera. Sed solus panis de frumento est materia hujus sacramenti, ut dictum est (art. 3. hujus quest.) Ergo solum vinum de vite est propria materia hujus sacramenti.

Respondeo dicendum, quod de solo vino vitis potest confici hoc sacramentum.

Primo quidem propter institutionem Christi, qui in vino vitis hoc sacramentum instituit, ut patet ex eo quod ipse dicit Mathe. xxviii. 19. circa institutionem hujus sacramenti: *Non bibam amodo de hoc generis vitis.* Secundo quia, sicut dictum est (art. 3. hujus quest.) ad materiam sacramentorum afficitur id quod proprie, & communiter habet talem speciem. Proprie autem vinum dicitur quod de vite sumitur; alii vero liquores vinum dicuntur, secundum quandam similitudinem ad vinum vitis. Tertio quia vinum vitis magis competit ad effectum hujus sacramenti, qui est spiritualis læticia, quia scriptum est (Psal. cxi. 15.) quod *bibition lætificat cor hominis.*

Ad primum ergo dicendum quod illi liquores non dicuntur proprie vinum, sed secundum quandam similitudinem. Potest autem verum vinum ad terras illas deferri, in quibus vites non crescunt, quantum sufficit ad hoc sacramentum.

Ad secundum dicendum, quod vinum fit acetum per corruptionem: unde non fit reditus de aceto in vinum, ut dicitur VIII. Metaphis (text. 14.) Et ideo sicut de pane totaliter corrupto non potest confici hoc sacramentum, ita nec de aceto. Potest tamen confici de vino acetenti, sicut & de pane qui est in via ad corruptionem; licet peccet conficiens, ut prius dictum est (art. 3. hujus quest. ad 4.)

Ad tertium dicendum, quod agresta est in via generationis; & ideo nondum habet speciem vini: & propter hoc de ea non potest confici hoc sacramentum. Mustum autem jam habet speciem vini: nam ejus dulcedo attestat digestionem, quæ est (a) completa à naturali calore, ut dicitur in IV. Meteor. (cap. 111. parum à princ.) & ideo de musto potest confici hoc sacramentum. Non tamen debent unæ integræ huius sacramenti misceri, quia jam esset tibi aliquid præter vinum. Prohibetur etiam ne mustum sitim expressum de uva in calice offeratur, quia hoc est indecens propter impuritatem musti. Potest tamen in necessitate ferri: dicitur enim ab eodem Julio Papa (loc. cit. in arg.) *Si necessitas fuerit, botrus in calice comprimat.*

ARTICULUS VI. 437

Utrum aqua sit vino permiscenda.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod aqua non sit vino permiscenda. Sacrificium enim Christi figuratum fuit per oblationem Melchisedech, qui Gen. xiv. non legitur obtulisse nisi panem, & vinum. Ergo videtur quod in hoc sacramento non debeat adungi aqua.

Præterea. Diversorum sacramentorum diverse sunt materię. Sed aqua est materia baptismi. Ergo non debet afflumi ad materiam hujus sacramenti.

Præterea. Panis, & vinum sunt materia hujus sacramenti. Sed panis nihil adjungitur. Ergo nec vino debet aliquid adungi. Sed contra est quod Alexander I. Papa scribit (epist. 11. ad omnes orthodoxos, cap. 14.) In sacramentorum oblationibus, quę inter Missarum solemnata Domini offeruntur, panis tantum, & vinum aqua permixtum in sacrificium offeruntur.

Respondeo dicendum, quod vino, quod offertur in hoc sacramento, debet aqua misceri.

Primo quidem propter institutionem. Probabiliter enim creditur quod Dominus hoc sacramentum instituerit in vino aqua permixto secundum morem illius terrę: unde & Proverb. ix. 5. dicitur: Bibite, vinum quod miscui vobis. Secundo, quia hoc convenit representationi dominicę passionis: unde dicit Alexander I. Papa (loci cit.) Non debet in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum: quia utrumque ex latronebus in passione sua profuxisse legitur. Tertio quia hoc convenit ad significandum effectum hujus sacramenti, qui est unio populı christianı ad Christum: quia, ut Julius I. Papa dicit (in decreto 111.) videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur. Quarto quia hoc competit ad ultimum effectum hujus sacramenti, qui est introitus ad vitam æternam: unde Ambrosius dicit in Lib. V. de sacramentis (cap. 1. à med.) Redundat aqua in calicem, & sili in vitam æternam.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Ambrosius dicit ibidem, sicut sacrificium Christi significatum est per oblationem Melchisedech, ita etiam significatum est per aquam, quę in eremo fluxit de petra, secundum illud I. Cor. x. 4. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra.

Ad secundum dicendum, quod aqua assumitur in baptismo ad usum abluionis; in hoc autem sacramento assumitur ad usum refectiois, secundum illud Psalm. xxxi. 3. super aquam refectiois educavit me.

Ad tertium dicendum, quod panis ex aqua, & farina conficitur: & ideo cum vino aqua miscetur, neutrum sine aqua existit.

ARTICULUS VII. 438

Utrum permixtio aquę sit de necessitate hujus sacramenti.

Inf. quęst. lxxxiii. art. 6. ad 4. & 6. & 17. dist. xi. quęst. 11. art. 4. quęst. 2. & 3. & I. Cor. xi. lect. 6.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quod permixtio aquę sit de necessitate hujus sacramenti. Dicit enim Cyprianus ad Cæcilium (Lib. II. epist. 111. inter med. & fin.) Sic calix Domini non est aqua sola, & vinum solum, nisi utrumque miscetur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, nisi utrumque, scilicet farina, & aqua, fuerit adunatum. Sed admixtio aquę ad farinam est de necessitate hujus sacramenti. Ergo pari ratione admixtio aquę ad vinum.

Præterea. In Passione Domini, cujus hoc sacramentum est memoriale, sicut de latere ejus exivit sanguis, ita & aqua. Sed vinum, quod est sacramentum sanguinis, est de necessitate hujus sacramenti. Ergo pari ratione & aqua.

Præterea. Si aqua non esset de necessitate hujus sacramenti, non referret quęcumque aqua huic sacramento apponderetur; & ita posset apponi aqua rosacea, vel quęcumque alia hujusmodi aqua: quod non habet ulus Ecclesię. Aqua ergo est de necessitate hujus sacramenti.

Sed contra est quod Cyprianus dicit (loci cit.) Si aliquis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc observavit, ut scilicet aquam vino misceret in sacramento, potest simplicitati ejus venia concedi: quod non esset, si aqua esset de necessitate sacramenti, sicut est vinum, vel panis. Non ergo aquę admixtio est de necessitate sacramenti.

Respondeo dicendum, quod iudicium de signo sumendum est ex eo quod significatur. Appositio autem aquę ad vinum refertur ad significandam participationem hujus sacramenti à fidelibus, quantum ad hoc quod per aquam mixtam vino significatur populus adunatus Christo, ut dictum est (art. præc.) Sed & hoc ipsum quod de latere Christi pendentes in cruce aqua profuxit, ad idem refertur: quia per aquam significatur ablatio pec-

ARTICULUS VIII. 439

Utrum aqua debeat in magna quantitate apponi.

IV. dist. xi. quęst. 11. art. 4. quęst. 4. & I. Cor. xi. lect. 6.

Ad octavum sic proceditur. Videtur quod oporteat aquam in magna quantitate apponi. Sicut enim sanguis de latere Christi sensibilibiter fluxit, ita & aqua: unde dicitur Joan. xix. 34. Qui vidit, testimonium perhibuit. Sed aqua non posset sensibilibiter esse in hoc sacramento, nisi in magna quantitate poneretur. Ergo videtur quod aqua debeat apponi in magna quantitate.

Præterea. Parva aqua multo vino admixta corrumpitur. Quod autem corruptum est, jam non est. Ergo idem est apponere parum de aqua in hoc sacramento, & nihil apponere. Sed non licet nihil apponere. Ergo non licet parum apponere. Præterea. Si sufficeret parum apponere, per consequens esset sufficiens quod gutta aquę in totum dolium projiceretur. Sed hoc videtur ridiculum. Ergo non sufficit quod parva quantitas apponatur.

Sed contra est quod extra, de celebr. Missarum (cap. xiiii.) dicitur: Periculosus in tuis partibus inolevit abusus, videlicet quod in majori quantitate de aqua in sacrificio ponitur quam de vino; cum secundum rationabilem consuetudinem Ecclesię generalis plus in ipso sit de vino quam de aqua ponendum.

Respondeo dicendum, quod circa aquam adjunctam vino, sicut Innocentius III. dicit in quadam Decretali (cap. Cum Martini, de celebr. Miss.) triplex est opinio.

Quidam enim dicunt, quod aqua adjuncta vino per se manet, vino converso in sanguinem. Sed hæc opinio stare non potest: quia in sacramento altaris post consecrationem nihil est nisi corpus, & sanguis Christi. Sicut enim Ambrosius dicit in Lib. de officiis (hab. in Lib. de initiand. cap. ix. à med.) ante benedictionem alia species nominatur, post benedictionem corpus Christi significatur: alioquin non totum adoraretur, veneratione laetitia.

Et ideo alii dixerunt, quod sicut vinum convertitur in sanguinem, ita aqua convertitur in aquam, quę de latere Christi fluxit. Sed nec hoc rationabiliter dici potest: quia secundum hoc aqua seorsum consecraretur à vino, sicut vinum à pane.

Et ideo, sicut ipse dicit (scilicet Innocentius loci cit.) aliorum opinio probabilior est, qui dicunt aquam converti in vinum, & vinum in sanguinem. Hoc autem fieri non potest.

catorum, quę fiebat per passionem Christi. Dicitum est autem supra (quęst. præc. art. 1. ad 3.) quod hoc sacramentum perficitur in consecratione materie: usus autem fidelium non est de necessitate sacramenti, sed est aliquid consequens ad sacramentum. Et ideo consequens est quod appositio aquę non sit de necessitate sacramenti.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Cypriani est intelligendum, secundum quod dicitur illud esse non posse quod convenienter esse non potest. Et sic similitudo illa attenditur quantum ad id quod debet fieri, non autem quantum ad necessitatem: nam aqua est de essentia panis, non autem de essentia vini.

Ad secundum dicendum, quod effusio sanguinis directe pertinebat ad ipsam Christi passionem: est enim naturale corpori humano vulnerato quod ex eo profluat sanguis. Sed effusio aquę non fuit de necessitate passionis, sed ad demonstrandum effectum passionis, qui est ablutio à peccatis, & refectivum contra ardorem concupiscentię. Et ideo aqua non seorsum offertur à vino in hoc sacramento, sicut vinum offertur seorsum à pane; sed aqua offertur vino permixta, ut ostendatur quod vinum per se pertinet ad hoc sacramentum, tamquam de ejus necessitate existens, aqua autem secundum quod adjungitur vino.

Ad tertium dicendum, quod quia admixtio aquę ad vinum non est de necessitate sacramenti, non refert, quantum ad sacramenti necessitatem, quęcumque aqua miscetur vino, sive naturalis, sive artificialis, ut rosacea; quamvis quantum ad convenientiam sacramenti peccet qui aliam aquam miscet nisi naturalem, & veram: quia de latere Christi apudentes in cruce aqua vera profuxit, non humor phlegmaticus, ut quidam dixerunt; ad ostendendum quod corpus Christi erat vere compositum ex quatuor elementis: sicut per sanguinem fluentem ostendebatur, quod erat compositum ex quatuor humoribus, ut Innocentius III. dicit in quadam Decretali (quę hab. cap. In quadam de celebrat. Miss.) Quia vero admixtio aquę ad farinam est de necessitate hujus sacramenti, utpote constitutivus substantiam panis, si farine admisceretur aqua rosacea, vel quęcumque alius liquor quam vera aqua, non posset ex eo confici sacramentum, quia non esset verus panis.

set, nisi adeo modicum apponeretur de aqua quod converteretur in vinum. Et ideo semper rarius est parum de aqua apponere, & præcipue si vinum sit debile: quia si tanta fieret appositio aquæ ut solveretur species vini, non posset perfici sacramentum. Unde Julius I. Papa (in decreto vi. 1.) reprehendit quosdam qui pannum lineum multo intinctum per totum annum servant, & in tempore sacrificii aqua partem ejus lavant, & sic offerunt.

Ad primum ergo dicendum, quod sufficit ad sacramentum hujus significationem quod sentiat aqua, cum apponitur vino; non autem oportet quod sit sensibilis post mixtionem.

Ad secundum dicendum, quod si aqua omnino non apponeretur, totaliter excluderetur significatio; sed cum aqua in vinum convertitur, significatur quod populus Christo incorporatur.

Ad tertium dicendum, quod si aqua apponeretur dolio, non sufficeret ad significationem hujus sacramenti; sed oportet aquam vino apponi circa ipsam celebrationem sacramenti.

QUÆSTIO LXXV.

De conversione panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi,

in octo articulis divisæ

DEinde considerandum est de conversione panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi: & circa hoc quaeruntur octo.

Primo, utrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem, an solum secundum figuram, vel sicut in signo.

Secundo, utrum in hoc sacramento remaneat substantia panis, & vini post consecrationem.

Tertio, utrum substantia panis, vel vini post consecrationem hujus sacramenti annihilatur, aut in pristinam materiam resolvatur.

Quarto, utrum panis possit converti in corpus Christi.

Quinto, utrum in hoc sacramento post conversionem remaneant accidentia panis, & vini.

Sexto, utrum facta consecratione, remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis.

Septimo, utrum ista conversio fiat in instanti.

Octavo, utrum hæc sit falsa: *Ex pane fit Corpus Christi.*

(a) Ita communiter Nicolaus Dominus.

ARTICULUS I. 440

Utrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.

Sup. quæst. LXXV. art. 3. corp. princ. & inf. quæst. LXXVI. per totam, & IV. dist. 1. princ. & IV. cont. cap. LXI. & I. Corinth. x.

AD primum sic proceditur. Videtur quod in hoc sacramento non sit corpus Christi secundum veritatem, sed solum secundum figuram, vel sicut in signo. Dicitur enim Joan. vi. 54. quod cum Dominus dixisset, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, &c.* multi ex discipulis ejus audientes dixerunt: *Durus est hic sermo: quibus ipse dixit: Spiritus est qui vivificat; caro non prodest quicquam: quasi diceret, secundum expositionem Augustini super Psalm. xcvi. 11. (parum & med.)*, spiritualiter intelligit quæ locutus sum: non hoc corpus quod videtis, manducatur estis, & bibituri illius sanguinem quem fururi sunt qui se crucifigent. Sacramentum autem quod vobis commendavi, spiritualiter intellectum vivificabit vos; caro autem non prodest quicquam.

2. Præterea, Dominus dicit Matth. ult. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi: quod exponens Augustinus (tract. xxx. in Joan. à princ.) dicit: Do, nec sæculum finiatur, sursum est Dominus; sed tamen & hic nobiscum est veritas (a) Dominus: corpus enim, in quo resurrexit, in uno loco oportet esse; veritas autem ejus ubique diffusa est. Non ergo secundum veritatem est corpus Christi in hoc sacramento, sed solum sicut in signo.*

3. Præterea, Nullum corpus potest esse simul in pluribus locis, cum nec Angelo hoc conveniat: eadem enim ratione posset esse ubique. Sed corpus Christi est verum corpus, & est in celo. Ergo videtur quod non sit secundum veritatem in sacramento altaris, sed solum sicut in signo.

4. Præterea, Sacramenta Ecclesie ad utilitatem fideliū ordinantur. Sed secundum Gregorium in quadam homilia (xxv. 11. in Evang. à princ.) Regulus reprehenditur, quod quaerebat corporalem Christi præsentiam: Apostoli etiam impediebantur recipere Spiritum Sanctum, propter hoc quod affecti erant ad ejus præsentiam corporalem, ut Augustinus dicit super illud Joan. xvi. *Si non abiero, Paracletus non venit ad vos* (tract. xcvi. in Joan. à med.) Non ergo Christus secundum præsentiam corporalem est in sacramento altaris.

Sed

Sed contra est quod Hilarius dicit in VIII. de Trinit. (inter princ. & med.) *De veritate carnis, & sanguinis Christi non est relictuū ambigendi locus: nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra caro ejus vere est cibus, & sanguis ejus vere est potus.* Et Ambrosius dicit VI. de sacramentis (cap. 1. in princ.) *Sicut verus Dei Filius est Dominus Jesus Christus; ita vera Christi caro est quam accipimus, & verus sanguis ejus est potus.*

Respondeo dicendum, quod verum corpus Christi, & sanguinem esse in hoc sacramento, (a) neque sensu, neque intellectu deprehendi potest, sed sola fide, quæ auctoritati divine innititur. Unde super illud Luc. xxii. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur*, dicit Cyrillus (hab. in Catena Div. Th.) *Non dubites, an hoc verum sit; sed potius suscipe verba Salvatoris in fide: cum enim sit veritas, non mentitur.*

Hoc autem conveniens est primo quidem perfectioni novæ legis. Sacrificia enim veteris legis illud verum sacrificium passionis Christi continebant solum in figura, secundum illud Hebr. x. 1. *Umbram habent futurorum bonorum, non ipsam rerum imaginem.* Et ideo oportuit ut aliquid plus haberet sacrificium novæ legis à Christo institutum, ut scilicet contineret ipsum Christum passum, non solum in significatione, vel figura, sed etiam in rei veritate. Et ideo hoc sacramentum, quod ipsum Christum realiter continet, ut Dionysius dicit 111. cap. eccl. Hierarch. (vers. fin.) est perfectivum omnium aliorum sacramentorum, in quibus virtus Christi participatur. Secundo hoc competit caritati Christi, ex qua profalute nostra corpus verum nostræ naturæ assumpsit. Et quia maxime proprium amicitie est convivere amicis, ut Philosophus dicit IX. Ethic. (cap. xii.) sui præsentiam corporalem nobis repropitit in præmium, dicens Matth. xxiv. 28. *Ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur, & aquilæ.* Interim tamen nec sua præsentia corporali nos in hac peregrinatione destituit; sed per veritatem corporis, & sanguinis sui nos sibi conjugit in hoc sacramento. Unde ipse dicit Joan. vi. 57. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.* Unde hoc sacramentum est maxima caritatis signum, & nostre spei sublevamentum ex tam familiari conjunctione Christi ad nos. Tertio hoc competit perfectioni fidei, quæ sicut est de Divinitate Christi, ita est de ejus humanitate, secundum illud Joan. xiv. 11.

Credidit in Deum, & in me credidit. Et quia fides est invisibilium, sicut divinitatem suam nobis exhibet Christus invisibiliter, ita & in hoc sacramento carnem suam nobis exhibet invisibiliter modo.

Quæ quidam non attendentes posuerunt, corpus, & sanguinem Christi non esse in hoc sacramento nisi sicut in signo; quod est tamquam hereticum abjiciendum, utpote verbis Christi contrarium. Unde & Berengarius, qui primus hujus erroris auctor fuerat, postea coactus est suum errorem revocare, & veritatem fidei confiteri (ut habetur cap. *Ego Berengarius*, de consecr. dist. 11.)

Ad primum ergo dicendum, quod ex hac auctoritate prædicti hæretici occasione errandi sumperunt, male verba Augustini intelligentes. Cum enim Augustinus dicit, *Non hoc corpus, quod videtis, manducatur estis*, non intendit excludere veritatem corporis Christi, sed quod non erat manducandum in hac specie in qua ab eis videbatur. Per hoc autem quod subdit, *sacramentum, quod vobis commendavi, spiritualiter intellectum vivificabit vos*, non intendit quod corpus Christi sit in hoc sacramento solum secundum mysticam significationem; (b) sed spiritualiter dicit, id est invisibiliter, & per virtutem Spiritus Sancti. Unde super Joan. exponens id quod dicitur *Caro non prodest quicquam* (tract. xxvi. 1. parum ante med.) dicit: *Sed quomodo illi intellexerunt; manducandam; quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Accedat spiritus ad carnem, & prodest plurimum: nam si caro, nihil prodesset, Verbum caro non fieret, ut habitaret in nobis.*

Ad secundum dicendum, quod verbum illud Augustini, & omnia similia sunt intelligenda de corpore Christi, secundum quod videtur in propria specie; secundum quod etiam ipse Dominus dicit Matth. xxv. 11. *Me autem non semper habebitis.* Invisibiliter tamen sub speciebus hujus sacramenti est, ubicumque hoc sacramentum perficitur.

Ad tertium dicendum, quod corpus Christi non est eo modo in hoc sacramento, sicut corpus in loco; quod suis dimensionibus loco commensuratur; sed quodam speciali modo, qui est proprius huius sacramenti. Unde dicimus, quod corpus Christi est in diversis altaribus, non sicut in diversis locis, sed sicut in sacramento: per quod non intelligimus quod Christus sit ibi solum sic

(a) Ita cum quibusdam codd. post Nicolaum recentior editio. Veritas cum aliis in intellectu deprehendi non potest, sed sola fide. (b) In eadem omnia cum quibusdam mss. Codd. Terrac. & Alcan. sed spiritualiter dicit, & invisibiliter, & per virtutem Spiritus. Unde, &c. Al. loco invisibiliter legitur impassibiliter. (c) Al. spirituali.

passionis Christi nunquam potuit esse salus, secundum illud Rom. 111. 25, *Quem proposuit Deus propitiatorum per fidem in sanguine ipsius*. Et ideo oportuit omni tempore apud homines esse aliquid representativum dominicæ passionis: cuius in veteri quidem Testamento præcipuum sacramentum erat agnus paschalis. Unde & Apostolus dicit I. Corinth. v. 7. *Pasccha nostrum immolatum est Christus*. Successit autem ei in novo Testamento Eucharistiæ sacramentum, quod est rememorativum præteritæ passionis, sicut & illud fuit præfigurativum futurae. Et ideo conveniens fuit ut imminente passione, celebrato priori sacramento, novum sacramentum institueret. Unde Leo Papa dicit (serm. vi. de pas. Dom. cap. 1. in fin.) quod *ut vultis celebrare corpus, antiqua observantia novo excluditur sacramento; hostia in hostiam transit; sanguine sanguis auferitur; & legalis festivitas, dum mutatur, impletur*. Tertio quia ea quæ ultimo dicuntur, maxime ab amicis recedentibus, magis memoriæ commendantur, præsertim quia tunc magis inflammatur affectus ad amicos: ea vero ad quæ magis afficitur, profundius animo imprimuntur. Quia igitur, ut beatus Alexander I. Papa dicit (epist. 1. ad omnes orth. cap. 14.) *nihil in sacrificiis majus esse potest quam corpus, & sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior est; ideo ut in majori veneratione haberetur, Dominus in ultimo discensu suo ad discipulis hoc sacramentum instituit*. Et hoc est quod Augustinus dicit in Libro responsionum ad Januarium (epist. lxxv. al. cxviii. cap. vi. ad med.) *Salvator quo vehementius commendaret mysterium hujus altitudinem, ultimum hoc voluit articulum insigere cordibus, & memoriæ discipulorum, à quibus ad passum in digesturum erat*.

Ad primum ergo dicendum, quod ex eisdem nutritur ex quibus sumus, non tamen eodem modo nobis advenientibus: nam ea ex quibus sumus, nobis adveniunt per generationem; eadem autem, in quantum ex eis nutritur, nobis adveniunt per manducationem. Unde sicut per baptismum regeneramur in Christo, ita per Eucharistiæ manducationem Christum.

Ad secundum dicendum, quod Eucharistia est sacramentum perfectum dominicæ passionis, tamquam continens ipsum Christum passum; & ideo non potuit institui ante incarnationem; sed tunc habebant locum sacramenta quæ erant tantum præfigurativa dominicæ passionis.

Ad tertium dicendum, quod sacramentum istud fuit institutum in cæna; ut in futurum esset memoriæ dominicæ passionis, ea perfecta. Unde signanter dicit, *Hec quotiescumque feceritis, de futuro loquens*.

Ad quartum dicendum, quod institutio respondet ordini intentionis. Sacramentum

autem Eucharistiæ, quamvis sit posterior baptismi in perceptione, est tamen prius in intentione: & ideo debuit prius institui.

Vel potest dici, quod baptismus jam erat aliquoties institutus in ipso Christi baptismo: unde & jam aliqui ipso Christi baptismo erant baptizati, ut legitur Joan. 111.

ARTICULUS VI. 431

Utrum agnus paschalis fuerit præcipua figura hujus sacramenti.

In 2. quæst. lxxx. art. 10. ad 2. & IV. dist. viii. quæst. 1. art. 2. & dist. xii. quæst. 111. art. 1. quæst. 3. ad 1.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod agnus paschalis non fuerit præcipua figura hujus sacramenti. Christus enim dicitur (Pal. cx. 4.) *sacerdos secundum ordinem Melchisedech*, propter hoc quod Melchisedech gessit figuram sacrificii Christi, offerens panem, & vinum. Sed expressio similitudinis facit quod unum ab alio denominetur. Ergo videtur quod oblatio Melchisedech fuerit potissima figura hujus sacramenti.

2. Præterea, Transitus maris rubri fuit figura baptismi, secundum illud I. Cor. x. 2. *Omnes baptizati sunt in nube, & in mari*. Sed immolatio agni paschalis præcessit transitum maris rubri, quem subsecutus est manna, sicut Eucharistia sequitur baptismum. Ergo manna est expressio figura hujus sacramenti quam agnus paschalis.

3. Præterea, Potissima virtus hujus sacramenti est quod introducit nos in regnum cælorum, sicut quoddam viaticum. Sed hoc maxime præfiguratum fuit in sacramento expiationis, quando Pontifex intrabat semel in anno cum sanguine in sancta sanctorum, sicut Apostolus probat Hebr. ix. Ergo videtur quod illud sacrificium fuit expressio figura hujus sacramenti quam agnus paschalis.

Sed contra est quod Apostolus dicit I. Corinth. v. 7. *Pasccha nostrum immolatum est Christus; itaque epuletur in azymis sinceritatis, & veritatis*.

Respondeo dicendum, quod in hoc sacramento tria considerare possumus; scilicet id quod est sacramentum tantum, quod est panis & vinum, & id quod est res, & sacramentum, scilicet corpus Christi verum; & quod est res tantum, scilicet effectus hujus sacramenti.

Quantum igitur ad id quod est sacramentum tantum, potissima figura fuit hujus sacramenti oblatio Melchisedech, qui obtulit panem, & vinum. Quantum autem ad ipsum Christum passum, qui continetur in hoc sacramento, figuræ ejus fuerunt omnia sacrificia veteris Testamenti, præcipue sacrificium expiationis

ARTICULUS I. 432

Utrum materia hujus sacramenti sit panis, & vinum.

IV. dist. 11. quæst. 11. art. 1. quæst. 1. & 2. & IV. cont. cap. lxi. & lxxviii. & I. Cor. xi. lect. 5.

AD primum sic proceditur. Videtur quod materia hujus sacramenti non sit panis, & vinum. Hoc enim sacramentum perfectius debet repræsentare passionem Christi quam sacramenta veteris legis. Sed carnes animalium, quæ erant materis sacramentorum veteris legis, expressius repræsentant passionem Christi quam panis, & vinum. Ergo materia hujus sacramenti magis debet esse carnes animalium quam panis, & vinum.

2. Præterea, Hoc sacramentum est ubique celebrandum. Sed in multis terris non invenitur panis triticus, & in aliquibus non invenitur vinum. Ergo panis, & vinum non sunt convenientes materia hujus sacramenti.

3. Præterea, Hoc sacramentum competit sanis, & infirmis. Sed vinum nocet quibusdam infirmis. Ergo videtur quod vinum non debet esse materia hujus sacramenti.

Sed contra est quod Alexander I. Papa dicit (epist. 1. ad omnes orth. cap. 14.) *In sacramentorum oblationibus panis tantum, & vinum aqua permixtum in sacrificium offeruntur*. Respondeo dicendum, quod circa materiam hujus sacramenti aliqui multipliciter erraverunt.

Quidam enim, qui dicuntur Artotyritæ, ut Augustinus dicit in Lib. de heresibus (heresi xxviii.) offerunt panem, & caseum in hoc sacramento, dicentes, à primis hominibus oblationes de fructibus terræ, & ovium fuisse celebratas.

Alii vero, scilicet Cataphrygæ, & Pepuziani, de infantis sanguine, quem de toto ejus corpore minutis punctationum vulneribus extorquent, quasi Eucharistiæ suam conficere perhibentur, miscentes eum farina, panemque inde facientes.

Quidam vero, qui dicuntur Aquiri, quam solam sub specie sobrietatis in hoc sacramento offerunt.

Omnes autem hi errores, & similes excluduntur per hoc quod Christus hoc sacramentum sub specie panis, & vini instituit, ut patet Matth. xxvi. Unde panis, & vinum sunt materia convenientes hujus sacramenti.

Et hoc rationabiliter. Primo quidem quantum ad usum hujus sacramenti, qui est manducatio: sicut enim aqua assumentur in sacramento baptismi ad usum spiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communitur sic in aqua;

quod erat solemnissimum. Quantum autem ad effectum, fuit præcipua ejus figura manna quod habebat in se omnis spiritus suavitatem, ut dicitur Sap. xvi. 20. sicut & gratia hujus sacramenti quantum ad omnia refecit mentem.

Sed agnus paschalis quantum ad hæc tria præfigurabat hoc sacramentum. Quantum enim ad primum, quia manducabatur cum panibus azymis, secundum illud Exodi xxi. 8. *Edent carnes . . . & azymis panis*. Quantum vero ad secundum, quia immolabatur ab omni multitudine filiorum Israel quattodecima Luna; quod fuit figura passionis Christi, qui propter innocentiam dicitur agnus. Quantum vero ad effectum, quia per sanguinem agni paschalis proceci sunt filii Israel à devastante Angelo, & educi de Ægyptiæa servitute; & quantum ad hoc ponitur præcipua figura hujus sacramenti agnus paschalis; quia secundum omnia ipsum repræsentat.

Et per hoc patet responso ad objecta.

QUÆSTIO LXXIV.

De materia Eucharistiæ quantum ad speciem,

in octo articulis divisa.

Einde considerandum est de materia hujus sacramenti: & primo de specie materie; secundo de conversione panis, & vini in corpus Christi; tertio de modo existendi corpus Christi in hoc sacramento; quarto de accidentibus panis, & vini, quæ in hoc sacramento remanent.

Circa primum quaeruntur octo.

Primo, utrum panis, & vinum sint materia hujus sacramenti.

Secundo, utrum ad materiam hujus sacramenti requiratur determinata quantitas.

Tertio, utrum materia hujus sacramenti sit panis triticus.

Quarto, utrum sit panis azymus, vel fermentatus.

Quinto, utrum materia hujus sacramenti sit vinum de vite.

Sexto, utrum sit admiscenda aqua.

Septimo, utrum aqua sit de necessitate hujus sacramenti.

Octavo, de quantitate aquæ quæ apponitur.

Nono, de quantitate aquæ quæ apponitur.

Decimo, de quantitate aquæ quæ apponitur.

Undecimo, de quantitate aquæ quæ apponitur.

Dodecimo, de quantitate aquæ quæ apponitur.

ita & Eucharistia: dicit enim Apostolus I. Corinth. xi. 26. *Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Ergo sicut baptismus est de necessitate salutis, ita etiam hoc sacramentum.

Sed contra est quod Augustinus scribit Bonifacio contra Pelagianos (Lib. I. contr. duas epist. Pelag. cap. xxii.) *Nec illud cogitatis, parvulos vitam habere non posse, qui sunt expertes corporis, & sanguinis Christi.*

Respondeo dicendum, quod in hoc sacramento duo est considerare, scilicet ipsum sacramentum, & rem sacramenti.

Dicendum est autem (art. præc.) quod res hujus sacramenti est unitas corporis mystici, sine qua non potest esse salus: nulli enim patet aditus salutis extra Ecclesiam, sicut nec in diluvio absque arca Noe, quæ significat Ecclesiam, ut habetur I. Petr. 111. Dicendum est autem supra (quæst. lxxviii. art. 2.) quod res alicujus sacramenti haberi potest ante perceptionem sacramenti ex ipso voto sacramenti percipiendi. Unde ante perceptionem hujus sacramenti potest homo habere salutem ex voto percipiendi hoc sacramentum, sicut & ante baptismum ex voto baptismi, ut supra dictum est (quæst. lxxviii. art. 2.) Est tamen differentia quantum ad duo. Primo quidem quia baptismus est principium spiritualis vite, & janua sacramentorum (Eucharistia vero est quasi consummatio spiritualis vite, & omnium sacramentorum finis, ut supra dictum est (quæst. lxxv. art. 3.) per sanctificationes enim omnium sacramentorum fit preparatio ad suscipiendam, vel consecrandam Eucharistiam, Et ideo perceptio baptismi est necessaria ad inchoandam spiritualem vitam; perceptio autem Eucharistie est necessaria ad consummandam ipsam, non ad hoc quod simpliciter habeatur, sed sufficit eam habere in voto, sicut & finis habetur in desiderio, & intentione. Alia differentia est, quia per baptismum ordinatur homo ad Eucharistiam: & ideo ex hoc ipso quod pueri baptizantur, ordinantur per Ecclesiam ad Eucharistiam; & sicut ex fide Ecclesie credunt, sic ex intentione Ecclesie desiderant Eucharistiam, & per consequens recipiunt rem ipsam. Sed ad baptismum non ordinantur per aliud precedens sacramentum: & ideo ante susceptionem baptismi non habent pueri aliquo modo baptismum in voto, sed soli adulti: unde rem sacramenti non possunt percipere sine perceptione sacramenti. Et ideo hoc sacramentum non hoc modo est de necessitate salutis, sicut baptismus.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Augustinus dicit (tract. xxvi. in Joan. inter med. & fin.) exponens illud verbum Joan. *Hunc cibum, & potum*, scilicet carnis, & san-

guinis, societatem vult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est Ecclesia in prædestinatione, & vocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis, & fidelibus ejus. Unde, sicut ipse dicit in epist. ad Bonifacium, (id hab. Bed. super illud I. Corinth. x. *Calix benedictionis* &c. Vide cap. cxxxix. de consecrat. dist. xv.) nulli est aliquatenus ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis, sanguinique Domini participem fieri, quando in baptismo membrum corporis Christi efficitur; nec alienari ab illius panis, calicisque consortio, etiam si antequam panem illum comedit, & calicem bibat, de hoc sæculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat.

Ad secundum dicendum, quod hæc est differentia inter alimentum corporale, & spirituale, quod alimentum corporale convertitur in substantiam ejus qui nutritur; & ideo non potest homini valere ad vite conservacionem alimentum corporale, nisi realiter sumatur: sed alimentum spirituale convertit hominem in seipsum, secundum illud quod Augustinus dicit in Lib. VII. Confess. (cap. x. à med.) quod quasi audivit vocem Christi dicentis sibi: *Nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tue, sed tu mutaberis in me.* Potest autem aliquis in Christum mutari, & ei incorporari voto mentis; etiam sine hujus sacramenti perceptione. Et ideo non est simile.

Ad tertium dicendum, quod baptismus est sacramentum mortis, & passionis Christi prout homo regeneratur in Christo virtute passionis ejus; sed Eucharistia est sacramentum passionis Christi, prout homo perficitur in unione ad Christum passum. Unde sicut baptismus dicitur sacramentum fidei, quæ est fundamentum spiritualis vite; ita Eucharistia dicitur sacramentum caritatis, quæ est vinculum perfectionis, ut dicitur Coloss. 111. 14.

ARTICULUS IV. 429

Utrum convenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur.

Inf. quæst. lxxix. art. 2. ad 1. & IV. dist. viii. quæst. 1. art. 1. quæst. 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur. Nomina enim debent respondere rebus. Sed hoc sacramentum est unum, ut dictum est (art. 2. huj. quæst.) Ergo non debet pluribus nominibus nominari.

2. Præterea. Species non notificatur convenienter per id quod est commune toti generi. Sed Eucharistia est sacramentum nova-

ARTICULUS V. 430

Utrum institutio hujus sacramenti fuerit concessa huic mundo.

Inf. quæst. lxxix. art. 4. cor. & ad 1. & quæst. lxxx. art. 8. ad 1. & IV. dist. viii. quæst. 1. art. 3. & I. Cor. xi. lect. 4. & lect. 5.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod non fuerit conveniens institutio hujus sacramenti. Ut enim Philosophus dicit in II. de gener. (text. 304.) *ex eisden nutritur ex quibus sumus.* Sed per baptismum, qui est spiritualis regeneratio, accipimus esse spirituale, ut Dionysius dicit 11. cap. eccles. Hierarch. (parum à princ.) Ergo per baptismum etiam nutritur. Non ergo fuit necessarium institueri hoc sacramentum quasi spirituale nutrimentum.

2. Præterea. Per hoc sacramentum homines Christo ununtur sicut membra capiti. Sed Christus est caput omnium hominum, etiam qui fuerunt ab initio mundi, ut supra dictum est (q. viii.) Ergo non debuit institutio hujus sacramenti differri usque ad cenam Domini.

3. Præterea. Hoc sacramentum dicitur memoriale dominicæ passionis, secundum illud Lucæ xxii. 19. *Hoc facite in meam commemorationem.* Sed memoria est præteritorum. Ergo hoc sacramentum non debuit institui ante Christi passionem.

4. Præterea. Per baptismum aliquis ordinatur ad Eucharistiam, quæ non nisi baptizatis dari debet. Sed baptismus institutus fuit post Christi passionem, & resurrectionem, ut patet Matth. ult. Ergo inconvenienter hoc sacramentum fuit ante passionem Christi institutum.

Sed contra est quod hoc sacramentum est institutum à Christo, de quo dicitur Marc. vii. 37. *Bene omnia fecit.*

Respondeo dicendum, quod convenienter hoc sacramentum institutum fuit in cena, in qua scilicet Christus ultimo cum suis discipulis fuit conversatus.

Primo quidem ratione continentie hujus sacramenti: continetur enim ipse Christus in Eucharistia sicut in sacramento. Et ideo quando ipse Christus in propria specie à discipulis discessurus erat, in sacramentali specie seipsum eis reliquit; sicut in absentia Imperatoris exhibetur veneranda ejus imago. Unde Eusebius Emisenus dicit (hom. vi. in Pascha, quæ incipit, *Magnitudo celestium* &c. parum à princ.) *Quia corpus assumptum ablatum erat ab oculis, & illa species sibi relinquit, non esse erat ut die cenæ sacramentum corporis, & sanguinis sui consecraret nobis, ut celebretur jugiter per mysterium quod fides offerretur in pretium.* Secundo quia sine fide pas-

legis: omnibus autem sacramentis commune est quod in eis confertur gratia, quod significat nomen *Eucharistia*, quod est idem quod *bona gratia*; omnia etiam sacramenta remedium nobis afferunt in via presentis vite; quod pertinet ad rationem *Platici*: in omnibus etiam sacramentis fit aliquid sacrum; quod pertinet ad rationem *Sacrificii*: & per omnia sacramenta sibi invicem communicant fideles; quod significat hoc nomen *Senacis* in Græco, vel *Communio* in Latino. Ergo hæc nomina non convenienter ad prætantur huic sacramento.

3. Præterea. Hostia videtur esse idem quod *Sacrificium*. Sicut ergo non proprie dicitur *Sacrificium*, ita nec proprie dicitur *Hostia*.

Sed contra est quod usus fidelium habet. Respondeo dicendum, quod hoc sacramentum habet triplicem significationem. Unam quidem respectu præteriti, in quantum scilicet est commemorativum dominicæ passionis, quæ fuit verum sacrificium, ut supra dictum est (quæst. lxxviii. art. 3.) & secundum hoc nominatur *Sacrificium*. Aliam autem significationem habet respectu rei presentis, scilicet ecclesiasticæ unitatis, cui homines aggregantur per hoc sacramentum: & secundum hoc nominatur *Communio*, vel *Senacis*. Dicit enim Damascenus IV. Lib. (orth. Fid. cap. xiv. ad fin.) quod dicitur *Communio*, quia communicamus per ipsam Christo, & quia participamus ejus carne, & divinitate, & quia communicamus, & unimur ad invicem per ipsam. Tertiam significationem habet respectu futuri, in quantum scilicet hoc sacramentum est figurativum fructuosis Dei, quæ erit in patria: & secundum hoc dicitur *Viticium*, quia hic præbet nobis viam illuc perveniendi: & secundum hoc etiam dicitur *Eucharistia* id est *bona gratia*, quia gratia Dei *vita æterna*, ut dicitur Rom. vi. 23. vel quia realiter continet Christum, qui est plenus gratia. Dicitur etiam in Græco *metalepsi*, id est *Assumptio*: quia, ut Damascenus dicit (loc. sup. cit.) *per hoc Filii Deitatem assumimus.*

Ad primum ergo dicendum, quod nihil prohibet, idem pluribus nominibus nominari, secundum diversas proprietates, vel effectus.

Ad secundum dicendum, quod id quod est commune omnibus sacramentis, attribuitur antonomastice huic propter ejus excellentiam.

Ad tertium dicendum, quod hoc sacramentum dicitur *Sacrificium*, in quantum repræsentat ipsam passionem Christi; dicitur autem *Hostia*, in quantum continet ipsum Christum, qui est hostia salutaris, ut dicitur Ephes. v.

Ad primum ergo dicendum, quod nihil prohibet, idem pluribus nominibus nominari, secundum diversas proprietates, vel effectus.

Ad secundum dicendum, quod id quod est commune omnibus sacramentis, attribuitur antonomastice huic propter ejus excellentiam.

Ad tertium dicendum, quod hoc sacramentum dicitur *Sacrificium*, in quantum repræsentat ipsam passionem Christi; dicitur autem *Hostia*, in quantum continet ipsum Christum, qui est hostia salutaris, ut dicitur Ephes. v.

christianis, in vigilia Paschæ celebratur, congrue ordinatum est ut per biduum ante ab Episcopo christina benedicatur, ut possit per diocesium destinari. Dies etiam ille satis congruit ad materiam sacramentorum benedicendas, in quibus Eucharistia sacramentum institutum, ad quod omnia alia sacramenta quodammodo ordinantur, sicut supra dictum est (quæst. LXV. art. 3.)

QUÆSTIO LXVIII.

De sacramento Eucharistiæ, secundum se,

in sex articulos divisa.

Consequenter considerandum est de sacramento Eucharistiæ: & primo de ipso sacramento; secundo de materia; tertio de forma; quarto de effectibus; quinto de recipientibus hoc sacramentum; sexto de ministro.

Circa primum quaeruntur sex.

Primo, utrum Eucharistia sit sacramentum.

Secundo, utrum sit unum, vel plura.

Tertio, utrum sit de necessitate salutis.

Quarto de nominibus ejus.

Quinto de institutione ipsius.

Sexto de figuris ejus.

ARTICULUS I.

Utrum Eucharistia sit sacramentum.

Inf. art. 4. & quæst. LXXIX. art. 5. & 7. & IV. dist. VIIII. quæst. 1. art. 1. quæst. 1.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod Eucharistia non sit sacramentum. Ad idem enim non debent ordinari duo sacramenta: quia unumquodque sacramentum efficax est ad suum effectum producendum. Cum ergo ad perfectionem ordinetur, & confirmatio, & Eucharistia, ut dicit Dionysius IV. Eccles. Hierarch. (cir. princ. & cap. 11. cir. med.) videtur Eucharistia non esse sacramentum, cum confirmatio sit sacramentum, ut prius habitum est (quæst. præc. art. 1. & quæst. LXV. art. 1.)

2. Præterea. In quolibet sacramento novæ legis id quod visibiliter subjicitur sensui, efficit invisibilem effectum sacramenti; sicut ablutio aquæ causat, & characterem baptismalem, & ablutioem spirituales, sicut supra dictum est (quæst. LXVII. art. 6. & quæst. LXVII. art. 1.) Sed species panis, & vini, quæ subjiciuntur sensui in hoc sacramento, non effi-

ciunt neque ipsum corpus Christi verum, quod est res, & sacramentum, neque corpus mysticum, quod est res tantum & Eucharistia. Ergo videtur quod Eucharistia non sit sacramentum novæ legis.

3. Præterea. Sacramenta novæ legis habentia materiam, in usu materiæ perficiuntur; sicut baptismus in ablutione, & confirmatio in christianis consignatione. Si ergo Eucharistia sit sacramentum, perficeretur in usu materiæ, non in consecratione ipsius materiæ: quod patet esse falsum: quia forma hujus sacramenti sunt verba quæ in consecratione materiæ dicuntur, ut infra patebit (quæst. LXXVIII. art. 1.) Ergo Eucharistia non est sacramentum.

Sed contra est, quod in collecta dicitur: *Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad penam.*

Respondeo dicendum, quod sacramenta Ecclesie ordinantur ad subveniendum homini in vita spirituali. Vita autem spiritualis vitæ corporali conformatur, eo quod corporalia spiritualium similitudinem gerunt.

Manifestum est autem, quod, sicut ad vitam corporalem requiritur generatio, per quam homo vitam accipit, & augmentum, quo homo perducitur ad perfectionem vitæ; ita etiam requiritur alimentum, quo homo conservatur in vita. Et ideo, sicut ad vitam spirituales oportuit esse baptismum, qui est spiritualis generatio, & confirmatio, quæ est spirituale augmentum; ita oportuit esse sacramentum Eucharistiæ, quod est spirituale alimentum.

Ad primum ergo dicendum, quod duplex est perfectio. Una quæ est in ipso homine, ad quam perducitur per augmentum: & talis perfectio competit confirmationi. Alia autem est perfectio quam homo consequitur ex adjunctione alicujus extrinseci hominem conservantis, puta ex adjunctione cibi, vel instrumenti, vel alicujus hujusmodi: & talis perfectio competit Eucharistiæ, quæ est spiritualis perfectio.

Ad secundum dicendum, quod aqua baptismi non causat aliquem spirituales effectum propter ipsam aquam, sed propter virtutem Spiritus Sancti in aqua existentem. Unde Chrysostomus dicit super illud Joan. 5. *Angelus Domini secundum tenap, &c.* (hom. xxxv. in Joan. inter princ. & med.) „ In baptizatis non simpliciter aqua operatur, sed cum Spiritu Sancto, si susceperint gratiam, tunc omnia solvit peccata. „ Sicut autem se habet virtus Spiritus Sancti ad aquam baptismi, ita se habet corpus Christi verum ad species panis, & vini: unde species panis, & vini non efficiunt aliquid nisi virtute corporis Christi veri.

Ad tertium dicendum, quod sacramentum dicitur ex eo quod continet aliquid sacrum. Potest autem aliquid esse sacrum dupliciter, scilicet abso-

absolute; & in ordine ad aliud. Hac autem est differentia inter Eucharistiam & alia sacramenta habentia materiam sensibilem, quod Eucharistia continet aliquid sacrum absolute, scilicet ipsum Christum; aqua vero baptismi continet aliquid sacrum in ordine ad aliud, scilicet virtutem ad sanctificandum: & eadem ratio est de christmate, & similibus. Et ideo sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa consecratione materiæ; alia vero sacramenta perficiuntur in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum: & ex hoc etiam consequitur alia differentia: nam in sacramento Eucharistiæ id quod est res, & sacramentum, est in ipsa materiæ; id autem quod est res tantum, est in suscipiente, scilicet gratia, quæ confertur; in baptismo autem utrumque est in suscipiente, scilicet & character, qui est res, & sacramentum, & gratia remissionis peccatorum, quæ est res tantum. Et eadem ratio est de aliis sacramentis.

ARTICULUS II.

Utrum hoc sacramentum sit unum vel plura.

Inf. quæst. LXXVIII. art. 6. ad 2. & IV. dist. VIIII. quæst. 1. art. 1. quæst. 2.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod Eucharistia non sit unum sacramentum, sed plura: dicitur enim in collecta: *Purificent nos sacramenta que sumimus: & postea singulariter subditur: Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad penam*, ad ostendendum quod hoc sacramentum quodammodo est multa, simpliciter autem unum.

Ad secundum dicendum, quod panis, & vinum materialiter quidem sunt plura signa, formaliter vero, & perfecte unum, in quantum ex eis perficitur una resectio.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc quod est duplex consecratio materiæ hujus sacramenti, non potest plus haberi nisi quod hoc sacramentum materialiter est multa, ut dictum est (in corp.)

ARTICULUS III.

Utrum Eucharistia sit de necessitate salutis.

Inf. quæst. LXXX. art. 11. & IV. dist. IX. art. 1. quæst. 2. & dist. XII. q. 111. art. 2. quæst. 1. Joan. VI. lect. 7.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum sit de necessitate salutis. Dicit enim Dominus Joan. VI. 54. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Sed in hoc sacramento manducatur caro Christi, & bibitur sanguis ejus. Ergo sine hoc sacramento non potest homo habere salutem spiritualis vitæ.

2. Præterea. Hoc sacramentum est quoddam spirituale alimentum. Sed alimentum corporale est de necessitate corporalis salutis. Ergo etiam hoc sacramentum est de necessitate spiritualis salutis.

3. Præterea. Sicut baptismus est sacramentum dominicæ passionis, sine qua non est salus;

ita panis, & vinum, quibus communis homines reficiuntur, assumuntur in hoc sacramento ad usum spirituales manducationis. Secundo quantum ad passionem Christi, in qua sanguis est à corpore separatus: & ideo in hoc sacramento, quod est memoriale dominicæ passionis, scilicet sumitur panis ut sacramentum corporis, & vinum ut sacramentum sanguinis. Tertio quantum ad effectum considerationum in unoquoque sacramentum: quia, ut Ambrosius dicit super epistolam I. ad Cor. (alius Auctor sup. illud cap. XI. *Hic calice novum &c.*) hoc sacramentum valet ad tuitionem anime, & corporis, & ideo corpus Christi sub specie panis pro salute corporis, sanguis vero sub specie vini pro salute anime offertur: sicut dicitur Leviticus XVI. quod anima carnis sanguine est. Quarto quantum ad effectum respectu totius Ecclesiæ, quæ constituitur ex diversis fidelibus, sicut panis conficitur ex diversis granis, & vinum sicut ex diversis uvis, ut dicit Glossa (ord. Aug. tract. XXV. in Joan. aliquant. ante fin.) super illud I. Corinth. X. *Multi unum corpus sumus &c.*

Ad primum ergo dicendum, quod licet carnes animalium occisorum expressius representent Christi passionem; tamen minus competunt ad communem usum huius sacramenti, & ad ecclesiasticam unitatem significandam. Ad secundum dicendum, quod licet non in omnibus terris nascatur triticum: vel vinum; tamen de facili ad omnes terras deferri potest; quantum sufficit ad usum huius sacramenti: nec propter defectum alterius est unum tantum sine altero consecrandum, quia non esset perfectum sacramentum.

Ad tertium dicendum, quod vinum in modica quantitate sumptum non potest multum egrotanti nocere.

Et tamen si poculentum timeatur, non est necesse quod omnes accipientes corpus Christi etiam accipiant sanguinem, ut infra dicitur (quæst. LXXX. art. 12.)

ARTICULUS II. 433

Utrum requiratur determinata quantitas panis, & vini ad materiam huius sacramenti.

IV. dist. XI. quæst. 11. art. 1. quæst. 3.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod requiratur determinata quantitas panis, & vini ad materiam huius sacramenti. Effectus enim gratiæ non sunt minus ordinati quam effectus naturæ. Sed sicut dicitur in II. de Anima (text. 41.) *omnium naturæ constantium positus est terminus, & ratio inquantitatis, & augmenti.* Ergo multo magis in hoc sacramento, quod dicitur *Eucharistia*, id est *bona gratia*, te-

(a) Vulgata: de potestate nostra.

quiritur determinata quantitas panis, & vini. Præterea, Ministris Ecclesiæ non est à Christo data potestas ad ea quæ pertinent ad irrisionem fidei, & sacramentorum eius, secundum illud II. Corinth. X. 8. *Secundum potestatem (a) quam dedit nobis Deus in edificationem, & non in destructionem.* Sed hoc esset ad irrisionem sacramenti, si sacerdos vellet consecrare totum panem qui venditur in foro, & totum vinum quod est in cellario. Ergo hoc facere non potest.

Præterea, Si aliquis baptizetur in mari, non tota aqua maris sanctificatur per formam baptismi, sed solum aqua illa quæ corpus baptizati abluitur. Ergo nec in hoc sacramento superflua quantitas panis, & vini consecrari potest.

Sed contra est quod multum opponitur paucis, & magnum parvo. Sed nulla est ita parva quantitas panis, aut vini, quæ non possit consecrari. Ergo etiam nulla est ita magna, quæ consecrari non possit.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod sacerdos non possit consecrare immensam quantitatem panis, aut vini; puta totum panem qui venditur in foro, aut totum vinum quod est in dolio.

Sed hoc non videtur esse verum: quia in omnibus habentibus materiam ratio demeritionis materię sumitur ex ordine ad finem; sicut materia ferræ est ferrum, ut sit apta sectioni. Finis autem huius sacramenti est usus fidelium. Unde oportet quod quantitas materię huius sacramenti determinetur per comparationem ad usum fidelium. Non autem potest esse quod determinetur per comparationem ad usum fidelium, qui nunc occurrunt: alioquin sacerdos paucos parochianos habens non posset consecrare multas hostias. Unde relinquatur quod materia huius sacramenti determinetur per comparationem ad usum fidelium absolute. Numerus autem fidelium est indeterminatus. Unde non potest dici, quod quantitas materię huius sacramenti sit determinata.

Ad primum ergo dicendum, quod cuiuslibet rei naturalis materia accipit determinatam quantitatem secundum comparationem ad formam determinatam. Sed numerus fidelium, ad quorum usum ordinatur hoc sacramentum, non est determinatus. Unde non est simile.

Ad secundum dicendum, quod potestas ministrorum Ecclesiæ ad duo ordinatur: primo quidem ad effectum proprium; secundo ad finem effectus. Secundum autem non tollit primum. Unde si sacerdos intendat consecrare corpus Christi propter aliquem malum finem, puta ut irideat, vel veneficia faciat, propter intentionem mali finis peccat; nihilominus tamen propter potestatem sibi datam perficit sacramentum.

Ad

Ad tertium dicendum, quod baptismi sacramentum perficitur in usu materię: & ideo per formam baptismi non plus de aqua sanctificatur quam quantum venit in usum. Sed hoc sacramentum perficitur in consecratione materię. Et ideo non est simile.

ARTICULUS III. 434

Utrum requiratur ad materiam huius sacramenti quod sit panis triticeus.

IV. dist. XI. quæst. 11. art. 2. quæst. 1. & dist. XII. quæst. 1. art. 2. quæst. 3. ad 1. &

IV. cont. cap. LXVIII. & I. Cor. 11.

lect. 7. princ.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod non requiratur ad materiam huius sacramenti quod sit panis triticeus. Hoc enim sacramentum est rememorativum dominicæ passionis. Sed magis videtur esse consonum dominicæ passioni panis hordeaceus; qui est asperior, & de quo etiam Christus pavit turbas in monte; ut dicitur Joan. VI. quam panis triticeus. Ergo panis triticeus non est propria materia huius sacramenti.

2. Præterea, Figura est signum speciei in naturalibus rebus. Sed quedam frumenta sunt quæ habent similem figuram grano tritici; sicut far, & pelta, de qua etiam in quibusdam locis panis conficitur ad usum huius sacramenti. Ergo panis triticeus non est propria materia huius sacramenti.

3. Præterea, Permixtio speciem solvit. Sed vix invenitur farina triticea, quæ alterius frumenti permixtionem non habeat; nisi forte de electis granis studiose fiat. Non ergo videtur quod panis triticeus sit propria materia huius sacramenti.

4. Præterea, Illud quod est corruptum, videtur esse alterius speciei. Sed aliqui conficiunt ex pane corrupto, qui jam non videtur esse panis triticeus. Ergo videtur quod talis panis non sit propria materia huius sacramenti.

Sed contra est quod in hoc sacramento continetur Christus, qui se grano frumenti comparat Joan. XI. 24. dicens: *Nisi granum frumenti cadent in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet.* Ergo panis frumenti, sive triticeus, est materia huius sacramenti.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est (art. 1. huj. quæst. & quæst. LXVI. art. 3.) ad usum sacramentorum assumitur talis materia quæ communis apud homines in talem usum venit. Inter alios autem panes com-

munius homines utuntur pane triticeo: nam alii panes videntur esse introducti in huius panis defectum. Et ideo Christus creditur in huius panis specie hoc sacramentum instituisse, qui etiam panis magis confortat hominem; & ita convenientius significat effectum huius sacramenti. Et ideo propria materia huius sacramenti est panis triticeus.

Ad primum ergo dicendum, quod panis hordeaceus competit ad significandam tum duriciem veteris legis, propter duriciem panis, tum etiam quia, ut Augustinus dicit in Lib. LXXXI. Q. quæst. LXI. cir. princ. *hordei medulla, quæ tenacissima pales tegitur, vel ipsam legem significat, quæ ita data erat, ut in ea vitale anime alimentum corporalibus sacramentis obtegeretur, vel ipsum populum nondum ex politum carnali desiderio, quod tanquam palea cordis ejus inhebrebat.* Hoc autem sacramentum pertinet ad suave jugum Christi, & ad veritatem jam manifestatam; & ad populum spirituale. Unde non esset materia conveniens huius sacramenti panis hordeaceus.

Ad secundum dicendum, quod generans generat sibi simile in specie; sit tamen aliqua dissimilitudo generantis ad genitum, quantum ad accidentia, vel propter materiam, vel propter debilitatem virtutis generativæ. Et ideo si qua frumenta sunt, quæ ex semine tritici generari possunt (sicut ex grano tritici seminato in malis terris nascitur silygo) tali frumento panis confectus potest esse materia huius sacramenti: quod tamen non videtur habere locum neque in hordeo, neque in pelta, neque etiam in farre, quod inter omnia est grano tritici similis. Similitudo autem figure in talibus magis videtur significare propinquitatem quam identitatem speciei, sicut ex similitudine figuræ manifestatur quod canis, & lupus sunt propinquæ speciei, non autem ejusdem. Unde ex talibus frumentis, quæ nullo modo possunt (a) ex semine tritici generari, non potest confici panis, qui sit debita materia huius sacramenti.

Ad tertium dicendum, quod modica permixtio non solvit speciem: quia id quod est modicum, quodammodo (b) assumitur à plurimo. Ideo si sit modica admixtio alterius frumenti ad multo majorem quantitatem tritici, poterit exinde confici panis, qui est materia huius sacramenti; si vero sit magna permixtio, puta ex æquo, vel quasi; talis permixtio speciem mutat: unde panis exinde confectus non erit debita materia huius sacramenti.

Ad quartum dicendum, quod aliquando est tanta corruptio panis, quod solvitur species panis; sicut cum continuas solvitur, &

(a) Ita passim. Codex Alean. ex semine grani. Utrumque scriptum à D. Thoma conjectat Madalena sic ex semine grani tritici. (b) Ita post Garciam editi passim. Rom. Editi. cum cod. Alean. assumitur.

apor, & color, & alia accidentia mutantur: unde ex tali materia non potest confici corpus Christi. Aliquando vero non est tanta corruptio quæ speciem solvat, sed est aliqua dispositio ad corruptionem; quod declarat aliquis inmutatio saporis, & ex tali pane potest confici corpus Christi: sed peccat conficiens propter irreverentiam sacramenti. Et quia amyllum est ex tritico corrupto, non videtur quod panis ex eo confectus possit fieri corpus Christi; quantumvis quidam contrarium dicant.

ARTICULUS IV. 435

Utrum hoc sacramentum debeat confici ex pane azymo.

IV. dist. xi. quest. 11. art. 2. quest. 3. & IV. cont. cap. LXVIII. & op. 1. cap. LXI. & Joan. vi. lect. 2.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum non debeat confici ex pane azymo. Debeamus enim in hoc sacramento imitari institutionem Christi. Sed Christus videtur hoc sacramentum instituisse in pane fermentato: quia, sicut legitur Exodi xii. Judæi secundu[m] legem incipiebant uti azymis in die Paschæ, quod celebratur quatuordecima Luna. Christus autem instituit hoc sacramentum in cena; quam celebravit ante diem festum Paschæ, ut habetur Joan. xiii. Ergo & nos debemus hoc sacramentum celebrare in pane fermentato.

2. Præterea. Legalia non sunt observanda tempore gratiæ. Sed uti azymis fuit quædam legalis creatio, ut patet Exodi xii. Ergo in hoc sacramento gratiæ non debemus azymis uti.

3. Præterea. Sicut supra dictum est (quest. LXV. art. 1. & quest. LXXI. art. 3. ad 3.) Eucharistia est sacramentum caritatis, sicut baptismus fidei. Sed fervor caritatis significatur per fermentum, ut patet in Glossa (intel. super illud Matthei xii. 11. 35.) Simile est regnum ægriorum fermenti. Ergo hoc sacramentum debet confici de pane fermentato.

4. Præterea. Azymum, & fermentatum sunt accidentia panis, non variantia ejus speciem. Sed in materia baptismi nulla discretio adhiberi circa differentiam accidentium aquæ: puta si sit salis, vel dulcis, calida, vel frigida. Ergo in hoc sacramento aliqua discretio adhiberi non debet, utrum panis sit azymus, vel fermentatus.

Sed contra est quod extra, de celebr. Missarum (cap. Litterarum) puniunt sacerdotes qui in pane fermentato, & sycibo ligno Missarum solemniter celebrare presumunt.

(a) Ita communitur editi. Codd. Tarac. & Alcan. & vespertis.

Respondeo dicendum, quod circa materiam hujus sacramenti duo possunt considerari, scilicet quid sit necessarium, & quid conveniens. Necessarium quidem est ut sit panis triticeus, sicut dictum est (art. præc.) sine quo non perficitur sacramentum. Non est autem de necessitate sacramenti quod sit azymus, vel fermentatus: quia in unoquoque confici potest. Conveniens autem est ut unusquisque servet ritum suæ Ecclesiæ in sacramenti celebratione. Super hoc autem sunt diversæ Ecclesiarum consuetudines: dicit enim B. Gregorius in Registro (implic. id hab. Innocent. III. Lib. IV. de myster. Missæ cap. 1v.) Romana Ecclesia offert azymos panes, propterea quod Dominus sine ulla commixtione suscepit carnem; sed Græca Ecclesiæ offerunt fermentatum, pro eo quod verbum Panis indutum est carne, sicut fermentum inestur farini. Unde sicut peccat Presbyter in Ecclesiâ Latinorum celebrans de pane fermentato; ita peccat Presbyter Græcus in Ecclesiâ Græcorum celebrans de pane azymo, quasi perversens Ecclesiæ suæ ritum.

Et tamen consuetudo de pane azymo celebrandi rationabilior est. Primo quidem propter institutionem Christi, qui hoc sacramentum instituit prima die azymorum, ut habetur Matheo xxvi. & Marci xiv. & Lucæ xxi. qua die nihil fermentatum in domibus Judæorum esse debebat, ut habetur Exodi xii. Secundo quia panis est proprie sacramentum corporis Christi: quod sine corruptione conceptum est, magis quam Divinitatis ipsius, ut infra patebit (quest. LXXVI. art. 1.) Tertio quia hoc magis competit sinceritati fidelium, quæ requiritur ad usum hujus sacramenti, secundum illud I. Corinth. v. 7. Pascha nostrum immolatus est Christus; itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.

Habet tamen hæc consuetudo Græcorum aliquam rationem & propter significationem, quam tangit Gregorius, & in detestacionem hæresis Nazareorum, qui legalia Evangelio miscbant.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut legitur Exodi xii. solemnitas paschalis incipiebat (a) in vespere quatuordecimæ Lunæ & tunc Christus post immolationem agni paschalis hoc sacramentum instituit: unde hæc dies à Joanne dicitur precedere diem Paschæ, & à tribus aliis Evangelistis dicitur prima dies azymorum, quando fermentatum in domibus Judæorum non inveniebatur, ut dictum est (in corp.) Et de hoc supra notatum est plenius in tractatu dominicæ passionis (quest. XLVI. art. 9. ad 1.)

Ad secundum dicendum, quod conficietas ex azymo non intendunt ceremonias.

niâs legis fervare, sed conformare se institutioni Christi: & ideo non judaizant; alioquin & celebrantes in pane fermentato judaizarent, quia Judæi panes primitiarum fermentatos offerrebant.

Ad tertium dicendum, quod fermentum significat caritatem propter aliquem effectum, quia scilicet panem facit sapidiorem, & majorem; sed corruptionem significat ex ipsa ratione suæ speciei.

Ad quartum dicendum, quod quia fermentum habet aliquid corruptionis, & ex pane corrupto non potest confici hoc sacramentum, ut dictum est (art. præc. ad 4.) ideo magis attenditur circa panem differentia azymi, & fermentati, quam circa aquam baptismi differentia calidi, & frigidi: postea enim tanta esse corruptio fermenti quod ex eo non possit confici sacramentum.

ARTICULUS V. 436

Utrum vinum vitis sit propria materia hujus sacramenti.

IV. dist. xi. q. 11. art. 3. quest. 1. & I. Cor. xi. lect. 7. princ.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod non sit propria materia hujus sacramenti vinum vitis. Sicut enim aqua est materia baptismi, ita vinum est materia hujus sacramenti. Sed in qualibet aqua potest fieri baptismus. Ergo in quolibet vino, puta malorum granatorum, vel mororum, aut hujusmodi potest confici hoc sacramentum; præsertim cum in quibusdam terris vites non crescunt.

2. Præterea. Acetum est quædam species vini, quod de vitæ sumitur, ut Isidorus dicit (implic. Lib. XX. Etym. cap. 111. circ. med.) Sed de aceto non potest confici hoc sacramentum. Ergo videtur quod vinum vitis non sit propria materia hujus sacramenti.

3. Præterea. Sicut de vitæ sumitur vinum deputatum, ita etiam agresta, & mustum. Sed de his non videtur posse confici hoc sacramentum, secundum illud quod in VI. Synodo legitur (hab. in Conc. Quinisexto cap. xxviii. post Conc. Constant. III.) Didicimus quod in quibusdam Ecclesiis sacerdotes sacrificio oblationis conjungunt uvas; & sic simul utraque populo dispensant. Præcipimus igitur ut nullus sacerdos hoc ulterius faciat: & Julius I. Papa (decreto vii.) reprehendit quosdam, qui expressum vinum in sacramento dominicæ calicis offerunt. Ergo videtur quod vinum vitis non sit propria materia hujus sacramenti.

Sed contra est quod sicut Dominus se commisit.

(a) Ita cum ms. edit. omnes libri. Dominicus Soto legit completa.

paravit grano frumenti, ita se etiam comparavit viti, dicens Joan. xv. 1. Ego sum vitis vera. Sed solus panis de frumento est materia hujus sacramenti, ut dictum est (art. 3. hujus quest.) Ergo solum vinum de vitæ est propria materia hujus sacramenti.

Respondeo dicendum, quod de solo vino vitis potest confici hoc sacramentum.

Primo quidem propter institutionem Christi, qui in vino vitis hoc sacramentum instituit, ut patet ex eo quod ipse dicit Matheo xxviii. 19. circa institutionem hujus sacramenti: Nihil aliud amodo de hoc germinet viti. Secundo quia, sicut dictum est (art. 3. hujus quest.) ad materiam sacramentorum afficitur id quod proprie, & communiter habet talem speciem. Proprie autem vinum dicitur quod de vitæ sumitur; alii vero liquores vinum dicuntur, secundum quandam similitudinem ad vinum vitis. Tertio quia vinum vitis magis competit ad effectum hujus sacramenti, qui est spiritualis læticia, quia scriptum est (Psal. cxi. 15.) quod visum lætificat cor hominis.

Ad primum ergo dicendum quod illi liquores non dicuntur proprie vinum, sed secundum quandam similitudinem. Potest autem verum vinum ad terras illas deferri, in quibus vites non crescunt, quantum sufficit ad hoc sacramentum.

Ad secundum dicendum, quod vinum sit acetum per corruptionem: unde non sit reditus de aceto in vinum, ut dicitur VIII. Metaphis (text. 14.) Et ideo sicut de pane totaliter corrupto non potest confici hoc sacramentum, ita nec de aceto. Potest tamen confici de vino acetenti, sicut & de pane qui est in via ad corruptionem; licet peccet conficiens, ut prius dictum est (art. 3. hujus quest. ad 4.)

Ad tertium dicendum, quod agresta est in via generationis; & ideo nondum habet speciem vini: & propter hoc de ea non potest confici hoc sacramentum. Mustum autem jam habet speciem vini: nam ejus dulcedo attestat digestionem, quæ est (a) completa à naturali calore, ut dicitur in IV. Meteor. (cap. 111. parum à princ.) & ideo de musto potest confici hoc sacramentum. Non tamen debent unæ integræ hujus sacramenti misceri, quia jam esset tibi aliquid præter vinum. Prohibetur etiam ne mustum sitim expressum de uva in calice offeratur, quia hoc est indecens propter impuritatem musti. Potest tamen in necessitate ferri: dicitur enim ab eodem Julio Papa (loc. cit. in art.) Si necessitas fuerit, botrus in calice comprimat.

ARTICULUS VI. 437

Utrum aqua sit vino permiscenda.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod aqua non sit vino permiscenda. Sacrificium enim Christi figuratum fuit per oblationem Melchisedech, qui Gen. xiv. non legitur obtulisse nisi panem, & vinum. Ergo videtur quod in hoc sacramento non debeat adungi aqua.

Præterea. Diversorum sacramentorum diverse sunt materię. Sed aqua est materia baptismi. Ergo non debet afflumi ad materiam hujus sacramenti.

Præterea. Panis, & vinum sunt materia hujus sacramenti. Sed panis nihil adjungitur. Ergo nec vino debet aliquid adungi. Sed contra est quod Alexander I. Papa scribit (epist. 11. ad omnes orthodoxos, cap. 14.) In sacramentorum oblationibus, quę inter Missarum solemnata Domini offeruntur, panis tantum, & vinum aqua permixtum in sacrificium offeruntur.

Respondetur dicendum, quod vino, quod offertur in hoc sacramento, debet aqua misceri.

Primo quidem propter institutionem. Probabiliter enim creditur quod Dominus hoc sacramentum instituerit in vino aqua permixto secundum morem illius terrę: unde & Proverb. 10. 5. dicitur: Bibite, vinum quod miscui vobis. Secundo, quia hoc convenit representationi dominicę passionis: unde dicit Alexander I. Papa (loci cit.) Non debet in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum: quia utrumque ex latronebus in passione sua profuxisse legitur. Tertio quia hoc convenit ad significandum effectum hujus sacramenti, qui est unio populı christianı ad Christum: quia, ut Julius I. Papa dicit (in decreto 111.) videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur. Quarto quia hoc competit ad ultimum effectum hujus sacramenti, qui est introitus ad vitam æternam: unde Ambrosius dicit in Lib. V. de sacramentis (cap. 1. à med.) Redundat aqua in calicem, & sili in vitam æternam.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Ambrosius dicit ibidem, sicut sacrificium Christi significatum est per oblationem Melchisedech, ita etiam significatum est per aquam, quę in eremo fluxit de petra, secundum illud I. Cor. x. 4. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra.

Ad secundum dicendum, quod aqua assumitur in baptismo ad usum abluionis; in hoc autem sacramento assumitur ad usum refectio-nis, secundum illud Psalm. xxii. 3. super aquam refectio-nis educavit me.

Ad tertium dicendum, quod panis ex aqua, & farina conficitur: & ideo cum vino aqua miscetur, neutrum sine aqua existit.

ARTICULUS VII. 438

Utrum permixtio aquę sit de necessitate hujus sacramenti.

Inf. quęst. lxxxiii. art. 6. ad 4. 5. 6. & 17. dist. xi. quęst. 11. art. 4. quęst. 2. & 3. & I. Cor. xi. lect. 6.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quod permixtio aquę sit de necessitate hujus sacramenti. Dicit enim Cyprianus ad Cæciliam (Lib. II. epist. 111. inter med. & fin.) Sic calix Domini non est aqua sola, & vinum solum, nisi utrumque miscetur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, nisi utrumque, scilicet farina, & aqua, fuerit adunatum. Sed admixtio aquę ad farinam est de necessitate hujus sacramenti. Ergo pari ratione admixtio aquę ad vinum.

Præterea. In Passione Domini, cujus hoc sacramentum est memoriale, sicut de latere ejus exivit sanguis, ita & aqua. Sed vinum, quod est sacramentum sanguinis, est de necessitate hujus sacramenti. Ergo pari ratione, & aqua.

Præterea. Si aqua non esset de necessitate hujus sacramenti, non referret quęcumque aqua huic sacramento apponderetur; & ita posset apponi aqua rosacea, vel quęcumque alia hujusmodi aqua: quod non habet ulus Ecclesię. Aqua ergo est de necessitate hujus sacramenti.

Sed contra est quod Cyprianus dicit (loci cit.) Si aliquis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc observavit, ut scilicet aquam vino misceret in sacramento, potest simplicitati ejus venia concedi: quod non esset, si aqua esset de necessitate sacramenti, sicut est vinum, vel panis. Non ergo aquę admixtio est de necessitate sacramenti.

Respondetur dicendum, quod iudicium de signo sumendum est ex eo quod significatur. Appositio autem aquę ad vinum refertur ad significandam participationem hujus sacramenti à fidelibus, quantum ad hoc quod per aquam mixtam vino significatur populus adunatus Christo, ut dictum est (art. præc.) Sed & hoc ipsum quod de latere Christi pendentes in cruce aqua profuxit, ad idem refertur: quia per aquam significatur ablatio pec-

ARTICULUS VIII. 439

catorum, quę fiebat per passionem Christi. Dicitum est autem supra (quęst. præc. art. 1. ad 3.) quod hoc sacramentum perficitur in consecratione materie: usus autem fidelium non est de necessitate sacramenti, sed est aliquid consequens ad sacramentum. Et ideo consequens est quod appositio aquę non sit de necessitate sacramenti.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Cypriani est intelligendum, secundum quod dicitur illud esse non posse quod convenienter esse non potest. Et sic similitudo illa attenditur quantum ad id quod debet fieri, non autem quantum ad necessitatem: nam aqua est de essentia panis, non autem de essentia vini.

Ad secundum dicendum, quod effusio sanguinis directe pertinebat ad ipsam Christi passionem: est enim naturale corpori humano vulnerato quod ex eo profluat sanguis. Sed effusio aquę non fuit de necessitate passionis, sed ad demonstrandum effectum passionis, qui est ablutio à peccatis, & refectio contra ardorem concupiscentię. Et ideo aqua non seorsum offertur à vino in hoc sacramento, sicut vinum offertur seorsum à pane; sed aqua offertur vino permixta, ut ostendatur quod vinum per se pertinet ad hoc sacramentum, tamquam de ejus necessitate existens, aqua autem secundum quod adjungitur vino.

Ad tertium dicendum, quod quia admixtio aquę ad vinum non est de necessitate sacramenti, non refert, quantum ad sacramenti necessitatem, quęcumque aqua miscetur vino, sive naturalis, sive artificialis, ut rosacea; quamvis quantum ad convenientiam sacramenti peccet qui aliam aquam miscet nisi naturalem, & veram: quia de latere Christi apudentes in cruce aqua vera profuxit, non humor phlegmaticus, ut quidam dixerunt; ad ostendendum quod corpus Christi erat vere compositum ex quatuor elementis; sicut per sanguinem fluentem ostendebatur, quod erat compositum ex quatuor humoribus, ut Innocentius III. dicit in quadam Decretali (quę hab. cap. in quadam de celebrat. Miss.) Quia vero admixtio aquę ad farinam est de necessitate hujus sacramenti, utpote constitutivus substantiam panis, si farine admisceretur aqua rosacea, vel quęcumque alius liquor quam vera aqua, non posset ex eo confici sacramentum, quia non esset verus panis.

Utrum aqua debeat in magna quantitate apponi.

IV. dist. xi. quęst. 11. art. 4. quęst. 4. & I. Cor. xi. lect. 6.

Ad octavum sic proceditur. Videtur quod oporteat aquam in magna quantitate apponi. Sicut enim sanguis de latere Christi sensibilibiter fluxit, ita & aqua: unde dicitur Joan. xix. 35. Qui vidit, testimonium perhibuit. Sed aqua non posset sensibilibiter esse in hoc sacramento, nisi in magna quantitate poneretur. Ergo videtur quod aqua debeat apponi in magna quantitate.

Præterea. Parva aqua multo vino admixta corrumpitur. Quod autem corruptum est, jam non est. Ergo idem est apponere parum de aqua in hoc sacramento, & nihil apponere. Sed non licet nihil apponere. Ergo non licet parum apponere.

Præterea. Si sufficeret parum apponere, per consequens esset sufficiens quod gutta aquę in totum dolium projiceretur. Sed hoc videtur ridiculum. Ergo non sufficit quod parva quantitas apponatur.

Sed contra est quod extra, de celebr. Missarum (cap. xiiii.) dicitur: Periculosus in tuis partibus inolevit abusus, videlicet quod in majori quantitate de aqua in sacrificio ponitur quam de vino; cum secundum rationabilem consuetudinem Ecclesię generalis plus in ipso sit de vino quam de aqua ponendum.

Respondetur dicendum, quod circa aquam adjunctam vino, sicut Innocentius III. dicit in quadam Decretali (cap. Cum Martini, de celebr. Miss.) triplex est opinio. Quidam enim dicunt, quod aqua adjuncta vino per se manet, vino converso in sanguinem. Sed hæc opinio stare non potest: quia in sacramento altaris post consecrationem nihil est nisi corpus, & sanguis Christi. Sicut enim Ambrosius dicit in Lib. de officiis (hab. in Lib. de initiand. cap. 11. à med.) ante benedictionem alia species nominatur, post benedictionem corpus Christi significatur; alioquin non totum adoraretur, veneratione laetitia.

Et ideo alii dixerunt, quod sicut vinum convertitur in sanguinem, ita aqua convertitur in aquam, quę de latere Christi fluxit. Sed nec hoc rationabiliter dici potest: quia secundum hoc aqua seorsum consecraretur à vino, sicut vinum à pane.

Et ideo, sicut ipse dicit (scilicet Innocentius loci cit.) aliorum opinio probabilior est, qui dicunt aquam converti in vinum, & vinum in sanguinem. Hoc autem fieri non potest.

set, nisi adeo modicum apponeretur de aqua quod converteretur in vinum. Et ideo semper rarius est parum de aqua apponere, & præcipue si vinum sit debile: quia si tanta fieret appositio aquæ ut solveretur species vini, non posset perfici sacramentum. Unde Julius I. Papa (in decreto vi. 1.) reprehendit quosdam qui pannum lineum multo intinctum per totum annum servant, & in tempore sacrificii aqua partem ejus lavant, & sic offerunt.

Ad primum ergo dicendum, quod sufficit ad sacramentum hujus significationem quod sentiat aqua, cum apponitur vino; non autem oportet quod sit sensibilis post mixtionem.

Ad secundum dicendum, quod si aqua omnino non apponeretur, totaliter excluderetur significatio; sed cum aqua in vinum convertitur, significatur quod populus Christo incorporatur.

Ad tertium dicendum, quod si aqua apponeretur dolio, non sufficeret ad significationem hujus sacramenti; sed oportet aquam vino apponi circa ipsam celebrationem sacramenti.

QUÆSTIO LXXV.

De conversione panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi,

in octo articulis divisæ

DEinde considerandum est de conversione panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi: & circa hoc quaeruntur octo.

Primo, utrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem, an solum secundum figuram, vel sicut in signo.

Secundo, utrum in hoc sacramento remaneat substantia panis, & vini post consecrationem.

Tertio, utrum substantia panis, vel vini post consecrationem hujus sacramenti annihilatur, aut in pristinam materiam resolvatur.

Quarto, utrum panis possit converti in corpus Christi.

Quinto, utrum in hoc sacramento post conversionem remaneant accidentia panis, & vini.

Sexto, utrum facta consecratione, remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis.

Septimo, utrum ista conversio fiat in instanti.

Octavo, utrum hæc sit falsa: *Ex pane fit Corpus Christi.*

(a) Ita communiter Nicolaus Dominus.

ARTICULUS I. 440

Utrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.

Sup. quæst. LXXV. art. 3. corp. princ. & inf. quæst. LXXVI. per totam, & IV. dist. 1. princ. & IV. cont. cap. LXI. & I. Corinth. x.

AD primum sic proceditur. Videtur quod in hoc sacramento non sit corpus Christi secundum veritatem, sed solum secundum figuram, vel sicut in signo. Dicitur enim Joan. vi. 54. quod cum Dominus dixisset, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, &c.* multi ex discipulis ejus audientes dixerunt: *Durus est hic sermo: quibus ipse dixit: Spiritus est qui vivificat; caro non prodest quicquam: quasi diceret, secundum expositionem Augustini super Psalm. xcvi. 11. (parum & med.)*, Spiritualiter intelligite quæ locutus sum: non hoc corpus quod videtis, manducatur estis, & bibituri illius sanguinem quem fururi sunt qui se crucifigent. Sacramentum autem quod vobis commendavi, spiritualiter intellectum vivificabit vos; caro autem non prodest quicquam.

2. Præterea, Dominus dicit Matth. ult. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi: quod exponens Augustinus (tract. xxx. in Joan. à princ.) dicit: Do, nec sæculum finiatur, sursum est Dominus; sed tamen & hic nobiscum est veritas (a) Dominus: corpus enim, in quo resurrexit, in uno loco oportet esse; veritas autem ejus ubique diffusa est. Non ergo secundum veritatem est corpus Christi in hoc sacramento, sed solum sicut in signo.*

3. Præterea, Nullum corpus potest esse simul in pluribus locis, cum nec Angelo hoc conveniat: eadem enim ratione posset esse ubique. Sed corpus Christi est verum corpus, & est in celo. Ergo videtur quod non sit secundum veritatem in sacramento altaris, sed solum sicut in signo.

4. Præterea, Sacramenta Ecclesie ad utilitatem fidellium ordinantur. Sed secundum Gregorium in quadam homilia (xxvi. 11. in Evang. à princ.) Regulus reprehenditur, quod quærebat corporalem Christi præsentiam: Apostoli etiam impediebantur recipere Spiritum Sanctum, propter hoc quod affecti erant ad ejus præsentiam corporalem, ut Augustinus dicit super illud Joan. xvi. *Si non abiero, Paracletus non venit ad vos (tract. xcvi. in Joan. à med.)* Non ergo Christus secundum præsentiam corporalem est in sacramento altaris.

Sed

Sed contra est quod Hilarius dicit in VIII. de Trinit. (inter princ. & med.) *De veritate carnis, & sanguinis Christi non est relicta ambigendi locus: nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra caro ejus vere est cibus, & sanguis ejus vere est potus.* Et Ambrosius dicit VI. de sacramentis (cap. 1. in princ.) *Sicut verus Dei Filius est Dominus Jesus Christus; ita vera Christi caro est quam accipimus, & verus sanguis ejus est potus.*

Respondeo dicendum, quod verum corpus Christi, & sanguinem esse in hoc sacramento, (a) neque sensu, neque intellectu deprehendi potest, sed sola fide, quæ auctoritati divine innititur. Unde super illud Luc. xxii. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, dicit Cyrillus (hab. in Catena Div. Th.)*, Non dubites, an hoc verum sit; sed potius suscipe verba Salvatoris in fide: cum enim sit veritas, non mentitur.

Hoc autem conveniens est primo quidem perfectioni novæ legis. Sacrificia enim veteris legis illud verum sacrificium passionis Christi continebant solum in figura, secundum illud Hebr. x. 1. *Umbram habent futurorum bonorum, non ipsam rerum imaginem.* Et ideo oportuit ut aliquid plus haberet sacrificium novæ legis à Christo institutum, ut scilicet contineret ipsum Christum passum, non solum in significatione, vel figura, sed etiam in rei veritate. Et ideo hoc sacramentum, quod ipsum Christum realiter continet, ut Dionysius dicit 111. cap. eccl. Hierarchy. (vers. fin.) est perfectivum omnium aliorum sacramentorum, in quibus virtus Christi participatur. Secundo hoc competit caritati Christi, ex qua profalute nostra corpus verum nostræ naturæ assumpsit. Et quia maxime proprium amicitie est convivere amicis, ut Philosophus dicit IX. Ethic. (cap. xii.) sui præsentiam corporalem nobis repropitit in præmium, dicens Matth. xxiv. 28. *Ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur, & aquilæ.* Interim tamen nec sua præsentia corporali nos in hac peregrinatione destituit; sed per veritatem corporis, & sanguinis sui nos sibi conjugit in hoc sacramento. Unde ipse dicit Joan. vi. 57. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.* Unde hoc sacramentum est maxima caritatis signum, & nostræ spei sublevamentum ex tam familiari conjunctione Christi ad nos. Tertio hoc competit perfectioni fidei, quæ sicut est de Divinitate Christi, ita est de ejus humanitate, secundum illud Joan. xiv. 11.

Credidit in Deum, & in me credidit. Et quia fides est invisibilium, sicut divinitatem suam nobis exhibet Christus invisibiliter, ita & in hoc sacramento carnem suam nobis exhibet invisibiliter modo.

Quæ quidam non attendentes posuerunt, corpus, & sanguinem Christi non esse in hoc sacramento nisi sicut in signo; quod est tamquam hereticum abjiciendum, utpote verbis Christi contrarium. Unde & Berengarius, qui primus hujus erroris auctor fuerat, postea coactus est suum errorem revocare, & veritatem fidei confiteri (ut habetur cap. *Ego Berengarius*, de consecr. dist. 11.)

Ad primum ergo dicendum, quod ex hac autoritate prædicti hæretici occasione errandi sumperunt, male verba Augustini intelligentes. Cum enim Augustinus dicit, *Non hoc corpus, quod videtis, manducatur estis, non intendit excludere veritatem corporis Christi, sed quod non erat manducandum in hac specie in qua ab eis videbatur.* Per hoc autem quod subdit, *sacramentum, quod vobis commendavi, spiritualiter intellectum vivificabit vos*, non intendit quod corpus Christi sit in hoc sacramento solum secundum mysticam significationem; (b) sed spiritualiter dicit, id est invisibiliter, & per virtutem Spiritus Sancti. Unde super Joan. exponens id quod dicitur *Caro non prodest quicquam* (tract. xxvi. 1. parum ante med.) dicit: *Sed quomodo illi intellexerunt; carnem quippe sic intellexerunt; manducandam; quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Accedat spiritus ad carnem, & prodest plurimum: nam si caro, nihil prodesset, Verbum caro non fieret, ut habitaret in nobis.*

Ad secundum dicendum, quod verbum illud Augustini, & omnia similia sunt intelligenda de corpore Christi, secundum quod videtur in propria specie; secundum quod etiam ipse Dominus dicit Matth. xxv. 10. *Me autem non semper habebitis.* Invisibiliter tamen sub speciebus hujus sacramenti est, ubicumque hoc sacramentum perficitur.

Ad tertium dicendum, quod corpus Christi non est eo modo in hoc sacramento, sicut corpus in loco; quod suis dimensionibus loco commensuratur; sed quodam speciali modo, qui est proprius huius sacramenti. Unde dicimus, quod corpus Christi est in diversis altaribus, non sicut in diversis locis, sed sicut in sacramento: per quod non intelligimus quod Christus sit ibi solum sic

(a) Ita cum quibusdam codd. post Nicolaum recentior editio. Veritas cum aliis in intellectu deprehendi non potest, sed sola fide. (b) In eadem omnia cum quibusdam mss. Codd. Terrac. & Alcan. sed spiritualiter dicit, & invisibiliter, & per virtutem Spiritus. Unde, &c. Al. loco invisibiliter legitur impassibiliter. (c) Al. spirituali.